

Kummissaan kummin kaa

- Luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia

kummitoiminnasta

Anni Hautajärvi

Tanja Kutuniva

Lapin yliopisto

Pro gradu –

tutkielma

KTK/OKL

Syksy 2011

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kummissaan kummin kaa – Luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta

Narratiivinen tutkimus luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksistä ja kokemuksista kummitoiminnasta

Tekijät: Anni Hautajärvi ja Tanja Kutuniva

Koulutusohjelma: luokanopettajakoulutus

Pro gradu -työ

Sivumäärä: 126

Liitteiden lukumäärä: 3

Syksy 2011

Tutkimuksemme käsittelee alakouluissa järjestettävää kummitoimintaa. Narratiiviseen lähestymistapaan pohjautuvassa tutkimuksessamme halusimme selvittää toiminnassa mukana olleiden luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta.

Aineisto kerättiin haastattelemalla. Narratiivisen analyysitavan mukaisesti juonensimme kolme luokanopettajan tarinaa. Lisäksi hyödynsimme narratiivien analyysia kootessamme kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta. Narratiivien analyysillä vertailimme keskenään luokanopettajien tarinoita sekä luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia keskeisten teemojen osalta. Vertailussa selvitimme tutkimushenkilöiden käsitysten ja kokemusten yhtäläisyyksiä ja eroja.

Tutkimuksemme tulokset osoittivat, että luokanopettajat järjestävät kummitoimintaa mielellään. Luokanopettajat kokevat kummitoiminnan hyödyttävän kaikkia kummitoiminnassa mukana olevia. He pitävät sitä tärkeänä osana koulun toimintamuotoja ja kummitoiminta lisää luokanopettajien mielestä yhteisöllisyyttä sekä oppilaiden kouluviihtymistä. Tutkimuksessamme mukana olleilla kummioppilailta on selkeä käsitys omasta roolistaan kummioppilaina ja he toimivat roolissaan mielellään. Kummioppilaat eivät näe syytä kehittää kummitoimintaa, koska he ovat tyytyväisiä tapaan, jolla opettajat toteuttavat kummitoimintaa.

Avainsanat: Kummitoiminta, luokanopettajat, kummioppilaat, vertaistuki, yhteisöllisyys, narratiivisuus, kokemukset, käsitykset

Suostumme tutkielman luovuttamiseen Lapin yliopiston kirjaston käytettäväksi X

SISÄLLYS

1 JOHDANTO JA TUTKIMUSONGELMAT	4
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	10
2.1 NARRATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ	10
2.2 AINEISTON KERUU	12
2.3 NARRATIIVISUUDEN HYÖDYNTÄMINEN AINEISTON ANALYYSISSÄ	16
2.4 LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI	19
3 LUOKANOPETTAJIEN TARINOITA KUMMITOIMINNASTA	23
3.1 PIRKON TARINA	23
3.2 SIRKAN TARINA	35
3.3 MARTAN TARINA	47
4 KUMMIOPPILAJEN KÄSITYKSIÄ JA KOKEMUKSIA KUMMITOIMINNASTA	58
5 LUOKANOPETTAJIEN JA KUMMIOPPILAJEN KÄSITYSTEN JA KOKEMUSTEN VERTAILU	81
6 YHTEENVETO JA POHDINTA	108
LÄHTEET	118
LIITTEET	127

1 JOHDANTO JA TUTKIMUSONGELMAT

Valitsimme pro gradu-tutkielmamme aiheeksi alakouluissa järjestettävän kummitoiminnan. Kummitoimintaa on Suomessa järjestetty jo monia vuosia. Tutustuimme kummitoimintaan ensi kertaa, kun olimme molemmat harjoittelussa koululla, jossa kummitoiminta oli hyvin aktiivista. Tämä sai meidät kiinnostumaan aiheesta.

Korpinen kertoo, että kansainvälisten arviointitutkimusten mukaan suomalaisen peruskoulun oppilaiden tiedolliset oppimistulokset ovat erinomaisia. Samaan aikaan kuitenkin oppilaat viihtyvät koulussa huonosti ja kokevat sekä yksinäisyyden että turvattomuuden tunnetta useammin kuin muissa teollisuusmaissa. Nämä tulokset antavat hyvin ristiriitaisen kuvan suomalaisen peruskoulun laadusta. (Korpinen 2010,130.) Olemmekin Korpinen kanssa samaa mieltä siitä, että koulun yhteisöllisen luonteen vahvistaminen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ovat tavoitteita, joiden saavuttamisesta on kannettava jatkuvasti huolta. Meidän mielestämme sen sijaan, että pohditaan syitä sille miksi Suomen kouluissa voidaan huonosti, olisi ennemmin syytä pohtia keinoja kuinka oppilaat saisi viihtymään paremmin koulussa. Tästä syystä halusimme tutkia kummitoimintaa ja saada tietoa siitä onko kummitoiminnalla mahdollista lisätä kouluviihtyvyyttä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Koulujen kummitoiminnan opas (2006) määrittelee kummitoiminnan seuraavalla tavalla: ”Kummitoiminta on 0–6. vuosiluokkien yhteisöllistä toimintaa, jonka tavoitteena on kehittää kouluilmapiiriä, edistää ensimmäisten luokkien oppilaiden sopeutumista kouluun ja vahvistaa oppilaiden sosiaalisia taitoja. Kummitoiminnassa ylempien luokkien oppilaat toimivat nuorempien oppilaiden vertaistukena ja malleina eli kummeina.” (Helenius & Salovaara 2006, 7.)

Kun tutkimuksessamme puhumme kummitoiminnasta, tarkoitamme sillä opettajien suunnittelemaa ja järjestämää ohjattua toimintaa, johon kummioppilaat ja kummitettavat lapset osallistuvat. Usein sanalla kummioppilas tarkoitetaan sekä nuorempia että vanhempia kummitoiminnassa mukana olevia oppilaita. Selkeyden vuoksi erotimme kyseiset lapsiryhmät toisistaan. Käyttäessämme käsitettä kummioppilas tarkoitamme sillä vanhempaa oppilasta, yleensä 5.–6. -luokkalaista, joka on kummitettavalle lapselle valittu ystävä. Nuoremasta kummioppilaasta käytämme nimitystä kummitettava lapsi. Hän on yleensä koulunsa aloittava lapsi, jota kummioppilas tukee kummitoiminnan kautta. Kummioppilas ja kummitettava lapsi muodostavat yhdessä kummiparin. Käsitteellä kummiluokka tarkoitamme sekä kummioppilaiden että kummitettavien lasten luokkia.

Kummitoimintaa voidaan pitää prososiaalisena toimintana ja osaltaan altruismina, koska siinä kummioppilas auttaa ja tukee kummitettavaa lasta edistääkseen hänen hyvinvointiaan omasta tahdostaan ilman odotusta vastapalveluksista. Prososiaalinen toiminta on menettelyä, joka parantaa toisten ihmisten psyykkistä tai fyysistä hyvinvointia. Prososiaalisuus on siis vapaaehtoista toista yksilöä tai ryhmää hyödyttävää toimintaa. Käsite altruismi puolestaan on prososiaalista toimintaa puhtaimmillaan. Altruismi on epäitsekkyyttä ja ilmenee toisten auttamisena ilman minkäänlaista palkkion toivoa. Altruismissa on aina kyse toisen ihmisen huomioon ottavasta käyttäytymisestä. Tiukimpien määritelmien mukaan vain pyyteetön altruismi on niin sanottua oikeaa altruismia. (Himberg & Jauhiainen 1998, 87 & 205 Pessi & Saari 2008, 60–62.)

Kummitoimintaa voidaan verrata aikuisten maailmassa käytettävään mentorointiin. Esimerkiksi yritysmaailmassa käytetään mentorointia siirtämään ihmiseltä toisella niin sanottua hiljaista tietoa (tacit knowledge), jonka jakaminen on yrityksen menestymisen kannalta merkittävää. Ihmisillä on paljon kokemusperäistä tietoa, jota voidaan parhaiten jakaa ihmiseltä toiselle henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa. Tähän mentorointi on erinomainen keino. Mentorointi on yksi vanhimmista keinoista kehittää

yhteisöä. Mentor- sana voi tarkoittaa luotettavaa neuvonantajaa, uskottua opettajaa, kasvattajaa tai hyvää ystävää. (Juusela, Lillia & Rinne 2000, 10, 14.)

Kummitoiminnalla on samoja toimintaperiaatteita mentoroinnin lisäksi KiVa-Koulu-hankkeen sekä vertaissovittelun kanssa. KiVa Koulu on koulukiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, joka on kehitetty Turun yliopiston psykologian oppiaineen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä opetusministeriön rahoituksella (2006-2009). KiVa Koulu -toimenpideohjelmat luokka-asteille 1-3, 4-6 ja 7-9 valmistuivat valtakunnalliseen käyttöön syksyllä 2009. (KiVa Koulu Luettu: 17.8.2011) Vertaissovittelu puolestaan on ratkaisukeskeisyyteen pohjautuva menetelmä, joka antaa vaihtoehtoisen mahdollisuuden ratkaista oppilaiden keskinäisiä ristiriitoja koulun arkipäivässä. Tarkoituksena on saada koulujen toimintahäiriöitä vähenemään oppilaiden vuorovaikutustaitoja edistämällä. Vertaissovittelu on suunnattu kaikille kouluille ja oppilaitoksille. (Verso-vertaissovittelu Luettu: 17.8.2011)

Kummitoiminnasta on Suomessa tehty lähinnä opinnäytetöitä. Murrin ja Vanhatalon (1993) Kannattaako kummitella?: ala-asteen kummioppilastoiminta sekä Isokankaan (1994) Kummittelua Ruukin koululla. Tapaustutkimus kummioppilastoiminnasta ala-asteella. Meillä ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta tutustua kyseisiin opinnäytetöihin, koska opinnäytteitä ei kaukolainata ja Lapin Yliopistolta ei kyseisiä töitä löytynyt.

Aikaisemmista tutkimuksista Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuonna 2008 teettämät kyselyt Tukioppilastoiminnan toimintakartoitus (2008) sekä Kysely tukioppilaille Ajattelin sen olevan hieno kokemus (2008) ovat lähimpänä omaa tutkimustamme. Kummitoiminnasta ei ole tehty vastaavanlaisia kyselyjä, mutta tukioppilastoiminta on niin lähellä kummitoimintaa, että niitä on mahdollista verrata keskenään. Lahtinen-Leinonen kertoo, että Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL) aloitti tukioppilastoiminnan järjestämisen Suomen peruskouluissa vuonna 1972. MLL:n soveltama toimintamalli on peräisin Yhdysvalloista. Tukioppilastoiminnan periaatteena

on tukea koko koulun kasvatustyötä, kehittää toverisuhteita, myönteistä ilmapiiriä ja yhteisvastuuta. Lisäksi tukioppilastoiminta aktivoi oppilaita oma-aloitteeseen ja itsenäiseen työskentelyyn. Tukioppilastoiminnalla vaikutetaan koulun ilmapiiriin ja viihtyvyyteen. Toiminnan pyrkimyksenä on edistää yhteistä hyvää, niin että kaikilla koulussa työskentelevillä olisi hyvä olla. (Lahtinen-Leinonen 2009, 166–167.) Heleniuksen ja Salovaaran mukaan tukioppilastoimintaa käytännössä täysin vastaava toimintamuoto lukioissa ja toisen asteen oppilaitoksissa on tutortoiminta (Helenius ja Salovaara 2006, 12).

Lisäksi ystävystyttämistoiminnassa ja kummitoiminnassa on samankaltainen ideologia, joten niitäkin on mahdollista verrata keskenään. Käsite ystävystyttäminen on suomenkielinen vastine Cowien ja Wallacen käyttämälle termille befriending (Cowie & Wallace 2000, 8). Cowie ja Hutson puolestaan kertovat, että yleensä ystävystyttäjät ovat samanikäisiä vertaisia tai vanhempia oppilaita, jotka opettajat ovat valinneet heidän ystävällisen luonteensa takia. Joskus nämä kokeneemmat ystävystyttäjät ovat mukana tulevien ystävystyttäjien valinnassa. He esimerkiksi haastattelevat vapaaehtoisia. Yleensä ystävystyttäjille järjestetään koulutusta ihmissuhdetaitoihin liittyen, kuten esimerkiksi aktiivista kuuntelua, jämäkkyyttä ja johtajuutta. (Cowie & Hutson 2005, 41.) Ystävystyttäjät etsivät aktiivisesti yksinäiseltä vaikuttavia oppilaita ja luovat näiden kanssa ihmissuhteita. He myös puuttuvat aggressiivisiin tilanteisiin ja käyttävät sovittelua rauhoittaakseen näitä oppilaita ja rohkaisevat heitä keskustelun kautta pääsemään kaikki osapuolia miellyttävään ratkaisuun. (Cartwright 2005, 48.)

Aikaisemmista tutkimuksista myös Cartwrightin raportoima ystävystyttämistoiminnan kysely, jossa arvioitiin ystävystyttämisen vaikutuksia siinä mukana olleille osapuolille, on lähellä tutkimustamme. Kysely tehtiin vuonna 2005 Iso-Britanniassa Staffordin Castlechurchin peruskoulussa. Kyseisen koulun ystävystyttämistoiminnassa oli mukana 46 8–11-vuotiasta lasta, joita autettiin lokakuusta 2004 tammikuuhun 2005. Osaa autettiin useammin kuin kerran ja joitakin jopa kuusi kertaa. Kyselyn

tuloksia on käytetty ystäväystämistoiminnan kehittämisessä. (Cartwright 2005, 48–49.)

Kummitoimintaan kuuluu oleellisena osana kummioppilaan kummitettavalle lapselle antama vertaistuki. Kummioppilas ja kummitettava lapsi kuuluvat kokemusmaailmaltaan samaan piiriin. Näin kummioppilas on kummitettavalle lapselle lähempänä eli enemmän vertainen kuin esimerkiksi opettaja tai joku muu aikuinen. Rödstamin mukaan 7-12-vuotiaat lapset ovat suuresti riippuvaisia siitä, että heillä on hyvät suhteet sekä aikuisiin että muihin lapsiin. He tarvitsevat näitä suhteita voidakseen kehittää käsityksiään, kykyjään sekä lisäksi omaa identiteettiään. Tällä ikäkaudella toverisuhteiden merkitys aikuissuhteisiin verrattuna kasvaa. (Rödnam 1992, 76.)

Lasten vertaissuhteita on tutkittu suhteellisen paljon. Kognitiivisen kehityksen kannalta vertaisia ovat tutkineet Jean Piaget (1926; 1959) sekä myöhemmin Lev Vygotsky (1978). John Bowlby (1969; 1988) sekä Juddith Rich Harris (1995; 1998) ovat puolestaan tutkineet vanhempien ja vertaisten merkitystä lapsen persoonallisuuden kehitykselle ja sosialisatiolle. Siljanderin mukaan sosialisatio tarkoittaa yksilön näkökulmasta sellaisten yhteisten ja vallitsevalle kulttuurille ominaisten toiminta- ja käsitystapojen omaksumista, jotka mahdollistavat yksilölle riittävän toimintavalmiuden kyseisessä sosiaalisessa yhteisössä. (Siljander 1997, 10.) Giddens puolestaan toteaa, että vasta sosialisatioprosessin seurauksena ihmiselle kehittyvät sellaisia taitoja, jotka ovat ominaisia sille kulttuurille, johon hän on syntynyt. (Giddens 1989, 60.) Bowlby ja Harris edustavat näkemyksiltään kahta ääripäätä. Bowlbyn mukaan vanhemmat vaikuttavat lasten persoonallisuuden kehittymiseen ja sosiaalistamiseen eniten ja Harris taas väittää, että vertaiset ovat suurin vaikuttaja.

1980-luvun lopulta lähtien yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimus (Childhood Studies) on tuonut uudella tavalla esille vertaissuhteiden merkitystä lasten elämässä ja valottanut vertaissuhteita erityisesti lasten omien kokemusten näkökulmasta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten jokapäiväiset

kokemukset ja oppiminen toisten lasten kanssa edistävät tai ehkäisevät lasten taitojen kehittymistä. (Lehtinen 2001, 79.)

Kummitoimintaa järjestetään ympäri Suomea, mutta rajasimme tutkimuksemme koskemaan kolmea Pohjois-Suomen alakoulua. Kandidaatin tutkielmamme avulla saimme selville millä Pohjois-Suomen alakouluilla kummitoimintaa järjestetään aktiivisesti. Tätä kautta saimme pro gradu-tutkielmaamme mukaan kummitoimintaa järjestämässä olleita luokanopettajia ja siinä mukana olleita kummioppilaita.

Pro gradu-tutkielmassamme tutkimme kummitoimintaa luokanopettajien lisäksi myös kummioppilaiden näkökulmasta, koska meidän tämän hetkinen näkemyksemme on, että kummitoiminta on pitkälti opettajajohtoista toimintaa. Lapset eivät pääse siihen välttämättä vaikuttamaan, vaikka kyseessä on lasten välinen toiminta ja vuorovaikutussuhteet. Tutkimuksemme tavoitteena on saada myös lasten ääni kuuluviin.

Keräsimme luokanopettajilta ja kummioppilailta tietoa kummitoiminnasta haastattelemalla heitä. Tätä kautta selvitimme mikä on luokanopettajien ja kummioppilaiden käsitys ja kokemus kummitoiminnasta. Halusimme selvittää molempien käsityksiä ja kokemuksia, jotta voisimme vertailla niitä keskenään ja etsiä niistä yhtäläisyyksiä ja eroja.

Pro gradu- tutkielmamme tutkimusongelmat ovat:

1 Millaisia käsityksiä ja kokemuksia luokanopettajilla on kummitoiminnasta?

2 Millaisia käsityksiä ja kokemuksia kummioppilailta on kummitoiminnasta?

3 Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksillä ja kokemuksilla kummitoiminnasta?

3.1 Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on luokanopettajien käsityksillä ja kokemuksilla kummitoiminnasta?

3.2 Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on kummioppilaiden käsityksillä ja kokemuksilla kummitoiminnasta?

2 TUTKIMUKSENTOTEUTUS

2.1 NARRATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ

Laadullista tutkimusta käytetään todellisen elämän kuvaamiseen, joka pyritään esittämään mahdollisimman monesta näkökulmasta, mahdollisimman monipuolisesti. Tutkimuskohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti mahdollisimman aidossa ympäristössä ja oikeissa tilanteissa. Koko tutkimuksen tavoite on ymmärtää ja tulkita tutkimuskohteen esiintymissyitä ja niiden merkityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa ei pohjata numeerisiin menetelmiin vaan siinä luotetaan tutkijan omiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Tutkimusvälineinä käytetään esimerkiksi nauhureita, lomakkeita ja testejä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.)

Jo tutkimusongelmien muoto viittaa mielestämme enemmän laadulliseen kuin määrälliseen tutkimukseen. Tutkiessamme kummitoimintaan liittyviä käsityksiä ja kokemuksia niitä ei voi mittareilla mitata vaan siihen tarvitaan tutkijan kykyä poimia tiedot vastaajilta ja tulkita niitä. Tutkimuksessamme käytimmekin laadullista tutkimusotetta.

Narratiivinen tutkimus on yksi tapa tehdä laadullista tutkimusta. Käsite narratiivisuus on peräisin latinan kielestä, jossa substantiivi narratio tarkoittaa kertomusta ja verbi narrare kertomista. Suomen kielessä kyseiselle käsitteelle ei ole vastinetta, mutta usein puhutaan tarinallisuudesta. (Heikkinen 2010, 143.) Narratiivi tarkoittaa kertomusta tai tarinaa ja narratiivinen tutkimus rakentuu niiden ympärille (Hyvärinen 2006, 1). Kertomus toimii sekä tiedon tuottajana että välittäjänä. Ihminen siis saa tietoa itsestään ja maailmasta erilaisten kertomusten kautta. Narratiivisessa tutkimuksessa kertomuksia voidaan käyttää aineistona, mutta sen avulla voidaan myös tuottaa kertomuksia maailmasta. (Heikkinen 2010, 143, 145.)

Narratiivisuuden käsitettä on tieteellisessä keskustelussa käytetty ainakin neljällä eri tavalla. Ensiksikin narratiivisuudella voidaan viitata tiedonprosessiin itseensä, tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen, jolloin narratiivisuus on usein liitetty konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen. Narratiivisuus liitetään usein konstruktivismiin, koska konstruktivismi nimenomaan korostaa näkemystä, jonka mukaan ihmisen identiteetti ja tiedot rakentuvat kertomusten eli narratiivien välityksellä. Nämä kertomukset rakentuvat ja muuttavat muotoaan koko ajan, samoin siis ihmisen identiteetti ja tieto maailmasta. Todellisuus rakentuu jokaisen ihmisen omassa mielessä sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja näin ollen yhtä, kaikille yhteistä todellisuutta ei ole. Toiseksi narratiivisuudella voidaan kuvata tutkimusaineiston luonnetta. Tällöin narratiivisuudella viitataan kerrontaan tekstilajina. (Heikkinen 2010, 145–146, 148.) Polkinghornen mukaan on olemassa kolme erilaista tapaa tuottaa tutkimusaineistoa. Tapa, jossa hyödynnetään lyhyitä sanallisia vastauksia, numeerinen tapa sekä kerronnallinen eli narratiivinen tapa. (Polkinghorne 1995, 6-7.) Kolmanneksi narratiivisuutta käytetään aineistonanalyysitapana, kuten me olemme tässä tutkimuksessa tehneet. Neljänneksi käsite on usein liitetty narratiivien käytännölliseen merkitykseen. Esimerkiksi psykoterapiassa hyödynnetään narratiivisuutta. (Heikkinen 2010, 149, 152.)

Narratiivisuuden keskeisiä peruskäsitteitä ovat tapahtuma tai episodi, tarina ja kertomus sekä näiden väliset suhteet. Tapahtuma on asia, joka tapahtuu. Rimmon-Kenanin mukaan tapahtuma-käsitteeseen kuuluu vielä tilanteen muutos. Hän korostaa myös, että tarina koostuu useasta tapahtumasta ja järkevässä tarinassa tapahtumat on yhdistetty ajan tai kausaalisuuden perusteella. (Rimmon-Kenan 1991, 24, 26–30.) Kertomukseksi tarina muuttuu, kun sitä kerrotaan eteenpäin. Sama tarina voidaan kertoa monella tavalla ja jokainen niistä tavoista on oma ainutlaatuinen kertomuksensa. (Abbot 2002, 13–15.) Usein puhekielessä ja myös joissakin tutkimuksissa tarinan ja kertomuksen käsitteitä käytetään synonyymisesti. Ymmärrämme näiden käsitteiden eron, mutta päätimme selkeyden vuoksi käyttää tutkimuksessamme pelkästään tarina käsitettä.

Narratiivisessa tutkimuksessa aineistona voidaan käyttää puhetta eli haastattelua, kirjoitettua tekstiä tai jopa ei-kielellistä viestintää (Kujala 2007, 17). Narratiivisen aineiston jatkokäsittely vaatii aina tulkintaa eikä sitä voida tiivistää numeroiksi eikä kategorioiksi (Heikkinen 2010, 149). Aineistosta käytetään erilaisia nimityksiä kuten kertomus, tarina, elämäntarina tai narratiivi. Edellä mainituilla ajatellaan usein olevan juoni. Juonessa esiintyy alkutila, muutos sekä lopputila ja juoni sitoo tapahtumat toisiinsa. (Kujala 2007, 25–26.) Narratiivisella aineistolla voidaan kuitenkin tarkoittaa myös mitä tahansa kerrontaan perustuvaa aineistoa, eikä sen silloin välttämättä tarvitse olla juonellinen kertomus (Heikkinen 2010, 148). Tutkimuksemme tarinoilla ei ole selkeää alkua, keskikohtaa tai loppua vaan tarinat kuvaavat luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta.

Narratiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, millä tavalla yksilöt antavat merkityksiä asioille tarinoiden kautta. Narratiivinen tutkimus eroaa muista laadullisen tutkimuksen tavoista, koska siinä kiinnitetään huomiota ihmisten autenttisiin kertomuksiin sen sijaan, että tietoa kerättäisiin edeltä suunniteltujen ja jäsenettyjen haastattelukysymysten, kyselylomakkeiden tai havainnoinnin avulla. Edellä mainituissa tutkimusotteissa merkityksenanto perustuu tutkijan ajatteluun ja sanoihin, kun taas narratiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkijan ja tutkittavien yhteiseen merkityksen luomiseen. (Heikkinen 2010, 156.) Vaikka käytimmekin tutkimuksessamme valmiita haastattelukysymyksiä, pyrimme silti tässä tutkimuksessa luomaan merkityksiä kummitoiminnalle yhdessä tutkimushenkilöiden kanssa.

2.2 AINEISTON KERUU

Kandidaatin tutkielmamme avulla saimme selville kolme Pohjois-Suomen alakoulua, joilla kummitoimintaa järjestetään aktiivisesti. Keväällä 2010 otimme yhteyttä kyseisten koulujen rehtoreihin ja he antoivat luvan

haastatella kummitoiminnassa mukana olleita kummioppilaita. Näiltä kolmelta Pohjois-Suomen alakoululta mukaan valikoitui 16 kummioppilasta luokka-asteilta 4–6. Pyysimme luvan haastatteluun sekä lapsilta itseltään että heidän huoltajiltaan. Halusimme kysyä luvan myös lapsilta itseltään, koska kyseessä on kuitenkin heitä koskeva tutkimus. Jokainen lapsista oli mukana vapaaehtoisesti. Haastattelimme kummioppilaita vielä kevään 2010 aikana.

Lisäksi joulukuussa 2010 otimme sähköpostitse yhteyttä kandidaatin tutkielmaamme osallistuneisiin kolmeen luokanopettajaan ja pyysimme heitä mukaan myös pro gradu-tutkielmaamme. Saimme kaikilta myönteisen vastauksen ja haastattelimme heidät tammikuussa 2011. Saimme tutkimusluvan myös Koulupalvelukeskuksen palvelupäälliköltä, joka vastaa kyseisen alueen tutkimusluvista.

Valitsimme haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska meistä tuntui luontevalta kysyä luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta heiltä itseltään. Tätä kautta pyrimme saamaan nimenomaan heidän äänensä kuuluville. Robsonkin on sitä mieltä, että tutkittaessa ihmisiä kannattaa hyödyntää sitä etua, että tutkittavat itse voivat kertoa itseään koskevista asioista (Robson, 1995, 227). Selkeä painotus koko haastatteluprosessin aikana oli, että olemme aidosti kiinnostuneita haastateltavien omista mielipiteistä ja näkemyksistä, eikä haastattelukysymyksiin näin ollen ollut oikeita tai väriä vastauksia.

Tarinoita voidaan kerätä monella erilaisella tavalla. Usein menetelmänä käytetään teemahaastattelua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 218.) Narratiiviselle tutkimukselle tyypillisestä teemahaastattelusta poiketen hankimme aineiston puolistrukturoidulla haastattelulla. Haastattelun muoto oli puolistrukturoitu menetelmä siksi, että meillä ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja, kuten strukturoidussa haastattelussa on. Puolistrukturoidun menetelmän siitä teki lisäksi se, että haastattelukysymykset oli määritelty tarkasti, mutta niiden järjestys saattoi vaihdella (Fielding 1993, 136). Emme myöskään pitäytyneet pelkästään

haastattelukysymyksissä vaan tilanteen mukaan esitimme tarkentavia lisäkysymyksiä.

Valitsemamme haastattelutyyppi oli kuitenkin osaksi myös teemahaastattelua, koska meillä oli kaikissa haastatteluissa käytössä samat aihepiirit eli teema-alueet (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48). Teemat valitsimme yhdessä oman kiinnostuksemme pohjalta kuitenkin pohtien mitkä olisivat oleellisimpia tutkimusongelmien kannalta. Näin meille tuli neljä laajempaa teemaa, joiden kautta kokosimme haastattelukysymykset. Teemoiksi muodostui *kummioppilaan rooli, kummitoiminnan sisällöt, kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys sekä kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen*.

Luokanopettajien haastattelukysymykset muotoilimme osittain kerronnalliseen tyyliin (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189–222) eli kysyimme heidän haastatteluissaan myös laajempia kerro -alkuisia kysymyksiä. Kerronnallisuuden hyödyntäminen haastatteluissa perustuu Brunerin kerronnallisuuden perusideaan, jonka mukaan ihmisillä on tapana käyttää kertomusrakenteita ja kertomista elämäntapahtumiensa selittämisessä. (Bruner 1990, 45). Ihmiset ymmärtävät mitä kertominen tarkoittaa, joten tutkija voi yksinkertaisesti pyytää haastateltavaa kertomaan, miten joku asia tapahtui (Polkinghorne 1995, 13). Lisäksi kysyimme haastateltavilta yksityiskohtaisempia tietoja tutkimuksemme teemoista.

Sekä luokanopettajien että kummioppilaiden haastattelut nauhoitettiin. Päätimme nauhoittaa haastattelut, koska siten pystyimme keskittymään täysin haastateltaviin ja haastattelutilanteeseen, eikä meidän tarvinnut kirjoittaa käsin muistiinpanoja.

Kummioppilaiden haastattelujen pituudet olivat kestoaltaan 10–20 minuuttia. Haastattelujen litteroinnit vaihtelivat pituudeltaan kolmesta ja puolesta A4-tekstisivusta viiteen ja puoleen tekstisivuun. Kummioppilaiden haastattelujen litterointien yhteispituus oli 63 tekstisivua (Arial, fontti 12, riviväli 1,5, reunat 2cm.) Haastattelut tapahtuivat kummioppilaiden kouluilla, rauhallisessa

tilassa, jossa ei ollut muita kuin haastattelijat ja haastateltava. Haastattelun alkuvaiheessa kummioppilaat olivat jännittyneitä ja pyrimme rauhoittamaan heitä sekä saamaan heidät rentoutumaan. Kerroimme, että olimme kiinnostuneita heidän mielipiteistään eli oikeita ja vääriä vastauksia ei ole. Lisäksi painotimme, että kaikki mitä lapset kertovat on luottamuksellista eli haastattelunauhoja ei kuule muut kuin haastattelijat. Suurin osa lapsista rentoutui haastattelun aikana ja nekin lapsista, jotka jännittivät, puhuivat aiheesta kuitenkin mielellään.

Halusimme esitellä kummioppilaat taulukon muodossa, koska se on meidän mielestämme selkeämpi tapa kuin pelkkä nimien luetteloiminen.

1.koulu	2. koulu	3. koulu
Janika	Jonne	Antti
Sakari	Saara	Eero
Kaarina	Eve	Milla
Niina	Vili	Aliisa
liron		Niilo
		Neea
		Leena

Luokanopettajien haastattelut kestivät 30–45 minuuttia. Heidän haastattelujensa litterointien pituudet vaihtelivat kolmestatoista A4-tekstisivusta seitsemääntoista A4-tekstisivuun. Litterointien yhteispituus oli 42 A4-tekstisivua. (Arial, fontti 12, riviväli 1,5, reunat 2 cm.) Haastattelut tapahtuivat kouluilla luokanopettajien valitsemissa rauhallisissa tiloissa. Haastatteluilmapiiri oli asiallinen, mutta rentoutunut. Luokanopettajat puhuivat kummitoiminnasta mielellään ja saimme aineistoa riittämiin. Nimesimme luokanopettajat Pirkoksi, Sirkaksi ja Martaksi.

Koska keskitymme analysissa sisältöön emmekä muotoon, jätimme pois sekä luokanopettajien että kummioppilaiden haastattelujen litteroinneista jonkin verran täytesanoja, äännähtelyjä ja ylimääräistä toistoa. Jätimme

kokonaan merkitsemättä tauot, koska niillä ei ollut tutkimuksen tai haastateltavan antamien vastauksien ymmärtämisen kannalta merkitystä. Pyrimme saamaan aineistokatkelmista mahdollisimman sujuvia ja helppolukuisia, joten jätimme vielä tutkimusraportissa käytetyistä aineistokatkelmista pois osan täytesanoista, lisäsimme pisteitä ja pilkkuja helpottamaan lukemista sekä parantamaan haastateltavien kertoman ymmärrettävyyttä. Aineistokatkelmissa käytimme hakasulkeissa olevia viivoja[---], jos katkelmasta on poistettu lause tai lauseita ja hakasulkeissa olevia pisteitä [...], jos katkelmasta on poistettu yksi tai muutama sana. Tarinoissa käytimme lainausmerkkejä (” ”) sekä kursivointia myös, kun kyseessä oli luokanopettajan itsensä käyttämä ilmaisu, eikä varsinainen aineistokatelma.

2.3 NARRATIIVISUUDEN HYÖDYNTÄMINEN AINEISTON ANALYYSISSA

Polkinghorne jakaa narratiivisuuden aineiston käsittelytapana kahteen kategoriaan, narratiiviseen ja narratiivien analyysiin. Hänen mukaansa ne ovat kategorisesti kokonaan erilaisia narratiivisen tutkimuksen tapoja. Narratiivisessa analyysissä kohteena on uuden ehyen kertomuksen tuottaminen. Siinä ei siis pyritä luokitteluun, vaan siinä rakennetaan aineiston pohjalta uusi kertomus, joka tuo esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Narratiivien analyysi puolestaan kohdistaa huomion kertomusten luokitteluun erillisiin luokkiin muun muassa teemojen tai kategorioiden avulla. (Polkinghorne 1995, 6-8.) Aineiston analysoinnissa hyödynsimme kumpaakin edellä mainittua analysointitapaa.

Ensimmäisen tutkimusongelman ratkaisemiseksi juonensimme luokanopettajien haastattelujen pohjalta kolme yhtenäistä tarinaa eli narratiivia hyödyntäen narratiivista analyysia ja käyttäen samoja teemoja kuin haastatteluissa. Lieblich, Tuval-Mashiach ja Zilber ovat sitä mieltä, että tämä kokonaista haastattelua tarkasteleva tutkimustapa on holistinen. Holistisessa analyysitavassa voidaan kiinnittää huomiota joko tarinan sisältöön tai

muotoon. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 12–14.) Me painotimme tutkimuksessamme sisältöä eli se mitä haastateltavat kertovat kummitoiminnasta on oleellista ja muutoseikat (äänenpainot, sanavalinnat, tauot yms.) eli miten he siitä kertovat on toisarvoista.

Ensin luimme luokanopettajien haastattelut läpi pariin otteeseen ja sen jälkeen väritimme haastattelujen litteraatioista samaan teemaan liittyvät asiat samalla värillä. Väriytyksen jälkeen teemoittain muodostuvat tarinat oli helpompi koota. Tarinoissa hyödynsimme jonkun verran kronologista kerrontaa, mutta koska kyseessä ei ole esimerkiksi elämänkerta, tarinoita ei voinut muodostaa täysin kronologisesti.

Juontamisprosessissa kävimme läpi jokaisen teeman erikseen. Jokaisen luokanopettajan tarinan alkuun halusimme kertoa hieman taustaa liittyen hänen käsitykseensä kummitoiminnasta juuri heidän koulullaan. Juonen rakentamisen aloitimme mielestämme kummitoiminnan kannalta kiinnostavimmalla henkilöahmolla eli kummioppilaalla. Rakensimme luokanopettajien tarinoihin kattavan kuvauksen heidän käsityksistään koskien kummioppilaan roolia. Toisena kokosimme kummitoiminnan sisältöjen pohjalta kuvaavan kokonaisuuden kummitoiminnan suunnittelusta ja tavoitteista, sen käytännön toteuttamisesta sekä kummitoiminnan toimivuuteen liittyvistä kokemuksista.

Kolmanneksi rakensimme tarinoihin luokanopettajien käsitysten ja kokemusten pohjalta kuvauksen siitä millaisena luokanopettajat näkevät kummitoiminnan ja miten merkityksellinen kyseinen toimintamuoto on heidän itsensä, oppilaiden ja toisaalta koko kouluyhteisön näkökulmasta. Lopuksi kokosimme neljännen teeman pohjalta kokonaisuuden, josta käy ilmi luokanopettajien käsitykset kummitoiminnan nykyisestä tilasta ja toisaalta myös luokanopettajien esittämät toiveet tai kehittämissuhteet kummitoimintaan liittyen.

Toisen ja kolmannen tutkimusongelman ratkaisemiseksi hyödynsimme kategorista lähestymistapaa tai narratiivien analyysia. Tarkastelun kohteena

on tällöin aineistossa esiintyvien erillisten osien, kategorioiden tai teemojen analysointi (Lieblich ym. 1998, 13; Polkinghorne 1995, 13–15). Käytännössä tässä on kyseessä laadullisen tutkimuksen yleinen tapa hakea aineistosta teemoja ja vertailla näitä teemoja keskenään (Eskola & Suoranta 1996, 174–179).

Narratiivisten analyysitapojen perusluokittelun, kategorinen vai holistinen/narratiivien vai narratiivinen analyysi (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998; Polkinghorne 1995), taustalla on Brunerin näkemys ihmisen kahdesta eri tavasta ajatella ja tietää. Brunerin mukaan ihminen rakentaa, järjestää ja esittää kokemuksensa itselleen ja muille ymmärrettäviksi hyödyntäen joko narratiivista tai paradigmaattista tapaa. Tutkimuksemme perustuu narratiiviseen tapaan joka puolestaan perustuu tarinoille. Ihminen sijoittaa omat kokemuksensa aikaan ja paikkaan ja häntä koskevien yllättävienkin tapahtumien välille muodostuu yhteys narratiivista tapaa hyödyntämällä. (Bruner 1986, 11–13.)

Vastauksen toiseen tutkimusongelmaan saimme kokoamalla kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta hyödyntäen heidän aineistokatkelmiaan. Kummioppilaiden haastattelujen litteraatioista keräsimme samaan teemaan kuuluvat aineistokatkelmat allekkain Wordin leikkaa ja liitä-toimintoa hyödyntäen. Aineistokatkelmiin liitimme aina kyseisen kummioppilaan nimen, mikä helpotti aineiston määrän hallittavuutta. Kun kummioppilaiden vastaukset oli jaettu teemoihin, niitä oli helpompi käsitellä. Analyysia tehdessä huomasimme, että emme voineet karsia haastateltuja kummioppilaita, vaikka heidän vastauksensa olivat samankaltaisia. Heillä kaikilla oli kuitenkin jotain erilaista sanottavaa ja heidän vastauksistaan yhdessä koostui monipuolisempi kuva kummitoiminnasta.

Puhuessamme analyysissa kummioppilaista tarkoitamme siis kaikkia 16 haastattelemaamme henkilöä ja viittaamme heihin sanalla kummioppilaat. Kun jonkun kummioppilaan mielipide eroaa toisista, käytämme hänestä nimeä. Tämä siitä syystä, että emme halunneet luetella jokaista 16

kummioppilasta nimeltä joka kerta, kun he olivat samaa mieltä jostakin asiasta. Samaten emme käyttäneet jokaiselta erikseen aineistokatkelmaa, jos he olivat asiasta samaa mieltä vaan ainoastaan parhaiten asiaa tukemaan sopivia aineistokatkelmia. Tämä tekee mielestämme tekstistä lukijaystävällisempää.

Vastauksena kolmanteen tutkimusongelmaan vertailimme systemaattisesti luokanopettajien tarinoita keskenään ja luokanopettajien sekä kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia keskenään teemoittain. Etsimme niistä yhtäläisyyksiä ja eroja tai erilaisia näkökulmia kummitoimintaan liittyen. Luokanopettajilta kysyttiin haastatteluvaiheessa laajempia ja tarkempia kysymyksiä kummitoiminnasta kuin kummioppilailta ja vertailu suoritettiin niiltä osin kuin se oli mahdollista.

2.4 LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI

Luottamuksellisuus tutkimuksen teossa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että haastatteliija kertoo haastateltaville haastattelun tarkoituksesta sekä sen käsittelemisestä. Lisäksi tutkija huolehtii aineiston säilyttämisestä luottamuksellisesti sekä varjelee haastateltavien anonymiteettia. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 17.) Kerroimme haastateltaville, että heidän nimiään, kouluaan tai luokkaa ei tulla tutkimuksessa mainitsemaan. Varsinkin kummioppilaiden kohdalla painotimme haastattelun luottamuksellisuutta ja kerroimme heille, että heidän opettajansa, vanhempansa tai kukaan muukaan ulkopuolinen ei tule kuuntelemaan tai käsittelemään haastattelunauhoja vaan haastattelut jäävät haastattelijoiden ja haastateltavan välisiksi.

Henkilöllisyystietosuojan takia emme käyttäneet haastateltavien oikeita nimiä vaan keksimme jokaiselle luokanopettajalle ja kummioppilaalle nimen aineiston analyysia varten. Tutkimuksemme kannalta ei ollut myöskään tarpeellista kertoa koulujen nimiä tai mitä luokkaa kyseinen luokanopettaja opettaa tai millä luokalla kyseinen kummioppilas on.

Luokanopettajien ja kummioppilaiden kertomia käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta voi pitää heidän itsensä muodostamina erittäin subjektiivisina esityksinä. Jos tutkimukseen olisi valikoitunut eri ihmisiä, olisivat he voineet kertoa samoista tapahtumista toisella tavalla tai samat tapahtumat olisivat voineet vaikuttaa heihin eritavalla. Myös muisti, aika ja itse haastattelutilanne vaikuttavat siihen mitä asioita haastateltavat ottavat esille. Haastateltavina olleet kummioppilaat voisivat esimerkiksi aikuisina kertoa kummitoiminnasta aivan eri tavalla kuin haastatteluhetkellä. (Aaltonen & Leimumäki 2010, 147.) Tutkimuksemme kannalta ei olekaan oleellista kysyä kuinka totuudenmukaisesti haastateltavat ovat kummitoiminnasta kertoneet vaan lähtökohtana on, että luokanopettajien ja kummioppilaiden kertomat tapahtumat ovat tosia ja merkityksellisiä heille itselleen sillä tavalla kuin ne on kerrottu haastatteluhetkellä. Syrjäläkin korostaa, että narratiivisen tutkimuksen voima ei ole sen totuudenmukaisuudessa vaan todentunnussa. Tutkimuksen uskottavuus perustuu sen kykyyn vakuuttaa lukija ja saada hänet eläytymään lukemaansa. Parhaassa tapauksessa tutkimuksen lukemisen jälkeen sekä tutkijan että lukijan maailma on muuttunut. (Syrjälä 2007, 240.)

Myös tutkija vaikuttaa tutkimuksen toteutumiseen. Haastateltavat eivät pelkästään kertoneet meille käsityksiään ja kokemuksiaan kummitoiminnasta vaan tutkimus itsessään on meidän tutkijoiden ja tutkimushenkilöiden välisessä vuorovaikutuksessa syntynyt tuotos. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29.) Bruner käyttää tästä käsitettä merkitysneuvottelu. Ihmiset käyvät kokemuksistaan ja niiden merkityksistä neuvotteluja keskustelukumppaniensa kanssa. (Bruner 1986, 122–123.) Näin ollen myös me tutkijoina olemme antaneet merkityksiä haastateltavien kertomille tapahtumille. Tämä on hyväksyttävä, vaikka tietenkin olemme pyrkineet tekemään tulkinnan objektiivisesti kunnioittaen tutkittavaa ja sitä mitä hän on meille kertonut. Haastattelun aikana keskustelua on ohjannut osaksi ajatus, että haastateltavat kertovat kummitoiminnasta meille. Toisaalta myös sillä, että kirjoitamme tutkimustekstiä opinnäytteeksi sopivaan muotoon, on vaikutusta tutkimuksen toteutukseen.

Tutkimuksen teko on täynnä valintoja. Tästä syystä tutkijan on pyrittävä tarkasti ja perustellen kirjoittamaan ylös tekemänsä valinnat ja päätelmät. Tämä helpottaa myös lukijaa ymmärtämään tutkimuksen kulkua. Olemmekin pyrkineet olemaan johdonmukaisia ja loogisia päätelmiä tehdessämme hyödyntäen aineistoa ja perustelleet kaikki päätelmät sekä muut tutkimuksen tekoon liittyvät valinnat. Haastavinta tutkimusraporttia tehdessä olikin kertoa kaikki tutkimuksen kannalta oleellinen ja lukijan kannalta tarpeellinen informaatio, niin että lukijalla on helppo seurata tutkimuksen kulkua ja siinä tehtyjä valintoja ja päätelmiä.

Aluksi tarkoituksemme oli toteuttaa tutkimus pelkästään kummioppilaiden haastattelujen pohjalta, mutta jälkepäin ymmärsimme, että aineistoa ei olisi ollut tarpeeksi laadulliseen tutkimukseen joten keräsimme lisää aineistoa haastattelemalla vielä kolmea luokanopettajaa. Luokanopettajilta saadut vastaukset mahdollistivat tutkimuksen toteuttamisen narratiivisena ja kummioppilaiden vastauksista saimme myös haluamaamme lasten näkökulmaa tutkimukseemme.

Haastatteluja tehdessä huomasimme, että kehityimme myös itse haastattelijoina. Kun aloimme tehdä haastatteluja, olimme molemmat vielä kovin noviiseja tutkijoina. Varsinkin kummioppilaiden haastatteluja tehdessämme oma haastattelijan rooli ja se, että saammeko haastateltavilta riittävästi vastauksia, jännitti. Huomasimme myös, että meillä oli ongelmia haastattelukysymyksiä laadinnassa. Kummioppilaita haastatellessa meillä ei vielä ollut mukana kerro -muotoisia kysymyksiä ja tämä oli varmasti osa syynä vastauksien lyhyydelle. Lisäksi litterointivaiheessa huomasimme, että kummioppilaiden haastattelukysymykset olivat myös osin johdattelevia, vaikka sitä emme haastattelutilanteessa huomanneet tai ymmärtäneet. Olimme tulleet niin sanotusti sokeiksi omille haastattelukysymyksille.

Luokanopettajien haastattelukysymykset hyväksyimme graduohjaajalla ja häneltä saimme neuvoja, hyviä huomioita sekä muutosehdotuksia haastattelukysymyksille. Tämän seurauksena muutimme

haastattelukysymykset vähemmän johdattelevaan muotoon ja myös narratiiviselle tutkimukselle tyypillisempään kerro- muotoon.

Lisäksi huomasimme, että lasten haastattelemisen oli hyvin haasteellista ja heiltä oli hankalaa saada pitempiä kuin muutaman sanan tai lauseen mittaisia vastauksia. Aluksi olimme niin kiinni itse haastattelutilanteessa, eikä oma haastattelutekniikkamme ollut vielä kovin hyvä joten emme osanneet tai huomanneet välttämättä tehdä tarpeellisia lisäkysymyksiä. Litteroidessa monesti pohdimmekin miksi jotakin asiaa ei tullut kysytyä haastattelutilanteessa.

Toisaalta kummioppilaiden haastattelutilanteessa oli myös tasapainoiltava sen kanssa, että he eivät tuntisi oloaan ahdistuneiksi. Osa kummioppilaista selvästi jännitti haastattelutilannetta joten pyrimme osoittamaan ymmärrystä ja omalla olemuksella sekä sanattomalla viestimisellä saada heidät rentoutumaan. Emme halunneet myöskään kummioppilaiden tuntevan, että heidän antamiaan vastauksia jotenkin arvioitaisiin. Jäimme kuitenkin miettimään olivatko kummioppilaiden mielipiteet heidän omiaan vai oliko kyseessä opettajan ajatukset tai halusivatko kummioppilaat kertoa meille sellaisia asioita, mitä he uskoivat meidän haastattelijoina haluavan kuulla. Tämä jäi mietityttämään, koska esimerkiksi kritiikki kummitoimintaa kohtaan oli hyvin vähäistä.

Haastattelujen teon aikana kuitenkin opimme kuuntelemaan haastateltavia tarkemmin ja kysymään enemmän tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi aloimme kiinnittää oman puheemme määrään enemmän huomiota ihan litterointejakin helpottaaksemme, joten siirryimme antamaan lähinnä minimipalautetta nyökkäämällä ja muilla eleillä.

3 LUOKANOPETTAJIEN TARINOITA KUMMITOIMINNASTA

3.1 PIRKON TARINA

Taustaa

Pirkon koululla kummitoimintaa on systemaattisesti järjestetty useita vuosia. Hän arvelee ajaksi lähemmäs kymmenen vuotta, mutta ei ole asiasta täysin varma. Pirkon koululla kummitoiminnan järjestäminen ei ole vapaaehtoista vaan opettajakunta on yhdessä opettajakokouksessa päättänyt, että kummitoiminta on yksi heidän koulunsa toimintamuoto. Hänen mukaansa tämä löytyy kirjattuna myös heidän koulunsa opetussuunnitelmasta. Pirkko kertoo, että ensimmäisen luokan oppilaat saavat koulun aloittaessaan itselleen viidenneltä luokalta henkilökohtaisen kummioppilaan. Kummiparien välinen yhteistyö jatkuu yleensä kaksi vuotta siihen asti kunnes kummioppilaat jatkavat kuudennelta luokalta yläkouluun. Pirkko pitää tätä luonnollisena ”systeeminä”.

Se (kummitoiminta) on ihan hyvä idea. Se lisää semmosta yhteistoimintaa ja semmosta avuliaisuutta koulumaailmaan ko siinä on se systemaattisuus, niin oikeestaan siitä tulee niinku säännöllistä siitä toiminnasta helpommin.

Kummitoiminnasta Pirkolle tulee ensisijaisesti mieleen yhdessä toimiminen ja toisten auttaminen koulu yhteisössä. Hänen mielestään kummitoiminnan järjestämisen säännöllisyys parantaa kouluilmapiiriä ja lisää yhteisöllisyyttä koulumaailmassa. Pirkko näkee toiminnan systemaattisen järjestämisen kummitoiminnan yhtenä vahvuutena.

Kummioppilaan rooli opettajan näkökulmasta

Tää isomman oppilaan rooli on sellanen, että se on aktiivisempi ja semmonen että hän ottas sitä ohjaamista enemmän itelleen. Tavallaan se on sitä vastuunottoa. Mullakin on tää vastuutyösystemi, missä mä näitä pienempiäki oppilaita ohjaan. Isommathan oppii sitä sitten semmosen vielä luonnollisemman asian kautta. Ne (kummioppilaat) alkaa sitten enemmän ottamaan sitä huolta ja vastuuta semmosesta vähän vielä tärkeämmästä asiasta vähän niinku arvokkaammasta ikään kuin.

Pirkko kertoo, että kummioppilaan rooli on aktiivisempi kuin kummitettavan lapsen rooli. Kummioppilas toimii kummiparin välisessä suhteessa vastuunkantajana, ohjaajana ja huolehtijana. Kummioppilas ottaa vastuuta itseään nuoremasta lapsesta ja omalta osaltaan huolehtii kummitettavasta lapsesta. Pirkko vertaa kummioppilaiden ottamaa vastuuta hänen luokkansa käyttämään vastuutyösystemiin. Hän korostaa vastuunantamista oppilaille heidän ikätasonsa mukaisesti. Hänen käyttämässä vastuutyösystemissä 7–8-vuotiaat lapset ottavat vastuuta esimerkiksi omista kotitehtävistä ja huolehtivat luokan siisteydestä. Kummioppilaat, vanhempina oppilaina, vuorostaan opettelevat ottamaan vastuuta arvokkaammasta asiasta eli toisesta ihmisestä.

Periaatteessa musta tuntuu että sinne (kummioppilaan tehtäviin) kuuluu oikeestaan aika paljonkin. Jos niitä alkas löytämään useammanlaisia sellasia pieniä (tehtäviä). Sitten että he (kummioppilaat) oppis myös omatoimisesti ottamaan semmosta tietynlaista vastuuta, mutta ainahan siinä pitää myöskin varoa sitä että jos on semmonen tyyppinä että huolehtii liikaakin. Me ollaan jouduttu tekemään siinäkin taas tiukkoja sääntöjä toisen opettajan kanssa, että jokaisella on kuitenkin se oma reviiri, että ei mennä liikaa valvomaan sitä. Vaan minä huolehin siitä niitten lasten tietyistä asioista ja siinä on se raja.

Pirkon mielestä kummioppilaalla on monia pieniä tehtäviä, joita hän ei erikseen alkanut luettelemaan. Hän haluaa kuitenkin korostaa kummioppilaan tehtävistä sitä, että kummioppilaiden tulisi oppia havainnoimaan mitä he voivat oma-aloitteisesti tehdä edistääkseen kummitettavan lapsen hyvinvointia koulussa. Pirkon mielestä on kuitenkin tärkeää olla tarkat säännöt ja rajat siihen kuinka paljon kummioppilaan tarvitsee kummitettavasta lapsesta huolehtia, ja että jokaisella on oma henkilökohtainen reviiri. Opettaja on pääasiallisesti se, joka huolehtii oppilaiden perusturvallisuudesta.

Se on itse asiassa semmosta vuorovaikutusta, joka on ihan mielenkiintoista. Kyllä musta tuntuu, että ne (kummioppilaat) kokee sen (kummioppilaana olemisen) kaiken kaikkiaan ihan myönteiseksi. Mutta aina joku saattaa olla joukossa, joka ei ehkä ole tottunu olemaan välttämättä toisten kanssa, niin sehän on ihan hyvä, että he sitten joutuu olemaan. Vaikka se on hankalaa, se vuorovaikutuksessa oleminen.

Pirkko on sitä mieltä, että kummitoiminnan avulla luodaan sellaisia vuorovaikutustilanteita, jotka vaativat sosiaalisia taitoja esimerkiksi kontaktin ottamista toiseen ihmiseen ja toisten tunteiden huomioimista. Pirkon mielestä on tärkeää, että myös sellaiset lapset, jotka ovat sosiaalisilta taidoiltaan heikompia, joutuvat harjoittelemaan taitojaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Se on jännä tilanne ku seuraa niin se semmonen villi iso oppilas, jota joutuu kauheesti ojentamaan, niin se saattaa siinä (kummitettavan lapsen ohjaus) tilanteessa olla semmonen rauhallinen ja osaa neuvoa.

Pirkosta positiivista on kun kummioppilaat rauhoittuvat ja keskittyvät kummioppilaan ja kummitettavan lapsen välisessä vuorovaikutustilanteessa. Myös niin sanottu ”villi” oppilas pystyy kyseisessä tilanteessa rauhoittumaan ja ohjaamaan sekä neuvomaan nuorempaa lasta.

Joskus tulee semmonen hankala tilanne, että jotenkin ehkä molemmat (kummioppilas ja kummitettava lapsi) on liian vilkkaita. Että jos on

haastava lapsi, niin hänelle ei laiteta sitten tällaista haastavaa kummiä jota joutuu ehkä ojentamaan enemmän ja ohjaamaan enemmän hänen toimintaa. Niin se voi olla aika työläs.

Negatiivisina Pirkko pitää tilanteita, joissa sekä kummioppilas että kummitettava lapsi ovat liian vilkkaita. Tällöin kummiparien välinen toiminta voi muodostua työlääksi. Tällaisiin tilanteisiin voidaan ja pyritään Pirkon mukaan vaikuttamaan jo kummiparien valinnalla.

Pirkko kertoo, että kummioppilaat kokevat kummioppilaana olemisen pääasiallisesti myönteisenä ja odottavat kummitoimintaa. Hänen mukaansa kummioppilaat myös ehdottavat ideoita kummitoiminnan sisältöihin. Pirkosta on tärkeää ottaa lasten ideat huomioon kummitoimintaa järjestettäessä.

Joskus tietenkin saattaa olla semmosta, että kummioppilaat väsyvät siihen (kummioppilaana olemiseen). Sehän on ihan luonnollista, että tulee myöskin riitaa, että pienet roikkuvat liikaa, niin silloin pitää vaan taas tarkentaa pienemmille, että isoilla on omat jutut, että aina pitää välillä antaa heidän olla omissa toiminnoissaan.

Pirkko lisää, että yleensä kummiparit tulevat hyvin toimeen keskenään. Kummioppilaat voivat kuitenkin Pirkon mukaan joskus väsyä kummioppilaana olemiseen varsinkin tilanteissa, joissa kummitettava lapsi vaatii huomiota koko ajan, eikä kummioppilalle jää omaa aikaa. Opettajat puuttuvat tällaisiin tilanteisiin ja muistuttavat kummitettavia lapsia siitä, että myös kummioppilaat tarvitsevat omaa rauhaa, eikä heiltä voi olla koko ajan vaatimassa huomiota.

Pirkko kertoo, että jos kummipareille tulee erimielisyyksiä, tavoitteena on yhdessä keskustella niistä ja miettiä miten tilanne ratkaistaan sekä pohtia mitä kyseisessä tilanteessa olisi kannattanut tehdä toisin. Alussa kun riitoja tulee, opettaja on mukana selvittämässä tilannetta, mutta myöhemmin lapset saavat keskenään selvittää ongelmatilanteita. Näissäkin tilanteissa on tärkeää, että opettaja on tietoinen tapahtuneesta ja siitä miten lapset ovat asian selvittäneet. Pirkko puhuu tässä tilanteessa ”*aikuisen lievästä kontrollista*”. Pirkosta on tärkeää, että lapsille annetaan mahdollisuus ratkaista keskinäisiä erimielisyyksiä. Hän kuitenkin korostaa sitä, että

opettaja on aina taustalla ja pyytää vähintään selvityksen tilanteesta jälkeensä. Pirkko kauhistelee tilanteita, joissa lapset jätetään täysin yksin ongelmiensa kanssa.

Kummitoiminnan sisällöt

Pirkon koulussa opettajat vastaavat kummitoiminnan suunnittelusta ja kummiluokkien opettajat toimivat työpareina. Pirkko kertoo kummitoiminnan suunnittelun olevan vapaamuotoista riippuen siitä kuka kulloinkin on työparina. Heidän koululla ei ole yhtä ainoaa tapaa järjestää kummitoimintaa. Tämä tarkoittaa sitä, että työpari yhdessä päättää vuosittaisista toimintamuodoista, millaisessa aikataulussa kummitoimintaa järjestetään ja mitä sisältöjä otetaan mukaan. Pirkon koululla on yhteisesti sovittu, että kummitoimintaa pyritään järjestämään kerran kuukaudessa, mutta tarvittaessa aikataulua voidaan muuttaa.

Pirkon koululla on käytössä kummikansio, johon on kerätty ideoita kummitoiminnan järjestämiseen. Opettajat voivat halutessaan hyödyntää kansiota suunnitellessaan kummitoiminnan sisältöjä. Pirkko kertookin, että hyväksi havaitut sisällöt toistuvat vuosittain.

Kummitoiminnan suunnittelu alkaa Pirkon mukaan huhtikuussa, kun ensimmäisen luokan oppilaat ovat ilmoittautuneet kouluun ja luokat ovat opettajien tiedossa. Oppilaista saadun alustavan tiedon pohjalta opettajat pohtivat mahdollisia kummipareja. Pirkko kertoo, että kummiparien valinta on opettajille haasteellista ja sillä voi olla kauaskantoista vaikutusta tulevaan kummitoimintaan. Tästä syystä opettajat miettivät tarkkaan millaiset oppilaat sopivat toisilleen pariiksi. Valinnassa pyritään ottamaan huomioon oppilaiden persoonallisuudet, erilaiset temperamentit ja sukupuoli.

Tutustumista silloin toukokuulla, että se on ensimmäinen, jossa yleensä (tavataan). Siinä vaiheessa ei semmoista henkilökohtaista kummi oikeestaan nimetä. Mutta kyllä tavallaan sitä ollaan kuitenkin sitten

pitäydytty siihen pitemmän päälle, että se on sama, jota on ennenkin ohjannut. Siinähan tulee sitten aina sitä, jos joku on muuttanut, niin sitten joku toinen ottaa sen toisen.

Pirkko kertoo, että toukokuussa tulevat ensimmäisen luokan oppilaat saapuvat tutustumaan kouluun ja tapaavat kummioppilaat ensimmäistä kertaa. Jokainen ensimmäisen luokan oppilas saa itselleen kummioppilaan tai kummioppilaat tutustumispäiväksi. Tutustumispäivänä kummioppilaat opastavat ja auttavat koulutulokkaita koulun käytänteisiin tutustumisessa ja esimerkiksi avustavat tulevia ensimmäisen luokan oppilaita ruokailussa. Tällöin ei Pirkon mukaan välttämättä vielä voida nimetä ensimmäisen luokan oppilaalle henkilökohtaista kummioppilasta johtuen mahdollisista oppilasmuutoksista. Syksyllä koulun alkaessa ensimmäisen luokan oppilaille nimetään henkilökohtaiset kummioppilaat ja mikäli mahdollista niin kummioppilas on sama kuin toukokuun tutustumispäivänä.

Pirkko pitää kummitoiminnan sisältöjä toimivina: ”*Se on semmosta ystävöimintää tavallaan, että ne oppivat olemaan ne isot ja pienet keskenään*”. Hän kertoo, että välitunneilla kummioppilaat ovat kummitettavien lasten kavereina. Lisäksi Pirkon koulussa järjestetään vielä erikseen kummivälitunteja, jolloin kummioppilaat hakevat kummitettavat lapset kanssaan ulos leikkimään. Pirkko kertoo, että kummioppilaat auttavat erilaisissa pienissä toiminnoissa, kuten luistinnauhojen sitomisessa ja nokkahuilun soiton opettelemisessa. Lisäksi kummitoiminnan aikana kummioppilaat ja kummitettavat lapset tekevät yhteisiä esityksiä koulunjuhliin, käyvät retkillä ja kirjastovierailuilla, askartelevat, lukevat yhdessä kirjoja sekä muistavat toisiaan ystävänpäiväkorteilla ja kirjeillä. Kummitettavat lapset ovat myös käyneet kannustamassa kummioppilaita jalkapallopeleistä. Kummioppilaat ovat puolestaan toimineet toimitsijoina kummitettavien lasten yleisurheilukilpailuissa.

Meillä oli sellainen pelijuttu. Tehtiin sellaisia ryhmiä, että oli kaksi isoa (kummioppilasta) ja kaksi pientä (kummitettavaa lasta) samassa pelissä. Ne on tavallaan semmosia kaikella tavalla helppoja, ku siellä on

se aikuisempi oppilas, joka osaa sitte. Vaikka siinä pitää kyllä (opettajan) mennä ohjaamaan sinne ryhmään, aina välillä.

Pirkko kertoo, että kummioppilaat toimivat apuopettajina kummitettaville lapsille. Hänen mielestään opettajan on osattava hyödyntää kummioppilaita eri tilanteissa. Tällaisten tilanteiden luominen ei vaadi paljoa suunnittelua vaan Pirkon mukaan opettajan tulisi ainoastaan huomata sellaiset tilanteet, joissa kummioppilaat voivat olla apuna. Tämä helpottaa myös opettajan työtä. Tällöin opettajan ei tarvitse yksin kyseistä asiaa opettaa vaan hän voi keskittyä ohjaamaan niitä, jotka tarvitsevat enemmän apua. Tästä esimerkkinä Pirkko mainitsee, että kummioppilaat auttavat kummitettavia lapsia tietokoneen käytön opettelussa. Toisena esimerkkinä Hän käyttää erilaisten pelien opettelua.

Kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys

Se (kummitoiminta) on yhenlainen tällanen sosiaalisten taitojen mahdollisuus. Tavallaan, että kohdataan niitä eri oppilaita, eri-ikäisiä oppilaita, että ne oppivat olemaan keskenään. Jollain tavalla vois kuvitella, että se (kummitoiminta) olis luonnollinen ympäristö opetella sitä yhdessä olemista ja elämistä. Että se tavallaan kuuluu minusta semmoseen koulumaailmaan, että se on helppo toteuttaa siellä tämäntyyppisenä muotona.

Pirkko on sitä mieltä, että kummitoiminnan rooli koulu yhteisössä on mahdollistaa eri-ikäisten lasten luonnollisten vuorovaikutustilanteiden syntyminen koulussa. Tyypillisesti samanikäiset lapset ovat omassa luokassa ja toimivat keskenään. Samanikäiset lapset ovat kehityksessään vielä samalla tasolla eli heillä ei ole suuria eroja tiedoissa ja taidoissa, eivätkä he silloin voi hyödyntää toisiltaan saamaa vertaistukea oppiakseen uusia asioita. Kummitoiminnassa kahden eri luokkatason oppilaat voivat hyödyntää toisiltaan saamansa vertaistuen paremmin, koska he ovat tiedollisesti ja

taidollisesti eri tasolla. Pirkosta tärkeintä kummitoiminnassa on juuri se, että opitaan kohtaamaan eri-ikäisiä ja opitaan tulemaan toimeen toisten kanssa.

Se varmaan osittain myöskin kun ne tutustuu toisiinsa, niin se kiusaaminen ehkä vähenee ja semmoset negatiiviset muut ilmiöt vähenee, kun opitaan tutustumaan toisiin. Meillähän on tämä systeemi, että ennen vanhaan piholla lapset leikki enemmän eri-ikäiset keskenään, niin sillä tavalla on minusta ihan hyvä, että tämän (kummitoiminnan) tyyppistä on toimintana.

Pirkko perustelee kummitoiminnan järjestämistä sillä, että kummitoiminnan aikana toisiinsa tutustuessaan, oppilaat tulevat paremmin toimeen keskenään ja tätä kautta kiusaaminen ja muut negatiiviset ilmiöt vähenevät. Myös yhteisöllisyyden tunne koulussa vahvistuu, kun oppilaat tutustuvat toisiinsa luokkarajojen ulkopuolella. Pirkko kokee, että ennen vanhaan oli luonnollisempaa, että eri-ikäiset lapset olivat enemmän keskenään ja nykyään lapset viettävät aikaa samanikäisten kanssa.

Pirkon koululla kummitoiminnan tavoitteet vaihtelevat vuosittain sisällöistä riippuen. Yhtenä tärkeimmistä tavoitteista Pirkko pitää kummitoiminnan järjestämisen säännöllisyyttä: *"Sehän tavoite siinä on, että pyritään pitämään kiinni niistä, että ainakin vähintään kerran kuussa (järjestetään kummitoimintaa.)"* Tavoitteena hän pitää myös *"kummitoiminnan roolin tekemistä näkyvämmäksi"* koulu yhteisössä. Pirkosta kummitoiminta näkyy jollakin tasolla osana koulun toimintaa, mutta hän toivoo, että sen näkyvyyttä lisättäisiin vielä entisestään.

Pirkko pitää kummitoimintaa tarpeellisena yhteistyömuotona koulussa: *"Kyllä minä tykkään, että se tuo lisää semmosta yhteistyötä ja erilaisten sekä opettajien kanssa että lasten kanssa. Kyllä se on tarpeellista. Se tuo sitä yhteisöllisyyttä."* Lisäksi hänestä kummitoiminta vaikuttaa osaltaan myönteiseen kouluilmapiiriin, koska se tuo vaihtelua koulun arkeen ja toimintamuodot ovat usein lapsista mielekkäitä.

Se on tavallaan kätevä systeemi, että ne (kummioppilaat) avusti ja siinä itte hyöty (---) Enhän minä ehi kahtakymmentä opettaa yksinään niin

paljon kuin niistä (kummioppilaista) jokainen opettaa sitä yhtä (kummitettavaa lasta).

Kyllä itse asiassa tulee sellaisia luonnollisia tilanteita. Kun näkee tuolla esimerkiksi jonku (oppilaan), joka mulla on ollu itellä ensin ykköskakkosella, niin sitte saattaa sanoa, että hei, että viittitkö käyvä selvittämässä tuon (asian/tilanteen). (---) Tavallaan uskaltaa, koska tuntee oppilaan, niin uskaltaa luottaa ja sitä kautta oppii tuntemaan niitä kummioppilaita. Siinä on paljon semmosta luonnollista avustamista. Tarvetta, mitä syntyy niissä tilanteissa, että sitä pitää itteki hoksata käyttää niitä tilanteita hyväksi ja osittain että voi antaa sen vastuun sille oppilaalle.

Pirkon mukaan opettaja hyötyy kummitoiminnassa auttavista käsistä, koska luokkakoot ovat suuria ja opettajia vain yksi. Kummioppilaat voivat olla avuksi varsinkin alkuopetusluokissa, koska heidän taitotasonsa on korkeampi kuin alkuopetusluokan oppilaille. Lisäksi Pirkosta opettajan työn kannalta on hyödyllistä kun hän kummitoiminnan kautta oppii tuntemaan myös muiden kuin oman luokkansa oppilaita. Opettaja voi hyödyntää oppilaantuntemusta erilaisissa tilanteissa ja oppilaantuntemuksen pohjalta hän voi antaa vastuuta vaativia tehtäviä oppilaille.

Saattaa olla, että ykkösluokkalainen osaakin paremmin kuin se toinen. Jos käy semmonen tilanne, että isompi ei osaakaan sitä neuvoa, niin sitte isompi oppii siinä, ku se pieni vähän neuvoo. Siinä on molemmin puolin aika hauska oppimistilanne.

Pirkko on sitä mieltä, että kummioppilaat ja kummitettavat lapset hyötyvät kummitoiminnasta siten, että he oppivat toinen toisiltaan. Yleensä ajatellaan, että kummitettavat lapset oppivat kummioppilailta, mutta on myös tilanteita, joissa kummitettavat lapset voivat olla taitavampia kuin kummioppilaat.

Pirkko kertoo, että kummitettavat lapset hyötyvät kummitoiminnassa eniten kummioppilailta saamastaan avusta. Kummioppilaat puolestaan hyötyvät Pirkon mukaan siitä, että heihin luotetaan ja heille annetaan vastuuta. Tämä lisää kummioppilaiden itseluottamusta ja auttaa rakentamaan myönteistä

minäkuva. Toisaalta kummioppilaiden tulee Pirkon mielestä oppia näkemään myös tilanteet, jolloin kummitettavaa lasta ei kannata mennä auttamaan vaan antaa hänen ensin itse yrittää. Hänestä kummitettavan lapsen on hyvä oppia myös itsenäiseksi, ettei hän aina ensimmäiseksi tukeudu kummioppilaaseen.

Pirkko ei näe, että kummitoiminnassa olisi varsinaisia negatiivisia puolia. Kuten muissakin luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa myös kummitoiminnan aikana voi esiintyä erimielisyyksiä tai riitatilanteita. Pirkko on kuitenkin sitä mieltä, että ”*kummitoiminnasta saatava hyöty on huomattavasti suurempi kuin yksittäiset hankaluudet, joita voi joskus esiintyä*”.

Kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen

Pirkko kertoo, että kummioppilaille ei järjestetä varsinaista koulutusta kummioppilaana toimimiseen. Opettajat kuitenkin ohjaavat kummioppilaita ennen jokaista kummitapaamista ja kummitapaamisenkin aikana kummioppilaita ohjeistetaan tarpeen mukaan.

Tiettyä vapauttahan on hyvä olla olemassa, mutta tämä on vähän samantyyppinen asia kuin jos minä sanoisin lapsille, että saatte tulla kouluun, jos haluatte. Tää on vähän tämmönen asia, että tää (kummitoiminta) on kuitenkin arvokas toiminta. Se, mitä siellä voi olla vapaaehtoista, että annetaan jotakin valintaa, jotta siinä tulee semmonen mielekkyys siihen tekemiselle. [---] Sehän tekee sitä motivaatiota sitten heti erilailla siihen toimintaan tai halukkuuteen toimia siinä kummitoiminnassa.

Pirkon mielestä kummioppilaana oleminen ei voi olla lapsille vapaaehtoista ja hän vertaakin kummitoimintaan osallistumista oppivelvollisuuteen. Lapset eivät saa itse päättää käyvätkö he koulua vai eivät, koska lapsilla ei ole vielä riittävää kokemusta ja kykyä ajatella päätöksensä seurauksia kauaskantoisesti. Pirkosta on kuitenkin tärkeää, että lapsille annetaan

mahdollisuus tehdä valintoja kummitoiminnan sisällä. Toisaalta Pirkon koulussa oppilaat osallistuvat kummitoimintaan mielellään, eikä kummioppilana olemisen pakollisuutta ole koskaan kyseenalaistettu. Oppilailta saatu positiivinen palaute vahvistaa kummioppilaiden halua toimia kummioppilaina.

Pirkko on tyytyväinen kummitoiminnan tämänhetkiseen tilaan, eikä hänestä suuria linjauksia tarvitse muuttaa, mutta kummitoiminnan sisältöihin voidaan tehdä tarpeen mukaan muutoksia. Pirkko esittää kehittämisideana viikoittain järjestettävän kummivälitunnin.

Pirkko miettii kummitoiminnalle erilaisia vaihtoehtoisia toimintamuotoja koulussa ja pohtii, että jos kummitoimintaa ei olisi, voisi samankaltaisia asioita opetella esimerkiksi yhdysluokilla, jossa luokat 1-3 toimisivat yhdessä. Aiemmin tällaiset yhdysluokat olivat tavallisempia, kun kouluja oli enemmän ja luokkakoot pienempiä. Lisäksi Pirkon mielestä kummitoiminnan kaltaisia toimintamuotoja voidaan toteuttaa monella tavalla. Pirkko mainitsee esimerkkinä Suomen Punaisen Ristin ystävätoiminnan.

Koonti Pirkon tarinasta

Kummitoiminta on ollut osana Pirkon koulun toimintamuotoja jo useita vuosia. Kummitoiminnassa ekaluokkalaiset ja viidesluokkalaiset toimivat kummipareina. Pirkko korostaa kummitoiminnassa yhdessä toimimista ja toisten auttamista koulu yhteisössä. Hänen mielestään kummitoiminta parantaa kouluilmapiiriä ja lisää yhteisöllisyyttä.

Kummioppilain roolissa Pirkko painottaa vastuun ottamista ja kummitettavasta lapsesta huolehtimista. Kummioppilaiden tehtävissä hän korostaa kummioppilaiden oma-aloitteisuutta. Pirkon mielestä kummitoiminta harjoittaa vuorovaikutustaitoja. Hänen mukaansa kummioppilaat kokevat kummitoiminnan myönteisenä ja he odottavat sitä. Hän kuitenkin huomauttaa, että kummioppilaat saattavat väsyä kummioppilana olemiseen

ja opettajien tulee puuttua tällaisiin tilanteisiin. Pirkko korostaa, että erimielisyydet kummiparien välillä ovat luonnollisia tilanteita ja on hyvä, että lapset saavat mahdollisuuden myös keskenään selvittää niitä.

Pirkon koululla opettajat vastaavat kummitoiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta työpareina. Pirkon mielestä suunnittelussa on huomioitava myös lapsilta saadut ideat. Hänen mukaansa kummiparien valinta voi olla opettajille haasteellista. Kummiparit on mietittävä tarkkaa, koska sillä voi olla vaikutusta kummitoiminnan onnistumiseen. Pirkon koululla kummitoiminnan sisällöt ovat monipuolista yhdessä tekemistä ja olemista.

Pirkosta kummitoiminnan rooli on antaa mahdollisuus eri-ikäisille lapsille toimia yhdessä. Hänestä tärkeintä kummitoiminnassa onkin toisten ihmisten kohtaaminen. Pirkko kertoo kummitoiminnan järjestämisen syyksi sen, että myös eri-ikäiset lapset voisivat tutustua toisiinsa ja tulla paremmin toimeen keskenään. Tätä kautta voidaan vähentää koulukiusaamista ja muita negatiivisia ilmiöitä. Pirkon mukaan kummitoiminnasta on lukuisia hyötyjä kaikille siinä mukana oleville. Pirkon koululla kummitoiminta on tavoitteellista toimintaa, mutta tavoitteet vaihtelevat sisältöjen mukaan. Hän ei koe, että kummitoiminnassa olisi sellaisia ongelmia, joiden takia sitä ei kannattaisi järjestää. Hänestä pienet riidat kummiparien välillä ovat luonnollisia ja kummitoiminnan hyödyt niiden rinnalla paljon suuremmat.

Pirkon koululla ei järjestetä kummioppilaille koulutusta vaan opettajat ohjeistavat heitä tarpeen mukaan. Hänen mielestä kummioppilaana oleminen ei voi olla vapaaehtoista. Pirkko on tyytyväinen kummitoiminnan tämänhetkiseen tilaan, mutta kertoo, että sitä kehitetään tarvittaessa.

3.2 SIRKAN TARINA

Taustaa

Sirkka kertoo, että heidän koulullaan kummitoimintaa on järjestetty yli kymmenen vuotta, mutta viimeiset kuusi vuotta kummitoiminta on ollut ”tehostetumpaa” eli järjestelmällisempää ja siihen on panostettu enemmän kuin aiempina vuosina. Sirkkan koululla kummitoiminta on vapaaehtoista, mutta hänen mukaansa koulun opettajat tiedostavat kummitoiminnan hyödyt ja haluavat tästä syystä olla mukana järjestämässä sitä. Lisäksi kummitoiminta on merkitty heidän koulunsa opetussuunnitelmaan.

Sirkkan koulussa kummioppilasluokat vaihtelevat neljännessä luokasta kuudenteen luokkaan. Yleensä kummioppilaat ovat viides- tai kuudesluokkalaisia. Sirkasta viidennen luokan oppilaat ovat sopivimpia kummioppilaita, koska he eivät ole heti vuoden jälkeen vaihtamassa koulua vaan ensimmäisen luokan oppilaalla ja kummioppilaalla on yhteistä aikaa kaksi vuotta. Sirkka kuvailee kummitoimintaa ensisijaisesti sanoilla suunnittelu, tekeminen ja toiminta. Hän myös mainitsee kummitoiminnan olevan ylimääräistä työtä, mutta sellaista ylimääräistä työtä, jota tekee mielellään.

Kummioppilaan rooli opettajan näkökulmasta

Se (kummioppilas) saattaa olla semmonen elinikäinen tärkeä henkilö ja ne isot ei sitä niinkö välttämättä sitten kuitenkaan ymmärrä[...] Rooli on se, että ne (kummioppilaat) helpottaa tätä koulunkäynnin aloittamista, tuloa tuolta (päiväkodin) puolelta tänne. Täällä on joku tuttu iso oppilas. [--] Nyt sitten kun niillä on se iso oppilas, niin sitäkään ei enää tarvi sitten jännittää. Se on auttaja, tukija, neuvoja monessa asiassa.

Sirkan mielestä kummioppilaan rooli on kummitettavan lapsen näkökulmasta katsottuna suurempi kuin kummioppilaat edes itse tiedostavat. Siirtymävaiheessa päiväkodista kouluun on tärkeää, että ensimmäisen luokan oppilaalla on opettajan lisäksi joku ”tuttu”, johon turvautua uudessa ympäristössä. Sirkan koululla kummitapaamiset aloitetaan jo keväällä, kun tuleva ensimmäisen luokan oppilas on vielä esikoulussa. Tästä syystä kummioppilaat ovat kummitettaville lapsille tuttuja jo koulun alkaessa. Sirkan mukaan kummioppilas toimii kummitettavalle lapselle avunantajana, tukijana sekä neuvojana.

Esimerkiksi välitunti semmoset säännöt ja leikit ja muuta niin oikeestaan ne isot niille (kummitettaville lapsille) ne koulua jo tossa kevään aikana. [...] Sitten tuota niin luisteluhommissa, liikuntahommissa [...] sitoo nuo kummit (kummioppilaat) tälläkin hetkellä nuo luistimet nyörittelevät, ketkä ei pysty tekemään.

Sirkka kertoo, että kummioppilaat auttavat kummitettavia lapsia pienissä koulun arkeen liittyvissä käytännön askareissa, kuten ruokailussa tai luistinten sitomisessa. Kummioppilaan tehtäviin kuuluu Sirkan mukaan myös koulun käytänteisiin tutustuttamista ja niiden opettelu yhdessä kummitettavan lapsen kanssa. Lisäksi kummioppilaat opettavat kummitettaville lapsille muun muassa pihaleikkejä ja siten siirtävät leikkiperinnettä sukupolvelta toiselle. Sirkka mainitsee, että kummioppilaat ovat käyneet myös vanhempainillassa kertomassa kummitoiminnasta ja muistelemassa omaa koulun aloittamista sekä sitä miten kummioppilas vaikutti siihen.

Musta se (kummioppilaana oleminen) vaatii vaan sen, että osaa asettua semmosen pienemmän asemaan. Empaattisuutta, se myös kasvattaa sitä ja sosiaalisia taitoja kasvattaa. Jollekin, joka on ainoa lapsi esimerkiksi, niin voi olla tosi semmonen opettavainen ja hyvä positiivinen kokemus.

Sirkka kertoo, että kummioppilaana oleminen vaatii kummioppilaalta empaattisuutta ja vuorovaikutustaitoja. Kummitoiminnan avulla lapsi pääsee harjoittelemaan kyseisiä taitoja ja harjoittelun myötä taidot kasvavat. Nykyään

on melko tavallista, että perheissä on vain yksi lapsi. Kummitoiminta korvaa tavallaan pikkusiskon tai pikkuveljen eli kummioppilas opettelee huolehtimaan toisesta itseään nuoremasta ihmisestä. Sirkkan mukaan kummioppilas opettelee myös asettumaan toisen ihmisen asemaan sekä ajattelemaan miltä toisesta tuntuu. Jos on ainoa lapsi perheessä, niin tällaisia tilanteita ei pääse kotona harjoittelemaan.

Sirkkan mielestä positiivista on se kuinka innokkaina kummioppilaat odottavat kummitoimintaa ja kuinka innostuneesti he ovat mukana toiminnan suunnittelussa sekä itse toiminnassa. Sirkka kertoo: *”Me (opettajat) yleensä suunnitellaan ne kummitoiminta tapahtumat yhdessä sen (kummioppilas)luokan kanssa, niin se (kummioppilaiden) into on suunnaton.*

Sirkasta negatiivista on, jos kummiparit eivät tule toimeen keskenään esimerkiksi jos he ovat luonteeltaan liian erilaisia: *”Joskus on sillain, että ei välttämättä nämä (kummiparien kemiat) kohtaa toisiansa, mut sitten tulee aikuinen hätiin ja tehdään pieniä vaihdoksia, että se on kaikille sitten sopiva.”*

Sirkkan mielestä kummioppilaat kokevat kummioppilaana olemisen hyvinkin myönteisenä. Kummioppilaat odottavat toiminnan alkamista innoissaan ja useat kummioppilaat toivovat saavansa useamman kuin yhden kummitettavan lapsen. Kuitenkin luokkakoosta johtuen kummioppilaat joutuvat joskus Sirkkan mukaan niin sanotusti jakamaan kummitettavan lapsen eli yhdellä kummitettavalla lapsella voi olla kaksi kummioppilasta. Tällainen ratkaisu ei välttämättä miellytä kummioppilasta.

Sirkka kertoo, että kummioppilaat ja kummitettavat lapset tulevat yleensä hyvin toimeen keskenään. Hänen mukaansa tähän pyritään vaikuttamaan jo kummiparien valinnoilla eli opettajat pyrkivät valitsemaan sellaisia pareja, jotka voisivat tulla hyvin toimeen keskenään. Sirkkan mielestä kummioppilaiden ja kummitettavien lasten hyvistä väleistä kertoo myös se, että *”he kulkevat koulumatkoja yhdessä, kutsuvat toisiansa syntymäpäiville, kirjoittavat kirjeitä ja piirtävät kuvia toisilleen”* eli kummioppilas ja kummitettava lapsi ovat tekemisissä keskenään myös kouluajan ja kummitoiminnan ulkopuolella.

Jotku sitte saattaa sen just kokea sillälailla ahistavanakin, että nyt hällä on täällä se koulun pikkusisko tai veli, joka vaatii huomiota kokoajan.

Sirkan mielestä kummipareilla ei ole ollut varsinaisia riitoja tai erimielisyyksiä. Joskus kummioppilaat voivat Sirkan mukaan kuitenkin kokea kummioppilaana olemisen raskaana, jos kummitettava lapsi vaatii jatkuvasti huomiota, eikä kummioppilas saa riittävästi omaa aikaa. Tällaisissa tilanteissa opettajan kanssa sovitaan yhteisistä säännöistä. Tällä hetkellä hankalimpana Sirkka pitää tilanteita, joissa kummioppilas ja kummitettava lapsi eivät jostain syystä tule toimeen keskenään. Joskus kummioppilaskin voi tulla sanomaan opettajalle, että kummioppilaan ja kummitettavan lapsen välinen kummisuhde ei toimi ja tällöin vaihdokset kummipareissa ovat mahdollisia toiminnan aikana. Sirkka kertoo, että ensin opettaja pyrkii selvittämään tilannetta kummioppilaan kanssa ja jos he katsovat, että muuta ratkaisua kuin kummiparin vaihtaminen ei ole, niin silloin tämä vaihto tehdään.

Kummitoiminnan sisällöt

Sirkan koululla kummitoiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaa kummiluokkien luokanopettajat yhdessä esikoulun lastentarhanopettajien kanssa. Suunnittelu aloitetaan keväällä hiihtoloman jälkeen. Sirkka kertoo, että kummitoiminnan sisällöt vaihtelevat riippuen siitä ketkä ovat koulun puolelta kummitoiminnan vetovastuussa. Hän mainitsee, että kummitoiminnan sisällöille ei ole vakiintunutta toimintamuotoa ja käytäntöjä vaan jokainen opettaja järjestää omannäköistään kummitoimintaa omien vahuuksiensa pohjalta.

Sitten me ollaan puhuttu, että miksi se ei oo hyvä asia, että on se oma pikkusisko tai veli sitten se kummioppilas (tarkoittaa kummitettavaa lasta) täällä. Että ei olla annettu oma pikkusisko tai veli olla. Ne saa kotona sitten hoitaa niitä. Kummi on kuitenkin eri asia ku sisko tai veli.

Sirkka kertoo, että suunnittelun aikana valitaan myös kummiparit. Kummiluokkien opettajat keskustelevat yhdessä esikoulun lastentarhanopettajien kanssa ja pohtivat ketkä lapsista sopisivat kummipareiksi. Valinnassa opettajat pyrkivät Sirkkan mukaan huomioimaan lasten persoonallisuudet ja temperamentit. Myös oppilaat ovat saaneet esittää toiveita siitä kenet haluaisivat kummitettavaksi lapseksi, mutta opettajat päättävät lopulliset kummiparit oppilaantuntemuksen perusteella. Sirkkan koululla ei laiteta esimerkiksi sisaruksia kummipareiksi, koska kummitoiminnan avulla pyritään saamaan uusia sosiaalisia suhteita.

Sittenhän siinä vaan on taivas rajana, mitä kaikkea mukavaa sitä keksii. Monestihan se aika sitten tulee vastaan ja isommilla sitten on justiinsa, että ku oppiaineita on jo kans melkoinen määrä. Pienemmähän pystyy helpommin extemporee lähtemään, mutta sitten isompien kans pitää taas miettiä niitä opetussuunnitelmallisia asioita.

Sirkkan koululla kummitoiminta aloitetaan huhti-toukokuulla, jolloin kummiparit tapaavat viikon välein 3-4 kertaa. Koulun alkaessa syksyllä kummitoiminta on Sirkkan mukaan tiiviimpää ja kummiparit tapaavat toisiaan usein ensimmäisten kouluviikkojen aikana. Syyskuulta tapaamiskerrat harvenevat ja kummiparit tapaavat kerran kuukaudessa, lukuun ottamatta yhteisiä projekteja, joiden puitteissa kummiparit voivat tavata tarvittaessa jopa viikoittain. Sirkkan mielestä kummitoimintaa voisi järjestää useamminkin kuin kerran kuukaudessa ja opettajilla riittäisi ideoita kummitoiminnan sisällöiksi, mutta opetustyö menee etusijalle.

Sirkka on sitä mieltä, että kummitoiminnan sisällöt ovat olleet toimivia, koska ”ne on ollu toiminnallisia elikkä koko ajan tekemällä opittu.” Toiminnallisuus tuo vaihtelua tavalliseen luokkatyöskentelyyn. Sirkka kertoo, että kevään kummitapaamisten aikana kummiparit tekevät yhdessä kummiparitaulun, jossa on kuvat molemmista ja jossa heidät pienimuotoisesti esitellään. Kummiparitaulun avulla kummiparit esittäytyvät kummiluokille. Tilanne on melko virallinen ja Sirkkan mukaan kummipareja saattaa jännittää, kun he menevät kummiluokkien eteen ja esittelevät toinen toisensa. Sirkkan mielestä

menettelytapa on hyvä, koska kaikki kummioparit tutustuvat toisiinsa ja saavat samalla myös esiintymiskokemusta.

Sirkka mainitsee, että alkusyksystä kummiopareille järjestetään yhteisiä välitunteja, jolloin he voivat vapaasti leikkiä ja tutustua toisiinsa. Sirkkan mukaan kummitoiminnan aikana kummioparit lukevat yhdessä satuja ja kirjoittavat niitä, käyvät retkillä, konserteissa ja kirkkovierailuilla. Kummioparit työskentelevät myös yhteisissä pitempi aikaisissa projekteissa. Projektien aiheena voi olla esimerkiksi matematiikka, äidinkieli tai tekninen käsityö.

Liikuntahommia mietin, että isot ja pienet lähtee yhtä aikaa. No siellä ne (kummioppilaat) auttaa niitä (kummitettavia lapsia) miten pannaan vaatteet pinkkaan ja kun on sukat hukassa ja kiire linja-autoon ja muuta, niin jokaisella pikkusella on se oma tehokas iso (kummioppilas) siinä joka sitten (avustaa)[...] Sitten atk-hommissa paljon kätevämpää laittaa iso (kummioppilas) siihen viereen ja se näyttää skannaukset, kuvien siirrot tietokoneelle ynnä muuta. Äkkiä oppivat. [---] Nehän on ihan innoissaan isotkin ku ne saa opettaa.

Lisäksi kummioppilas toimii apuopettajana kummitettavalle lapselle. Tästä esimerkkeinä Sirkka kertoo ruokailussa opastamisen, uimahallilla avustamisen, tietokoneen käytön opettelemisen ja musiikissa rumpujen soiton opetuksen. Edellä mainituissa esimerkeissä hyödynnetään mallioppimista ja tällainen toimintamuoto on hyvin tehokas, koska kummitettavat lapset voivat ottaa mallia kummioppilailta ja tätä kautta itse oppia kyseisiä taitoja. Toisaalta myös kummioppilaat hyötyvät mallioppimisesta, kun he pääsevät esittelemään omia taitojaan kummitettaville lapsille. Tällä voi olla positiivinen vaikutus kummioppilaiden itseluottamukseen ja tätä kautta he myös voivat tiedostaa omat kykynsä paremmin.

Esimerkiksi eilen oli parilla kummi isolla työllä unohtunut luistimet kotiin jostakin syystä, niin he sitten tulivat apuopettajiksi.

Sirkkan koululla kummioppilaat toimivat apuopettajina myös silloin, jos he ovat unohtaneet esimerkiksi liikuntavälineitä tai muita opiskeluun liittyviä tavaroita

kotiin. Tässä pitää kuitenkin huomioida se, että kummioppilaiden tulee hoitaa myös omat koulutyönsä. Apuopettajana olemisesta ei saisi tulla palkkio unohdetuista välineistä, jotta kummioppilaat eivät tahallaan alkaisi jättää tavaroita kotiin.

Kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys

Sirkan mukaan kummitoiminnan rooli koulu yhteisössä on erittäin tärkeä. Hän pohtii, että kummitoiminnan hyödyt ovat niin merkittäviä, että jos kummitoimintaa ei heidän koulullaan järjestettäisi, niin ”*sen puuttumisen varmasti huomaisi*”. Sirkan mielestä kummitoiminnassa kaikista tärkeintä on kaikkien kummitoiminnassa mukana olevien henkilöiden välinen yhteistyö. Hänestä tärkeää on myös, että koulunsa aloittava lapsi tuntee olonsa turvalliseksi koulussa. Kummitoiminta edesauttaa luomaan tätä turvallisuuden tunnetta.

Varmaan se (kummitoiminta) semmoista yhteenkuuluvuutta tuo ja uskosin, että välitunnilla just tämmöset riidat ja kiusaamiset ja muut, niin se edesauttaa niitten vähentämistä ja tai esiintuomista.

Sirkasta kummitoiminta lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta koulu yhteisössä. Kun yhteenkuuluvuuden tunne lisääntyy, uskalletaan hänen mukaansa tuoda enemmän esille myös ongelmatilanteita ja niihin pystytään paremmin puuttumaan. Tästä syystä kummitoiminta edesauttaa koulukiusaamisen ja riitojen vähentymistä.

Nämä (kummitettavat lapset) oppivat näitä asioita näiltä kummeilta (kummioppilailta). Mitkä ite pitäs ehkä, kun on kaksikymmentä pientä lasta, niin melkonen työmaa. Sitten vielä ku siinä on tämä isomman ihannointi, niin sen haluaakin oppia paljon paremmin kuin se, että jos opettaja sanois, että tänään on sitten tämä haarukka-veitsipäivä. Että tästä lähtien syödään haarukalla ja veitsellä.

Sirkka kertoo, että kummitoiminnan kautta opettajan työ helpottuu, kun kummioppilaat voivat auttaa ja omien taitojensa mukaan myös opettaa kummitettavia lapsia. Sirkasta tällainen mallioppiminen toimii, koska nuoremmat lapset haluavat olla vanhempien lapsien kaltaisia matkimalla heitä. Hänen mielestään tämä on jollain tasolla jopa tehokkaampaa, kun opetus tulee vanhemmilta oppilailta, eikä pelkästään opettajalta.

Se (kummitoiminta) tuo niin paljon hyvää tälle tulevalle ja pienelle koululaiselle kuin myös sille isolle, mikä varmaan on myös semmonen asia, mikä jää mieleen koulusta. Ne (kummitoiminnan sisällöt) antaa semmosia kokemuksia ja elämyksiä mitä ei semmosessa arkityössä sitten tule ja ne tuo semmosia vaihtelua tavalliseen arkeen.

Sirkka kertoo kummioppilaiden hyötyvän siitä, että he saavat kummitoiminnan kautta kokemuksia nuoremman lapsen kanssa toimimisesta, toisen ihmisen asemaan eläytymisestä ja toisen huomioon ottamisesta. Kummitoiminnan aikana kummioppilaat ottavat Sirkkan mukaan vastuuta muustakin kuin omasta koulutyöstä ja pääsevät suunnittelemaan koulussa järjestettävää toimintaa. Tämä saa heidät tuntemaan itsensä tärkeäksi ja arvokkaaksi osaksi koulu yhteisöä. Hyödyksi Sirkka laskee myös sen, että kummitoiminta tuo vaihtelua tavalliseen koulutyöhön. Sirkasta kummitoiminta on asia, joka jää lapsille mieleen kouluajoilta ja sitä saatetaan muistella vielä vanhempanakin.

Se (hyöty kummitoiminnasta), että se pieni koululainen tuntee, että hänellä (kummitettavalla lapsella) on hyvä olla ja hän tietää mistä hän saa apua. [---] Sitten on se, että pienillä on hirveä se huomion tarve ja sitten ne saavat sitä huomiota näiltä isommilta oppilailta.

Sirkkan mielestä kummitettaville lapsille suurin hyöty on koulun käynnin aloittamisen tukeminen ja kummitoiminnan avulla pyritään saamaan lasten ensimmäisistä koulukokemuksista mahdollisimman myönteisiä. Sirkka kertoo, että alkuopetusikäiset lapset kaipaavat enemmän huomiota osakseen kuin mitä yksi opettaja välttämättä pystyy antamaan. Kummioppilailta kummitettavat lapset saavat tuen ja avun lisäksi myös tarvitsemaansa huomiota.

Näiden edellä mainittujen hyötyjen takia Sirkkan mielestä kummitoiminta on tarpeellista ja nämä hyödyt ovat syy miksi kummitoimintaa heidän koulullaan järjestetään. Sirkka kertoo, että kummitoiminnan tavoitteina on: *”kummitettaville lapsille koulupolun aloittamisen helpottaminen ja kummioppilaille vastuunantaminen sekä koulun toiminnan yhteiseen suunnitteluun osallistuminen ja sen toteuttaminen”*. Sirkka korostaa, että heidän koulussaan pyritään siihen, että lapsia otetaan kummitoiminnan päätöksen tekoon mukaan mahdollisimman paljon. Kummitoiminnan tavoitteena on myös, että kaikki kummitoiminnassa mukana olevat lapset ja aikuiset tutustuvat toisiinsa. Sirkkan mielestä ei riitä, että pelkästään kummioppilas ja kummitettava lapsi tutustuvat toisiinsa. Lisäksi hän pitää myös mallioppimista kummitoiminnan tavoitteena.

Ehkä se on niinku kaikessa tässä opettajan hommassa, niin on se ajan puute sitten. Ehkä semmonen riittämättömyyden tunne tulee joskus, että voi ku ois mukava ja ku ehtis ja kerkeäis ja muuta. Löytää semmonen kultainen keskitie siihen (kummitoiminnan järjestämiseen), että mikä on liian vähän mistä ei oo mittään hyötyä ja mikä on sitte jo liikaa, että siinä alkaa sitte jo kaikki rasittua.

Sirkkan mielestä ainoa ongelma kummitoiminnan kannalta on ajan puute. Opettajan työssä opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen sekä muut koulun arjen toiminnot vievät aikaa, eikä kummitoiminnan järjestämiselle ole välttämättä niin paljon aikaa kuin opettajat haluaisivat. Kiire voi aiheuttaa opettajassa tunteen, ettei hän ehdi tehdä tarpeeksi annetussa ajassa. Sirkasta olisi kuitenkin tärkeää, että kummitoimintaa järjestettäisiin riittävästi.

Kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen

Sirkka kertoo, että heidän koulullaan kummioppilaille järjestetään noin kaksi tuntia kestävä koulutus kummitoimintaan liittyen. Tämän koulutuksen aikana kummioppilaat ja heidän luokanopettajansa keskustelevat kummioppilaana olemisesta ja siihen liittyvistä tehtävistä. Koulutukseen liittyy usein myös

ryhmätyö aiheesta. Kummioppilaat saavat ohjeen muistella omia kokemuksiaan koulun aloittamisesta ja omasta kummioppilaastaan. Ohjeena on myös eläytyä kummitettavan lapsen rooliin ja tätä kautta miettiä mitä kummitettava lapsi voisi kummioppilaalta odottaa ja mitä hän toivoisi kummioppilaan tekevän. Sirkan mukaan kummioppilaita myös muistutetaan siitä kuinka vastuullinen tehtävä kummioppilaana oleminen on ja että heidän tulisi käyttäytyä sen mukaisesti. Hän on huomannut, että kun oppilaille annetaan vastuuta, he ryhdistäytyvät ja haluavat käyttäytyä esimerkillisesti.

Se on sille pienelle aika tympeä tilanne, että siellä hällä on semmonen (kummioppilas, joka ei halunnut kummioppilaaksi) Ei se väkisin onnistu. [---] Vapaaehtosuuteen (pitää perustua) ilman muuta.

Sirkan mukaan kummioppilaana oleminen pitää olla vapaaehtoista, eikä siihen saa ketään pakottaa, koska pakotettuna kummitoiminnassa mukana oleminen ei hyödytä ketään. Kummioppilaaksi pakotettu lapsi voi olla haluton tutustumaan kummitettavaan lapseen, viettämään aikaa hänen kanssaan tai auttamaan häntä. Sirkan mielestä tällainen tilanne olisi epämieluisa ja epäreilu myös kummitettavalla lapselle, jos hänen tulisi olla sellaisen ihmisen kanssa tekemisissä, joka ei halua olla hänen kanssaan. Tästä seuraisi myös se, että kummitettava lapsi ei saisi tarvitsemaansa tukea kummioppilaalta.

Sirkka kertoo, että kummitoiminnan alkuvuosia lukuun ottamatta kukaan ei ole kuitenkaan kieltäytynyt kummioppilaana olemisesta. Nykyään oppilaat pitävät Sirkan mukaan kummitoimintaa koko luokan yhteisenä projektina ja tästä syystä kukaan ei halua jäädä pois kummitoiminnasta.

Sirkka on saanut kummitoiminnasta pelkästään positiivista palautetta. Lapset odottavat ja haluavat, että kummitoimintaa järjestetään. He saattavat antaa omia ehdotuksia kummitoiminnan järjestämiseen ja jos kummitoimintaa ei säännöllisesti järjestetä muistuttavat lapset opettajia siitä.

Sirkan mielestä kummitoiminta on ”kehittämisen arvoista toimintaa”. Hänen mukaansa kummitoiminta kehittyy, kun sitä järjestävät opettajat vaihtuvat. Uudet opettajat tuovat mukanaan uusia ideoita. Sirkka kuitenkin lisää, että tarpeelliseksi koetut toimintamuodot säilyvät ja toisaalta tarpeettomat tai ei-

toimivat toimintamuodot vaihtuvat tai jäävät kokonaan pois. Sirkka miettii, että olisi hyvä jos kummitoimintaa alettaisiin kirjata ylös esimerkiksi mitä on tehty, milloin ja miten on toiminut. Tällä hetkellä tieto kummitoiminnasta siirtyy heidän koulussaan suullisesti opettajalta toiselle.

Ei. Ei. [---] Tai se on niin erilaista olla oman ikäisten kanssa ku sitten eri-ikäiset tekevät. Ei pienet pysty keskenään tekemään. Sitten on paljon semmosia asioita, mitä ne (pienet oppilaat) ei yksinkertaisesti vielä taidot riitä.

Sirkka on sitä mieltä, että kummitoiminnalle ei ole vaihtoehtoa. Kummitoiminta mahdollistaa sen, että eri-ikäiset lapset voivat olla enemmän toistensa kanssa tekemisissä. Sirkkan mielestä lapset hyötyvät enemmän ja eri tavalla siitä, että saavat olla eri-ikäisten kanssa kuin jos he olisivat pelkästään samanikäisten seurassa. Lisäksi hän kertoo, että oppilaat ”nostaisivat metelin”, jos kummitoimintaa ei järjestettäisi.

Koonti Sirkkan tarinasta

Sirkkan koululla kummitoimintaa on järjestetty yli kymmenen vuotta. Kummitoiminta on vapaaehtoista toimintaa, mutta sisältyy myös heidän koulunsa opetussuunnitelmaan. Sirkkan koululla ensimmäisen luokan oppilas saa itselleen kummioppilaan 4-6. luokkalaisesta oppilaasta. Sirkkan mielestä sanat suunnittelu, tekeminen ja toiminta kuvaavat kummitoimintaa.

Sirkkan mukaan kummioppilaan rooli on olla avunantajana, tukijana sekä neuvojana kummitettavalle lapselle. Kummioppilaan tehtäviä ovat kouluun ja koulun käytänteisiin tutustuttaminen. Hänestä kummioppilaana oleminen edellyttää empaattisuutta ja vuorovaikutustaitoja. Sirkkan koululla kummioppilaat ovat mukana myös kummitoiminnan suunnittelussa ja ehdottavat sisältöjä. Sirkka on sitä mieltä, että kummioppilaat kokevat kummitoiminnan hyvin positiivisena ja odottavat innolla kummitoiminnan alkamista. Kummioppilaana oleminen voi kuitenkin joskus tuntua raskaalta,

mutta varsinaisia riitoja tai erimielisyyksiä ei kummipareilla ole Sirkan mukaan ollut.

Sirkan koululla kummiluokkien luokanopettajat ja esikoulun lastentarhanopettajat vastaavat kummitoiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta. Kyseiset opettajat valitsevat kummiparit ja pyrkivät tekemään kummipareista mahdollisimman toimivia, myös kummioppilaat saavat esittää toiveita kummiparien suhteen. Sirkan koululla kummitoiminnan sisällöt ovat toiminnallisia.

Sirkan mielestä kummitoiminnan rooli koulu yhteisössä on hyvin merkittävä. Tärkeimpänä hän pitää kaikkien kummitoiminnassa mukana olevien välistä yhteistyötä. Hänen mukaansa kummitoiminnasta on monia hyötyjä siinä mukana oleville ja tästä syystä kummitoimintaa Sirkan koululla järjestetäänkin. Kummitoiminta on tavoitteellista toimintaa ja tavoitteet ovat pysyviä. Sirkasta ainoa ongelma kummitoiminnassa on ajan puute.

Sirkan koululla järjestetään kummioppilaille kaksi tuntia kestävä koulutus ennen kummitoiminnan alkua. Sirkan mielestä kummioppilaana oleminen tulee olla vapaaehtoista. Hänestä kummitoiminta on kehittämisen arvoista toimintaa, joihin vuosittain vaihtuvat järjestäjät tuovat mukanaan uusia ideoita.

3.3 MARTAN TARINA

Taustaa

Martan koululla kummitoimintaa on järjestetty kahdeksan vuotta jossakin muodossa, mutta systemaattisesti sitä on järjestetty viimeiset kuusi vuotta. Martta kertoo kummitoiminnan olevan heidän koulullaan vapaaehtoista. Hän ei ollut varma, onko kummitoiminta kirjattu ylös myös koulun opetussuunnitelmaan, mutta koulun toimintakertomuksessa siitä on hänen mukaansa maininta. Martan mukaan kaikki koulun opettajat ovat olleet mukana kummitoiminnan järjestämisessä. Vapaaehtoisuus näkyy kummitoiminnan määrässä eli osa opettajista järjestää kummitoimintaa enemmän ja toiset vähemmän.

Martan koulussa kummitoiminnassa mukana olevien kummioppilaiden luokka-asteet vaihtelevat ja he ovat kokeilleet erilaisia malleja. Ensimmäisen luokan oppilaat eli kummitettavat lapset saavat koulun alkaessa itselleen kummioppilaan, nuorimmat kummioppilaat ovat olleet toisella luokalla ja vanhimmat jopa seitsemännellä luokalla. Martan mielestä toimivin yhdistelmä kummiluokiksi on ollut ensimmäisen luokan oppilaat ja neljännen luokan oppilaat, koska silloin heillä on kolme vuotta aikaa olla yhdessä. Martalle kummitoiminta on ensisijaisesti yhdessä tekemistä yhteisen aiheen parissa. Toiminnan aiheet vaihtelevat riippuen vuodesta ja kuukaudesta.

Kummioppilaan rooli opettajan näkökulmasta

Martan mukaan kummioppilaan rooli on olla kummitettavan lapsen ”ystävä” ja tähän opettajat ohjaavat. Kummioppilaan tehtävä on viettää aikaa kummitettavan lapsen kanssa esimerkiksi leikkien. Martta on sitä mieltä, että kummioppilaan rooli on merkittävä ja se näkyy lasten ”*vilpittömien kohtaamisten*” aikana, kun lapset vapaaehtoisesti viettävät aikaa yhdessä.

Martta kertoo, että opettaja määrää kummioppilaiden varsinaiset tehtävät kummitoiminnan aikana.

Martasta kummioppilaana oleminen vaatii: ”*Sosiaalisen kanssakäymisen taidot on päällimmäisenä mitkä tulee mieleen.*” Martta kertoo, että kummitoiminnan toimintamuodot suunnitellaan ”*opetussuunnitelman mukaisesti*”. Nämä toimintamuodot eivät vaadi lapselta etukäteen erityisiä taitoja vaan riittää, että lapset ovat läsnä tilanteessa ja harjoittelevat kyseistä asiaa yhdessä ja tätä kautta taidot harjaantuvat. Martta kuitenkin korostaa sitä, että harjoiteltavat asiat eivät saa olla liian vaikeita.

Martan mielestä kummitoiminnassa positiivista on vastavuoroisuus. Sekä kummioppilas että kummitettava lapsi saavat jotain toisiltaan. Esimerkkinä Martta kertoi seuraavanlaisen tilanteen.

Ekaluokkalainen ei osaa kirjoittaa satuja, mutta osaa kertoa niitä. Seiskaluokkalainen kirjoittaa sadun, jonka ekaluokkalainen kertoo.[...] Sitten ne seiskaluokkalaisten kirjoittaa ne puhtaaksi ja kuvittaa ne satukirjaksi ja palauttaa ne sitten isoina kirjoina näille ekaluokkalaistille. Ja taas toistepäin seiskaluokkalaisten kirjoittivat satuja ja ne tulivat lukeen niitä, itse keksimiänsä satuja, ekaluokkalaistille ja ekaluokkalaisten sitten anto niille välitöntä palautetta. [...] Niin sitten niiden seiskaluokkalaisten onni siitä, että he saavat kuulijakunnalta sen vilpittömän palautteen.

Martta pitää negatiivisena sitä, jos kummioparit eivät jostain syystä ”*kykene yhteistoimintaan ja he saattavat ajattelemattomuuttaan loukata toisiaan*”. Tällaisia tilanteita voi helpommin syntyä, jos kummioparit on valittu arpomalla, mutta vaikka kummioparit olisi mietitty tarkastikin, ei näiltä tilanteilta välttämättä voida kokonaan välttyä. Martan mukaan opettajat kuitenkin pyrkivät valitsemaan kummioparit niin, että he tulisivat toimeen keskenään.

Hyvin tärkeenä, koska se (kummitoiminta) antaa sitä vastuuta. Yleensä se on semmosta mielekästä vastuuta, koska ne tehtävät on tarpeeks helppoja heille (kummioppilaille), mut sitten se kummitettava kokee ne just tämmösenä wau-efektillä, että ihanaa, että se (kummioppilas)

osaakin jo niin paljon.[---] Se palaute niille heikoillekin kummioppilaille siitä, että he ovat hyviä.[...] Sillon kummitettavan kanssa niin he (kummioppilaat) huomaa sen tasoeron, että he oikeasti osaavat.

Martan mukaan lapset kokevat kummioppilaana olemisen hyvin tärkeänä, koska he saavat ottaa vastuuta. Martta kertoo, että kummioppilaat voivat osallistua myös kummitoiminnan ideointiin, vaikka opettajat päättävät lopulta kummitoiminnan sisällön. Lisäksi kummioppilaat kokevat onnistumisen iloa huomattaessaan omat kykynsä. Martan mielestä kummioppilaat eivät välttämättä ole ymmärtäneet kuinka paljon tietoja ja taitoja heille on karttunut kouluaikana, mutta auttaessaan ja ohjattaessaan kummitettavia lapsia heidän osaamisensa tulee esiin.

On vaikka kuinka monta kertaa (ollut erimielisyyksiä), mutta se on osa sitä kasvuprosessia. [---] Sitä tapahtuu tavallisessakin elämässä, että asiat riitaantuu ja sitten niitten pohdminen ja ratkaisu, niin on osa mun mielestä sitä kummitoimintaa. Riippuu niin tilanteesta (onko aikuiset mukana selvittämässä konfliktitilanteita), että jos on kyse ekaluokkalaisesta ja nelosluokkalaisesta, niin on varmasti aikuiset mukana. Jos on seiskaluokkalainen ja ekaluokkalainen, niin kyllä seiskaluokkalaisella pitäis olla jo välineitä jolloinka sitä vastuuta ilman muuta annetaan enemmän.

Martta kertoo, että suurin osa kummipareista tulee hyvin toimeen keskenään. Hän mainitsee tietävänsä, että osa kummipareista tapaa myös vapaa-aikana, mutta se on vähäisempää ja se hänen mukaansa riippuu siitä miten lähellä toisiaan kummiparit asuvat. Martta kuitenkin huomauttaa, että kuten muissakin heterogeenisissä ryhmissä osa ei jostain syystä tule toimeen keskenään. Hänen mielestään erimielisyydet ja välienselvittelyt kuitenkin kuuluvat osaksi elämää. Hän näkee, että lasten vuorovaikutustaidot ja henkinen kasvu kehittyvät luonnollisella tavalla, kun he selvittävät keskinäisiä erimielisyyksiään ja keskustelevat niistä. Tilanteen mukaan myös aikuiset ovat mukana välienselvittelyissä, jos lapset eivät keskenään asiasta selviydy. Martan mukaan lasten iästä ja kypsyydestä riippuu kuinka paljon aikuisen apua tilanteen selvittämiseksi tarvitaan.

Kummitoiminnan sisällöt

Martta kertoo, että heidän koulullaan kummitoimintaa suunnittelevat ja toteuttavat kummiluokkien opettajista muodostuvat työparit. Kummitoiminnan sisällöt ja niiden suunnittelu vaihtelee työparien kesken. Hänen mukaansa yleisin tapa on, että kummitoiminnan sisällöt suunnitellaan ja päätetään kerran kuukaudessa ennen varsinaista kummitapaamista.

Mä muistan joku vuosi, ku meillä oli kummeja, niin että oli sisaruksia ja halus ilman muuta, että isovelji on pikkuveljen kummi, niin silloin semmonen sallitaan. Sitten on että paras kaveri on kummi, niin silloin sellanen sallitaan. Mut se vähän riippuu luokasta ja vuodesta että voiko (kummioppilaat) vaikuttaa. [...] Se oli ilman muuta selvää, että se rajoitti niin paljon sitä luokan toimintaa muutenkin, erityisoppilaat, niin sen takia opettajat joutu tekeen (kummiparien valinnat), mut silloin jos on tavallisia oppilaita kasa, niin silloin kuunnellaan (kummioppilaiden toiveita). Yleensä tytöt tyttöjen ja pojat poikien kanssa (kummipareina).

Suunnitteluun liittyy Martan mukaan myös kummiparien valinta. Kummiparien valintaan vaikuttaa se millaisia oppilaita kummiluokissa on. Hän kertoo, että jos luokissa on pelkästään yleisopetuksessa olevia oppilaita, voidaan kummiparit mahdollisesti arpoa, mutta jos mukana on mukautettuja pienryhmän oppilaita, täytyy opettajien miettiä kummiparit tarkemmin. Martta huomauttaa kuitenkin, että myös erityisoppilaat ovat toimineet sekä kummitettavina lapsina että kummioppilaina. Hänen mukaansa kummipareja valittaessa pyritään huomioimaan oppilaiden sukupuoli, persoonallisuudet, temperamentit ja mahdolliset käyttäytymiseen liittyvät ongelmat. Jos kummiluokissa ei ole mukautetun pienryhmän oppilaita, voivat myös kummioppilaat esittää toiveita kummipareista. Tällöin on mahdollista, että kummioppilas voi saada kummitettavaksi lapseksi nuoremman sisaruksensa tai parhaan kaverin. Martan mukaan joskus opettajat voivat päättää, että kummitettava lapsi tarvitsee kaksi kummioppilasta, jos esimerkiksi kummioppilas ei yksin kykene ottamaan vastuuta kummitettavasta lapsesta.

Martta kertoo, että kummioppilaat ja kummitettavat lapset tapaavat toisiaan kummitoiminnan merkeissä vähintään 1-3 kertaa kuukaudessa. Kummitoiminnan sisällöstä riippuen esimerkiksi erilaisten projektien aikana voi tapaamisia olla useita kertoja viikossa.

Martan koululla kummioppilaat ja kummitettavat lapset viettävät aikaa ja leikkivät välitunneilla yhdessä. Lisäksi kummioparit ovat tehneet satukirjoja, käyneet kirjasto- ja museovierailuilla, sekä veistäneet lumiveistoksia yhdessä. Hän kertoo, että kummioppilaat ovat myös toimineet apuopettajina kummitettaville lapsille. ”*Jos tietää jonkun vaikean kokonaisuuden, niin sitten on käyty hakemassa (kummioppilaita apuun).*” Teknisessä työssä heillä on ollut yhteisiä projekteja esimerkiksi isänpäivälahja, joka olisi ollut liian vaativa ensimmäisen luokan oppilaille, joten kummioppilaat auttoivat sen teossa. Martta myös mainitsee, että kummitettavilla lapsilla ja kummioppilailta on yhteisiä liikuntatunteja, joissa kummioppilaat opastavat kummitettavia lapsia eri liikuntalajeissa ja he pelaavat yhdessä erilaisia pelejä. Kummioppilaat avustavat lisäksi luistinten sitomisessa ja he voivat toimia yleisurheilukisoissa toimitsijoina. Martta on sitä mieltä, että kummitoiminnan sisällöt ovat toimivia, koska: ”*ne tukee sen opetussuunnitelman toteuttamista*”.

Kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys

Kummitoiminta on (opetussuunnitelman) aihekokonaisuuksien pohjalta tapahtuvaa toimintaa. Jos sitä alkaa katsoon opetussuunnitelman silmällä, koska sieltä tulee ne teemat ja projektit. Se on luokkarajoja rikkovaa toimintaa, jolloinka se on yhteisöllisyyden ja yhdessä oppimisen ja oppilaan kasvun tukemisen kannalta merkityksellistä toimintaa.

Martan mukaan kummitoiminnan rooli ei ole mitenkään erityisen näkyvässä asemassa heidän koulullaan. Kummitoimintaa kuitenkin järjestetään heidän koulullaan jatkuvasti ja hänestä se on toimivaa. Martta kertoo, että kummitoiminta on heidän koulunsa peruseriaatteen mukaista toimintaa.

Heidän koulunsa laajin tavoite on yhteistoiminnallinen oppiminen eli kaiken ikäiset ja erilaiset oppijat toimivat yhdessä. Martan koululla opettajat tekevät keskenään paljon yhteistyötä ja heillä on sekä luokkien välistä että luokkarajat rikkovaa toimintaa. Martasta kummitoiminnan sisällöt vastaavat hyvin opetussuunnitelman aihekokonaisuuksia ja teemoja. Kummitoiminta on yksi tapa toteuttaa opetussuunnitelmaa. Martta kertookin, että kummitoiminnalle ei ole kirjattu erikseen tavoitteita vaan ne tulevat koulun yleisistä tavoitteista ja opetussuunnitelmasta.

Martan mielestä tärkeintä kummitoiminnassa on ”*toisen ihmisen kohtaaminen ja yhdessä oleminen*”. Hän pohtiikin, että henkilökohtaisen kontaktin luomisella toiseen ihmiseen on suuri merkitys sekä yhteiskunnassa toimimiseen että ihmisenä kasvamiseen. Kummitoiminnassa harjoitellaan edellä mainittuja taitoja ja tästä syystä Martta kokee, että kummitoiminta on tarpeellista.

Mun mielestä kummitoiminta ja tämä KiVa Koulu, niin ne on hyvin lähellä toisiansa. [...] Niin KiVa Koulu-tehtävät, [...] siinähan yritetään juuri löytää sitä kykyä havaita toisen ihmisen tunnetasolla, ne tunteet ja havaita, että miltä toisesta tuntuu. Kummitoiminta nimenomaan tukee sitä ja KiVa koulu tukee samaa asiaa.

Martan mukaan kummitoiminnasta on hyötyä kouluyhteisölle, koska myös eri-ikäiset oppilaat oppivat tuntemaan toisensa. Tätä kautta koulukiusaaminen vähenee ja kynnys tulla kertomaan ongelmista opettajille madaltuu. Martta vertaakin kummitoimintaa KiVa Koulu-projektiin, jossa myös pyritään ehkäisemään kiusaamista ja lapset opettelevat ottamaan toiset ihmiset sekä heidän tunteensa huomioon ja asettumaan toisen ihmisen asemaan.

Martasta opettajat hyötyvät kummitoiminnassa työparin kanssa toimimisesta, koska: ”*Oikeesti se opettajan työ on kummiskin yksin puurtamista niin se, että saa siihen opettaja työparin jonka kanssa tekee samanaikaistoimintaa, niin sillä on suuri merkitys opettajana kasvamisena ja semmosena sosiaalisena tekijänä. Se vie sitä opettajuutta eteenpäin, ku saa keskustella niistä asioista ja ymmärtää erilaisia tapoja toimia*”. Lisäksi opettaja hyötyy

kummitoiminnasta, koska sen avulla voidaan saavuttaa mielekkäällä tavalla opetussuunnitelmallisia tavoitteita. Martan mielestä kummitoiminnan järjestämisessä mukana oleminen tekee opettajan työstä mielenkiintoista ja haastavaa sekä tuo vaihtelua koulun arkeen, mikä vaikuttaa osaltaan työssä jaksamiseen.

Martta kertoo, että kummioppilaat ja kummitettavat lapset hyötyvät kummitoiminnasta, koska he saavat harjoitella ”*vapaamuotoisia sosiaalisia tilanteita*” eri-ikäisten lasten kanssa ja mitä enemmän lapset pääsevät harjoittelemaan tällaisia tilanteita, niin sitä paremmat valmiudet heillä on toimia vastaavissa tilanteissa tulevaisuudessa. Martta toteaa, että kummitoiminnan kautta myös lapset saavat vaihtelua koulutyöskentelyyn.

Se (hyöty kummioppilaalle) on juuri se vastuun ottaminen ja kasvaminen elikkä oikeen tasosen vastuun antaminen on koulussa kauheen haasteellista ja vaikeeta. Tää (kummitoiminta) on luonnollinen tila näyttää sitä, että te ootte oppineet. Se on myös positiivinen palaute (kummioppilaalle) siihen oppimisen tasoon ja sitten siihen, että kykenee ottamaan vastuun annetuista tehtävistä.

Martta on sitä mieltä, että kummioppilaat hyötyvät kummitoiminnasta, koska heille annetaan vastuuta ja he oppivat ottamaan vastuuta nuoremmistaan. Tämä Martan mukaan kasvattaa kummioppilaita ihmisinä. Lisäksi kummioppilaat tulevat kummitoiminnassa mukana olemisen kautta enemmän tietoisiksi omista tiedoistaan ja taidoistaan.

Varmaan isommalla tasolla, jos mietitään, niin se (mitä kummioppilaat opettelevat kummitoiminnan kautta) on se toisen huomioon ottaminen ja sen oman käytöksen ja sen oman minän projisoimisen siihen tilanteeseen, missä ollaan. [---] Koulun tavoite ei välttämättä minun mielestä ookaan se, että ollaan juuri siinä hetkessä kiinni vaan mehän kasvetaan kohti tulevaisuutta. Sitä kautta se minä kehittyy ja sitä myöten kun ikä kehittyy, niin se tiedollinen ja älyllinen taso kehittyy, jolloinka pystyy hyödyntämään niitä aikaisempia kokemuksia.

Martan mukaan kummioppilas opettelee myös ottamaan toiset huomioon ja tarpeen sekä tilanteen mukaan muuttaa omaa käyttäytymistään. Hän väittää, että lapset eivät välttämättä osaa arvostaa kouluaihana saamiaan tietoja, taitoja ja kokemuksia vaan he ymmärtävät niiden arvon vasta tulevaisuudesta, kun oppivat hyödyntämään niitä.

Martasta kummitettavat lapset hyötyvät kummitoiminnassa eniten kummioppilailta saamastaan avusta. Hänen mukaansa kummioppilas myös *”puolustaa kummitettavaa lasta ja puuttuu mahdollisiin kiusaamistilanteisiin”*. Tämä lisää kummitettavan lapsen turvallisuuden tunnetta koulussa. Martta lisää, että kummitettava lapsi voi havainnoida ja ottaa mallia kummioppilaan käytöksestä ja verrata sitä omaan käyttäytymiseensä sekä mahdollisesti tarvittaessa muuttaa omaa käyttäytymistään.

Martan mielestä *”varsinaisia ongelmia kummitoiminnassa ei ole, jos siitä ei tehdä liian tiivistä ja aikataulusta liian tiukkaa”*. Martan mukaan kummitoiminnan haasteellisuutta lisää kuitenkin se, että opettajat eivät pääse valitsemaan työpariaan vaan työpari tulee kummiluokan mukana. Joskus työparien ajatusmaailmat voivat olla hyvinkin erilaisia, mutta Martta pitää tätä kuitenkin positiivisena haasteena. Hän mieltii, että kummitoiminnassa tulee ottaa huomioon myös se, että jotkut oppilaat voivat kokea yhdessä toimimisen vaikeaksi. Tällöin opettajan tulee pohtia kuinka paljon kummitoiminnan aikana kunkin ryhmän kanssa voi käyttää yhteistoiminnallisia toimintamuotoja.

Kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen

Martta kertoo, että varsinaista koulutusta kummitoimintaan liittyen ei heidän koulullaan järjestetä. Syksyllä ennen kummitoiminnan alkamista kummioppilaat ja heidän opettajansa kuitenkin keskustelevat kummioppilaana olemisesta ja siihen liittyvistä tehtävistä. Lisäksi keskustellaan siitä miten kummitettavat lapset tulee ottaa huomioon ja miten heidän kanssaan tulee toimia. Martan mukaan tämä keskustelu yleensä

riittää, koska kummioppilaat nauttivat kummioppilaana olemisesta ja haluavat ottaa heille annetun tehtävän tosissaan. Jos ongelmia ilmenee, niin opettaja keskustelee henkilökohtaisesti kyseisten henkilöiden kanssa ja muistuttaa yhteisistä säännöistä.

Martan mielestä kummioppilaana oleminen ei voi olla vapaaehtoista, koska: *”luokka toimii yhteisönä ja yhteisö ei voi erkauttaa jotain ihmistä, koska silloin me laitetaan se eriarvoiseen asemaan. Mun mielestä ei voi vapauttaa ketään yksilöä kummioppilaan tehtävistä”*. Kummioppilaana ei Martan mukaan kuitenkaan tarvitse olla yksin, jos ei halua tai kykene vaan kummioppilaat voivat toimia pareittain eli yhdelle kummitettavalle lapselle tulee tällöin kaksi kummioppilasta. Martta kertoo, että kummitoiminnasta saatu palaute on ollut pelkästään positiivista ja kummioppilaat odottavat kummitapaamisia. Tästä syystä hänestä kummioppilaana olemisen ei edes tarvitse olla vapaaehtoista.

Mä en koe, että kummitoiminnalle on vaihtoehtoa. [...] Sitte voidaan tietenkin sanoa, että mulla on työparina aina se kutosluokka, mutta oikeesti se on taas kummitoimintaa. Se on vaan sen nimen kiertoa, että mun mielestä kummitoimintaa ei voida muulla kuin kummitoiminnalla korvata.

Martan mielestä kummitoiminnalle ei ole olemassa vaihtoehtoa. Hänen mukaan niitä asioita, joita kummitoiminnan avulla opetellaan, voidaan käytännössä harjoitella vain periaatteeltaan vastaavilla toimintamuodoilla, jolloin kyseessä on kummitoiminta, vaikka siitä käytettäisiin eri nimeä.

Martta on tyytyväinen kummitoimintaan, mutta toivoo, että heidän koulullaan kerättäisiin kummitoiminnasta kansio, johon kirjattaisiin ylös erilaisia ideoita, käytössä olleita toimintamuotoja ja arvioita siitä miten ne ovat toimineet. Lisäksi Martta pohtii ajatusta, että internetiin voisi kerätä eri koulujen kummitoimintaan liittyvät sisällöt yhteiseksi ideapankiksi, joka olisi kaikille kouluille avoin. Hän miettii myös, että olisi hyvä järjestää kummitoiminnassa mukana olevien opettajien välisiä tapaamisia, joissa voitaisiin yhdessä keskustella kummitoiminnasta ja jakaa ideoita ja ajatuksia sekä tätä kautta viedä kummitoimintaa eteenpäin.

Koonti Martan tarinasta

Martan koululla kummitoimintaa on järjestetty kahdeksan vuotta. Kummitoiminta on vapaaehtoista, mutta siitä on maininta koulun toimintakertomuksessa. Ensimmäisen luokan oppilas saa kummioppilaan 2.-7. luokan oppilaasta. Martasta kummitoiminta on yhdessä tekemistä yhteisen aiheen parissa.

Martan mielestä kummioppilaan rooli on olla kummitettavan lapsen ystävä. Kummioppilaan tehtävä onkin viettää aikaa kummitettavan lapsen kanssa. Hänen mukaansa kummioppilaana oleminen kehittää kummioppilaan sosiaalisia taitoja. Kummioppilaat kokevat kummioppilaana olemisen tärkeäksi, koska heille annetaan vastuuta. Martta kertoo, että kummipareilla on joskus riitoja ja erimielisyyksiä, mutta se on hänestä normaalia ihmisten välisessä kanssakäymisessä.

Martan koululla kummitoimintaa suunnittelevat ja toteuttavat kummiluokkien opettajista muodostuvat työparit. Myös kummioppilaita otetaan vastaan ideoita kummitoiminnan sisältöihin liittyen. Martta kertoo, että kummiparien valinta riippuu siitä, minkälaisia oppilaita luokassa on. Yleensä opettajat päättävät kummiparit, mutta kummioppilaat voivat joissain tilanteissa esittää toiveita. Martasta kummitoiminnan sisällöt ovat yhdessä toimimista ja viihtymistä, lisäksi ne tukevat opetussuunnitelman toteuttamista.

Martan koululla kummitoiminnan rooli ei ole näkyvässä asemassa, mutta toteuttaa osaltaan koulun asettamia tavoitteita. Martasta tärkeintä kummitoiminnassa on toisen ihmisen kohtaaminen ja yhdessä oleminen. Hänen mukaansa kummitoimintaa järjestetään, koska se on yksi tapa toteuttaa opetussuunnitelmaa. Kummitoiminnasta on hyötyjä kaikille osapuolille. Martta on sitä mieltä, että kummitoiminnassa ei ole ongelmia, jos opettajat eivät tee siitä aikataulullisesti liian tiivistä.

Martan koululla kummioppilaille ei järjestetä varsinaista koulutusta, mutta ennen kummitoiminnan alkamista opettajat keskustelevat heidän kanssaan kummioppilaana olemisesta ja siihen liittyvistä asioista. Martan mukaan

kummitoiminta ei voi olla vapaaehtoista, koska se asettaisi oppilaat keskenään eriarvoiseen asemaan. Hän on tyytyväinen kummitoimintaan, mutta hänellä on myös ideoita kummitoiminnan kehittämiseksi.

4 KUMMIOPPILAIEN KÄSITYKSIÄ JA KOKEMUKSIA KUMMITOIMINNASTA

Kummioppilaan rooli

Musta on vaan kiva, ku on silleen just joku jota auttaa tai sitte joku auttaa minua ja sitte, että on joku aina välkällä kaverina itellä. (Eve)

Saa opettaa toista, et mitä tehään ja silleen auttaa toista. (Jonne)

Se on ollu hauskaa ainaki, ku on saanu auttaa omaa kummioppilasta (tarkoittaa kummitettavaa lasta). (Janika)

On ollu ihan kiva kun on kummioppilas (tarkoittaa kummitettavaa lasta) ja sitä voi aina auttaa ja tehä sen kanssa kaikkia leikkiä ja näin. (Milla)

Sehän on ihan kivaa, kun voi tutustua siihen (kummitettavaan lapseen) ja auttaa sitä jos se tarvii apua. (Neea)

On saanu olla silleen tukena toiselle ja auttaa. (Niilo)

Kummioppilaat näkevät roolinsa aktiivisina auttajina ja he pitävät kummioppilaan roolia tärkeänä. Kummioppilaana ollessaan he pääsevät hyödyntämään omia tietoja ja taitojaan auttaessaan kummitettavaa lasta. Auttamisen kautta kummioppilaat helpottavat kummitettavan lapsen koulun käyntiä. Kummioppilaat kokevat oman roolinsa merkitykselliseksi, koska he osaltaan vaikuttavat kummitettavien lasten hyvinvointiin.

Kummitoiminta perustuu tukioppilastoimintaan ja tästä syystä niillä on hyvin samankaltainen ideologia. Lisäksi kummioppilaan ja tukioppilaan roolit ovat hyvin lähellä toisiaan. Tukioppilastoiminta on vertaistuen ajatukseen perustuva tukijärjestelmä, joka toimii peruskoulussa (Helenius & Salovaara 2006, 12). Lahtinen-Leinonen kertoo, että Mannerheimin Lastensuojeluliitto on linjannut tukioppilastoiminnan tavoitteita. Kukin koulu yhteisö kuitenkin muokkaa toiminnasta omanlaisensa, eikä yleispätevää toimintamallia ole olemassa. Tukioppilastoiminnan tavoitteita ovat oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien ja vastuuntunnon lisääminen, terveen kasvun

tukeminen ja kehittyminen ihmisenä, yhteistyön lisääminen nuorten ja aikuisten välillä, hyvinvoinnin edistäminen sekä koulukiusaamisen ennalta ehkäisy. Tukioppilastoiminta tuo lisäksi vaihtelua koulun arkeen ja antaa mahdollisuuksia ei-muodolliselle oppimiselle. (Lahtinen-Leinonen 2009, 168–170.) Hän lisää vielä, että tukioppilas on tehtävänsä koulutuksen saanut vapaaehtoinen, joka haluaa toimia koulu yhteisön hyväksi ja auttaa muita oppilaita. Tukioppilana oleminen on luottamustoimi. Tukioppilaat näyttävät esimerkkiä muille koulun oppilaille yhteistyökumppanuudesta ja omalta osaltaan edistävät työtoveruutta oppilaiden ja opettajien välillä. (Lahtinen-Leinonen 2009, 166.)

Helenius ja Salovaara toteavat, että lukioden ja toisen asteen oppilaitosten tukioppilastoimintaa kutsutaan tutortoiminnaksi. Koulutuksen saaneen tutorin tehtävä on tukea uusia opiskelijoita kouluun tutustumisessa ja uuteen opiskelutapaan sopeutumisessa. Tutortoiminnassa tähdätään lähinnä oppimisenohjaamiseen ja opiskelunvalmiuksien lisäämiseen. (Helenius & Salovaara 2006, 12.)

Vastaavasti esimerkiksi yritysmaailmassa mentorin tehtävä on auttaa nuorta ihmistä ymmärtämään omat kykynsä ja hyödyntämään niitä mahdollisimman tehokkaasti. Mentorin ja mentoroitavan välille syntyy kehittävä, huolehtiva, osallistuva ja auttava vuorovaikutussuhde, jossa mentori jakaa omaa aikaansa ja tietämystään mentoroitavan hyödyksi sekä näkee vaivaa lisätäkseen mentoroitavan kasvua, tietämystä ja taitoja. Myös mentori oppii mentoroidessaan. Mentorina ollessaan hän pääsee harjoittelemaan erilaisia vuorovaikutustaitoja, kuten ihmistuntemusta, kuuntelua ja oikeiden kysymysten tekemistä. (Juusela ym. 2000, 14–15, 25.)

Jos ei aina itekään tiijä välttämättä, että mitä pitää tehdä (kummioppilana). (Sakari)

Joskus (kummioppilana oleminen vaativaa) jos tulee jotaki, niin en oikeen tiijä miten mie selvitän asioita. (Niina)

Joskus (kummioppilana oleminen on vaativaa,) jos on vaikka väsyny, niin sit se (kummitettava lapsi) tulee halaamaan ja pyytää leikkimään ja

sie et millään jaksa, niin sit se tulee ihan koko ajan niinku, et tuu leikkimään ja vinkuu. (Saara)

Ei se (kummioppilaana oleminen) mitenkään vaativaa oo, jos on semmonen kiltti lapsi. Jos on sitte vähä hölmömpi, niin sit se voi kyllä olla, mut ei mulla ainakaan ollu semmosta ongelmaa. [- -] On mulla pari kaveria, jotka on sanonu, että ei välttämättä aina jaksais sitä, että se pienempi tulee siihen, että tule leikkimään tule leikkimään. Ärsyttää se muaki aina välillä, jos koko ajan roikutaan niskassa. Ei se oo aina hauskaa. (Eve)

Ei se (kummioppilaana oleminen) ole vaativaa. Siinä vaan pitää olla oma itsensä. (Iiro)

Sakaria, Niinaa, Saaraa ja Eveä lukuun ottamatta kummioppilaat eivät pidä kummioppilaana olemista vaativana. Sakari ja Niina ovat sitä mieltä, että kummioppilaana oleminen on vaativaa silloin, jos ei itsekään ole varma siitä mitä kummitettavan lapsen kanssa tulisi tehdä tai miten jossakin tietyssä tilanteessa häntä voisi auttaa esimerkiksi kummitettavan lapsen ohjaaminen tai kiusaamistilanteeseen puuttuminen. Saara ja Eve kertovat kokevansa kummioppilaana olemisen vaativaksi, jos on itse väsynyt ja kummitettava lapsi pyytää leikkimään. Aina ei jaksa niin sanotusti olla tavoitettavissa ja viettää aikaa oman kummitettavan lapsen kanssa. Even mielestä kummioppilaana oleminen ei ole kuitenkaan vaativaa silloin, jos kummitettava lapsi on kiltti. Iirokin on sitä mieltä, että kummioppilaana olemisesta ei pidä ottaa ylimääräisiä paineita vaan riittää kun on oma itsensä ja tekee parhaansa. Kyseiset tilanteet, joissa kummioppilaat kertovat kokevansa kummioppilaana olemisen vaativaksi, eivät ole mitenkään epätavallisia. Aikuiset saattaisivat myös vastaavissa tilanteissa tuntea olonsa epävarmoiksi ja epämurkaviksi.

Aika jännältä (tuntuu), ku ei yleensä tarvi olla esimerkkinä. Ja nyt pitää olla. (Sakari)

Kyllä (koen olevani esimerkkinä), koska hän (kummitettava lapsi) on kakkosluokkalainen nytte ja hän tarvitsee niinkö isomman mallin, et miten pitäis käyttäytyä koulussa. (Janika)

Siis en mä sillon, ku se (kummitettava lapsi) on mun kaa tai kattoo mua. En mä mitenkään riehu tai mitään, että yritän olla silleen normaalisti. (Eve)

No kyllä se tuntuu vähän siltä (että olen esimerkkinä), ku nehän (kummitettavat lapset) kuitenkin ottaa mallia meistä. (Iiro)

Esimerkkinä (koen olevani) ku se oli syksystä vähän semmonen laidassa oleva, mut ku mä oon tutustuttanu sitä vähäsen niille muille oppilaille, että tässä on Riikka (nimi muutettu) ja tälleen, niin se on alkanu pyöriin nyt kaveriporukoissa. (Leena)

Kummioppilaat kokevat olevansa esimerkkeinä kummitettaville lapsille. Tämä koetaan mieluisana, eikä siitä tarvitse ottaa ylimääräisiä paineita. Sakari pitää esimerkkinä olemista jännittävänä, koska hänen ei ole aikaisemmin tarvinnut olla esimerkkinä. Janika on kummioppilaista ainoa, joka mainitsee kokevansa hieman paineita roolimallina olemisesta. Paineita hän kokee siitä, että täytyy miettiä kuinka voi käyttäytyä kummitettavan lapsen läsnä ollessa. Osaltaan tämä esimerkkinä olemisen vaikuttaa Even, Janikan, Iiron, Vilin, Antin, Eeron, Niilon ja Leenan käytökseen. Kummitettavien lasten läsnä ollessa kyseiset kummioppilaat pyrkivät käyttäytymään esimerkillisesti ja yrittävät tällä tavalla näyttää miten koulussa tulee käyttäytyä. On hienoa, että kummioppilaat ovat ymmärtäneet sen, että heidän tehtävänsä on olla esimerkkinä ja miettiä omaa käytöstään varsinkin kummitettavien lasten läsnä ollessa. Tämä osoittaa heiltä omistautuneisuutta kummioppilaan rooliin.

Kun kummitettavat lapset saavat esimerkin ja mallin käyttäytymiseen kummioppilailta ja omaksuvat näiltä tapoja, voidaan tätä pitää mallioppimisena. Albert Banduran mukaan ihminen oppii tarkkailemalla ja jäljittelemällä muiden toimintaa. Bandura puhuu myös sijaisoppimisesta, joka tarkoittaa sitä, että mallien saamat palkkiot ja rangaistukset ohjaavat katsojan oppimista. Mallioppiminen on keskeistä esimerkiksi lapsen kehityksessä; lapsi ottaa mallia vanhemmiltaan, sisaruksiltaan ja myöhemmin kavereiltaan. Mallioppiminen näkyy nuorilla muun muassa ryhmiin ja esikuviiin samaistumisessa. (Bandura 2002. 28, 37–38.) Myös Salmivalli toteaa, että toverit ovat lapselle sosiaalisia malleja. Heiltä lapsi oppii kaikenlaisia käytöstapoja sekä toivottua että ei-toivottua käyttäytymistä. (Salmivalli 1998,13.)

Kauppila toteaa, että mallioppimista onkin pidetty sosiaalisen oppimisen tehokkaimpana menetelmänä. Prosessia, joka tuottaa sosiaalisen käyttäytymisen malleja havainnoimista, jäljittelyä ja oppimista varten, voidaan kutsua myös sosiaaliseksi mallintamiseksi. Lapsi oppii jo hyvin varhain ottamaan mallia toisten ihmisten käyttäytymisestä ja hyödyntää oppimaansa

mallia samanlaisissa tai vastaavanlaisissa tilanteissa. Mallioppisen kautta opitaan muun muassa sosiaalisia taitoja, jotka lisäävät sosiaalista yhteenkuuluvuutta. (Kauppila 2005, 147.)

Laine lisää, että sosiaalisen oppimisen perinteisen näkemyksen mukaan ihmisen käyttäytymistä voidaan muuttaa sosiaalistavien toimijoiden avulla. Tehokkaita sosiaalistajia ovat erityisesti aikuis- ja vertaismallit. Kun ihminen samastuu malliin ja jäljittelee sitä, muuttaa hän samalla omaa käyttäytymistään. Mallin ja oppilaan samankaltaisuus edesauttaa sitä, että oppilas samastuu malliin ja oppii sosiaalisen taidon. (Laine 2005, 237.) Kalliopuska jatkaa, että sosiaalisen oppimisen teorian mukaan oppiakseen sosiaalisia taitoja vaatii se sanallista vahvistusta muilta ja vahvistusta esimerkiksi palkitun mallin avulla. Sosiaalisten taitojen vahvistumista voi tapahtua niin, että mallia palkitaan ja palkitun mallin käyttäytymistä seurataan sivusta. Näin ihminen saa käyttäytymistä vahvistavaa palautetta ja kokemuksen hyväksynnästä. (Kalliopuska 1995, 9.)

Mä oon ollu pienemmille paljon kiltimpi ku yleensä. (Saara)

Ehkä musta on jotenki tullu vähä huolehtivampi tai sillälaila, et pikkusiskosta oon enemmän huolehtinu. (Eve)

(Olen oppinut) miten tullaan pienten kanssa toimeen. (Neea)

Oon oppinu olemaan pienempien kaa paremmin ja tulleen toimeen. (Antti)

On silleen (vaikuttanut minuun), että mä enemmän oon pienempien kaa ku silloin (aikaisemmin). (Niilo)

On (vaikuttanut minuun). Ku musta on tullu paljon vastuuntuntoisempi muita kohtaan. (Iiro)

Tullu lisää vastuuta. (Eero)

Ehkä mä tunnen oloni vähän isommaksi ja niinku että mulla on enemmän vastuuta. (Leena)

S: Kyllä se jotenki on vaikuttanu koulun käyntiin.

H: Millä tavalla se on vaikuttanu?

S: No silleen, et pitää käyä niiden (kummitettavien lasten) kanssa, niin ei aina voi välttämättä tehdä kaikkea, ku pitää auttaa niitä. (Sakari)

Saara, Eve, Neea, Antti, Niilo, Iiro, Eero ja Leena kokevat, että kummioppilaana oleminen on vaikuttanut heihin positiivisella tavalla. He näkevät muutoksen omassa käyttäytymisessään ja asenteissaan. Pienemmille ollaan kiltimpiä, heidän kanssaan tullaan paremmin toimeen ja heistä huolehditaan enemmän. Heleniuksen ja Salovaaran mukaan kummioppilaiden huomioidessa kummitettavia lapsia ja antaessa mallin ystävällisestä käyttäytymisestä, tämä siirtyy myös kummitettavien lasten keskinäiseen yhdessäoloon. Kouluissa, joissa kummitoiminnalla on pitkät perinteet, on kummioppilaana toimimisen malli nimenomaan saatu omalta kummilta. (Helenius & Salovaara 2006, 15.) Lisäksi kummioppilaista Iiro, Eero sekä Leena kokevat olevansa vastuuntuntoisempia. Niille kummioppilaille, jotka kokevat muuttuneensa kummitoiminnan aikana, kummioppilaan rooli on ollut selvästi kasvattava kokemus. Ainoastaan Sakari on sitä mieltä, että kummioppilaana oleminen on vaikuttanut häneen negatiivisella tavalla, koska se välillä häiritsee hänen koulunkäyntiään. Jonne, Vili, Janika, Kaarina, Niina, Milla ja Aliisa ovat puolestaan sitä mieltä, että kummioppilaana oleminen ei ole vaikuttanut heihin millään erityisellä tavalla.

Sen (kummitettavan lapsen) kanssa voi opetella ihan kivoja leikkejä ja kaikenlaista. (Niina)

On kivaa toimia vähän pienempien kanssa ja leikkiä ja pelata niitten kanssa. (Leena)

Se on hauskaa, ku se (kummitettava lapsi) aina tulee, jotain haluaa leikkiä tai jotain. (Vili)

Me leikitään yhes tosi paljon. (Saara)

Me ollaan leikitty hippaa ja piilosta ja juteltu ja vähä kaikkea. (Eve)

Me yleensä pelataan peiliä ja joskus aina väriä ja hippaa. (Janika)

Me jutellaan ja sitte pelataan jalkapalloa, se ja meidän luokka. (Iiro)

Me ollaan leikitty hippaa ja kaikkea tällaisia ulkona leikkejä, oltu pihalla. (Milla)

Me yleensä ollaan hippaa tai pelataan jalkapalloa. (Niilo)

Kummioppilaat pitävät positiivisena sitä, että kummitoiminnan kautta saa kaverin, jonka kanssa voi viettää aikaa ja tehdä erilaisia asioita esimerkiksi leikkiä ja pelata pelejä. Williamsin mukaan lasten vertaissuhteissa oleellisia elementtejä ovatkin juuri toisten ihmisten kanssa toimeen tuleminen, leikkiminen, jakaminen, yhteistyö sekä kilpailu. Päiväkodin konteksti antaa lapsille mahdollisuuden heidän erilaisten kokemusten, tietojen ja kiinnostuksen kohteiden kohtaamiselle. (Williams 2001, 318.) Kyseinen ajatus on sovellettavissa myös koulun kontekstiin.

Leikkiessään ja pelatessaan kummioppilaat ja kummitettavat lapset siirtävät leikkiperinnettä toisilleen. Kummitoiminta antaa myös kummioppilaille mahdollisuuden leikkiä. Kummioppilaita voidaan kuitenkin pitää koulu yhteisössä vanhempina oppilaina, jolloin heidän oletetaan käyttäytyvän kyseisen roolin mukaisesti. Tästä syystä kummioppilaat voivat ajatella leikkimisen olevan lapsellista, eivätkä uskalla leikkiä. Kummitettavat lapset antavat kummioppilaille hyvän syyn leikkiä ja käyttäytyä lapsenomaisesti.

Saa vähä vastuuta siitä kummioppilaasta. (tarkoittaa kummitettavaa lasta). (Sakari)

Se on mukava, kun nyttien voi tehdä niitä samoja juttuja mitä se oma kummi (kummioppilas) teki silloin itelle. (Iiro)

Se (kummitoiminta) on semmosta helpompaa esim. ku joku matikantunti tai joku äikäntunti, että se on silleen kivaa. (Eero)

Sakaria, Iiroa ja Eeroa lukuun ottamatta kummioppilaat kokevat kummioppilaan roolin mieluisaksi, koska siinä pääsee auttamaan ja viettämään aikaa kummitettavan lapsen kanssa. Kummioppilaista Sakarin, Iiron ja Eeron vastaukset poikkeavat perusteluiltaan muiden kummioppilaiden vastauksista, mutta myös he kokevat roolin mieluisana. Sakari kokee kummioppilaan roolissa tärkeänä ja mieluisana vastuun ottamisen kummitettavasta lapsesta. Kummioppilaan roolin merkityksellisyydestä kertoo se, että Iiro muistaa vielä millaista oli kun itsellä oli kummioppilas ja mitä he

tekivät yhdessä. Iiro onkin ottanut mallia omasta kummioppilaasta ja hänen toiminnastaan. Eeron mielestä kummioppilaana oleminen on mieluisaa, koska kummitoiminta on hänen mielestään helpompaa kuin esimerkiksi äidinkielen tai matematiikan opettelu. Kummitoiminnassa toiminta on vapaampaa kuin oppitunneilla, koska siellä korostuu yhdessä tekeminen ja tämä tuo vaihtelua koulun arkeen.

Pittää rohkasta sitä kummia (tarkoittaa kummitettavaa lasta) ja olla sen kanssa. Kannustaa sitä asioissa, mitä se tekee vaikka ilmasemaan itseään. (Jonne)

Mun kai pitäis (auttaa kummitettavaa lasta), että se ei tunne (itseään) yksinäiseksi ja sillä ois enemmän niitä tukia. (Saara)

Huolehtia siitä (kummitettavasta lapsesta). (Vili)

Olla esimerkkinä ja auttaa sitä (kummitettavaa lasta) ja jos sillä on joku pielessä niin lohduttaa. (Sakari)

Olla hyvänä esimerkkinä. (Kaarina)

Mulle kuuluu ainaki pitää huolta, ettei sitä (kummitettavaa lasta) kiusata. Sanoa opettajalle. Ottaa vastuuta siitä. Sanoa, jos jotaki sattuu. (Iiro)

Viettää sen (kummitettavan lapsen) kaa aikaa. (Antti)

Sen (kummioppilaan) pitäis vaikuttaa siihen, että se (kummitettava lapsi) tuntee, että koulussa on turvallista, että se oppii koulun tavoille. Oppii leikkejä. (Eero)

Auttaa sitä (kummitettavaa lasta) ja olla kaveri ja olla sen kanssa. (Aliisa)

Neuvoa häntä (kummitettavaa lasta), opettaa eri asioita. (Niilo)

Kummioppilaiden kertomista kummioppilaan tehtävistä koostuu kattava lista tavoista, joilla kummioppilas ottaa kummitettavan lapsen tunteet huomioon erilaisissa tilanteissa ja toimii sen pohjalta. Tämä osoittaa kummioppilailta hyvää tilannetajua. Kummioppilaat osaavat nimetä myös konkreettisia esimerkkejä siitä mitä kummioppilaan tehtäviin kuuluu. Heidän mukaansa kummioppilas huolehtii kummitettavasta lapsesta ja auttaa, ettei koulutulokas jää yksin sekä ilmoittaa, jos kummitettavaa lasta kiusataan. Lisäksi kummioppilaat osaltaan vaikuttavat siihen, että kummitettavalla lapsella on turvallista olla koulussa ja että he oppivat koulun tavoille. Kummioppilaiden

nimeämiä kummioppilaiden tehtäviä yhdistää välittäminen ja monet niistä kuvaavat hyvän ystävän piirteitä.

Rödnam huomauttaa, että toverisuhteilla on huomattavaa merkitystä lasten henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin kehitykselle samoin kuin heidän valmiuksiensa kehittymiselle (Rödnam 1992, 86). Myös Salmivalli on sitä mieltä, että lapset harjoittelevat toverisuhteissaan monia sellaisia taitoja, joita he vanhempanakin tarvitsevat erilaisissa tasavertaisissa ihmissuhteissa esimerkiksi parisuhde tai ystävyysuhde (Salmivalli 1998, 12). Boulton ja kollegatkin muistuttavat, että ihminen, jolla ei ole ystäviä, on helpompi sulkea ryhmän ulkopuolelle kuin sellainen, jolla on ystävä tai ystäviä (Boulton, Trueman, Chau, Whiteland & Amatya 1999, 461–466).

Cowie ja Wallace kertovat, että ystävyysttämisen on mahdollisuus auttaa hiljaisia ja arkoja lapsia saamaan ystäviä järjestämällä ohjattua yhteistä toimintaa (Cowie & Wallace 2000, 8). Tämä ystävyysttämisen (befriending) on myös kummitoiminnan keskeinen tavoite, johon koko toiminta osaltaan perustuu. Ystävyysttämisen on myös paljon hyötyä. Kun syrjäytyneet oppilaat saavat ystävyysttämisen kautta ystäviä, se saa heidät näkemään itsensä positiivisemmin. Nämä oppilaat saavat samalla mahdollisuuden kertoa huolenaiheistaan ystävyysttäjille. Myös ystävyysttäjät hyötyvät ystävyysttämisen prosessista, koska he saavat itsevarmuutta auttaessaan toisia sekä oppivat arvostamaan muita ihmisiä enemmän. Opettajat ovat sitä mieltä, että ystävyysttämisen kautta kouluympäristö muuttuu turvallisemmaksi ja oppilaat huolehtivat toisistaan enemmän. Lisäksi vertaissuhteet yleensä paranevat. (Cowie & Hutson 2005, 41.)

N: *Joskus välitunneilla tai juttelen koulumatkalla.*

H: *Vietättekö te yhdessä aikaa vapaa-aikana?*

N: *Ei kauheesti, mutta oon mä joskus sen (kummitettavan lapsen) kaa ollu leikkipuistossa. (Niilo)*

H: *Entä vapaa-aikana?*

N: *Joskus vaan törmätty (kummitettavan lapsen kanssa). (Neea)*

L: *Joskus me nähään koulun ulkopuolella. Moikataan vaan toisia, jos kävellään ohi ja näillä koulukummitunneilla. (Leena)*

Kummioppilaat kertovat tulevansa hyvin toimeen oman kummitettavan lapsen kanssa ja tästä kertoo myös se, että osa kummioppilaista viettää kummitettavan lapsen kanssa aikaa pakollisten, järjestettyjen kummitoimintojen lisäksi välitunneilla. Niilo, Neea ja Leena kertovat tapaavansa kummitettavaa lasta jonkin verran myös vapaa-aikana kouluajan ulkopuolella.

Joskus. (on tullut erimielisyyksiä) [---] Me juteltiin muiden kavereiden kaa, että miten me sovittais. (Niina)

I: *Välillä (on tullut erimielisyyksiä), jos tehdään jotain paritöitä jossain luokassa ja pitää kirjottaa johonkin juttuun jotai.*

H: *Miten niistä on sitte selvitty?*

I: *Me ollaan mietitty ja aina valittu se kumpi on sillä tavalla toisenkin mielestä edes jotenki järkevä. (Iiro)*

Niina ja Iiro myöntävät, että heillä on ollut joskus erimielisyyksiä oman kummitettavan lapsen kanssa. Niina on kyseisissä tilanteissa kysynyt omilta ystäviltaan miten asian voisi ratkaista. Iiro puolestaan pyrkii tekemään oman kummitettavan lapsensa kanssa kompromisseja. Muut kummioppilaat ovat sitä mieltä, ettei heillä ole ollut erimielisyyksiä kummitettavien lastensa kanssa. Eve ja Kaarina kertovat kuinka he ovat pyrkineet välttymään erimielisyyksiltä kummitettavan lapsen kanssa: *”Ei oikeastaan (ole tullut erimielisyyksiä) tai jos on tullu, niin mie sitte oon antanu periksi, että (kummitettava lapsi) on saanu sitte sanoa tai päättää jostain.”* (Eve) *”Ei (ole tullut erimielisyyksiä). Kyllä mie silleesti kunnioitan sen päätöstä. Jos mie kysyn, et haluaako se (kummitettava lapsi) mennä leikkimään jonku muun kanssa, niin jos se sanoo joo, niin kyllä mie annan sen mennä.”* (Kaarina)

Kummioppilaista kummitettavan lapsen kanssa mieluisinta on leikkiminen, jutteleminen ja pelaaminen. Kaikkien muiden kummioppilaiden paitsi Saaran mielestä omaa kummitettavaa lasta on helppo lähestyä ja pyytää esimerkiksi leikkimään. Saara kertoo: *”Se (leikkiin pyytäminen) ei oo kovin helppoa. Mutta yleensä se (kummitettava lapsi) tulee niinku mun luo ja sit mä kysyn vaan, et haluat sä tulla meän kaa leikkimään jonneki. Sit se sanoo ei tai kyllä. Yleensä se sanoo joo.”* (Saara)

Onhan se mukavaa (kummitettavan lapsen kanssa oleminen). Mutta jos on joku juttu, mikä on sovittu kavereiden kaa, niin kyllä mie sitte oon niitten kavereitten kaa mieluummin ku sen kummin (tarkoittaa kummitettavaa lasta). [---] (Kummitoiminnan) alkuvaiheessa me oltiin tosi paljon (yhdessä), mutta nytte vaikka mä oon pyytäny sitä mukaan, niin sillä on ollu omat leikit aina välillä, niin emmä sitten ala sotkemaan niitä. (Eve)

Evekin viettää aikaa mielellään kummitettavan lapsensa kanssa, mutta hän kertoo, että omat kaverit ovat kuitenkin etusijalla. Toisaalta hän myös mainitsee, että ei hänkään halua häiritä kummitettavan lapsen omia leikkejä.

Sakaria, Kaarinaa ja Niinaa lukuun ottamatta kummioppilaat ovat sitä mieltä, että heillä on halutessaan mahdollisuus vaikuttaa kummitoimintaan. Kummioppilaat voivat esittää toiveita ja ideoita, joiden toteuttamisesta opettajat päättävät. Alanko kertoo, että oppilaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittäminen on mahdollista vain, jos koulussa vallitsee oppilaiden osallisuuden hyväksyvä ja mahdollistava toimintakulttuuri. Myös opettajien valmiudet vaikuttavat oppilaiden osallisuuteen. (Alanko 2010, 57.) Helenius ja Salovaara ovat sitä mieltä, että jos lapset pääsevät vaikuttamaan kummitoiminnan suunnitteluun omilla ideoillaan, voi kummitoiminnasta tulla monipuolisempaa ja erilaisia taitoja kehittävää toiminta. Kummitoiminta on tapa toteuttaa lasten osallisuutta omassa kouluyhteisössään. (Helenius & Salovaara 2006, 15, 19.)

Alangon tutkimustuloksissa ilmenee, että oppilaat määrittelevät osallistumisen toimintana, joka toteutuu koulun arkipäivässä ja oppilaiden elämässä koko ajan. Osallistuminen on koulun järjestämässä toiminnassa mukana oloa sekä osallistumista opetukseen ja vuorovaikutukseen luokkahuoneessa ja sen ulkopuolella niin muiden oppilaiden kuin koulun

aikuistenkin kanssa. Kiteytettynä osallistuminen on kuulumista johonkin, tunnustettuna toimijana olemista sekä oman äänen ja mielipiteen esille tuomista. (Alanko 2010, 60.)

Lahtinen-Salila on sitä mieltä, että oppilaan niin lapsen kuin nuorenkin olisi hyvä päästä osallistumaan koulunsa kaikenlaisen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Nykyisin lapset ovat usein koulu yhteisössä lähinnä hiljaisia sivustaseuraajia niin koulun toiminnan suunnittelemisessa kuin ristiriitojen sovittelussakin. Kun lapsille annetaan mahdollisuus vaikuttaa omilla mielipiteillään ja näkemyksillään koulun arkeen, he eivät enää tyydy olemaan tarkkailijan asemassa. Tämä vaikuttaa myös siihen, että lapset alkavat tutkia omaa arvomaailmaansa ja omia mielipiteitään. Myönteisen palautteen myötä lapset innostuvat jatkamaan yhteistyötä aikuisten sekä vertaisten tuella ja samalla heidän vuorovaikutustaitonsa kehittyvät ja he kasvavat kohti osallisena olevaa aikuisuutta. Aktiivisena oppilaana oleminen auttaa heitä kehittämään myönteistä minäkuvaansa koulu yhteisön jäsenenä, joiden näkemyksiä kuunnellaan ja arvostetaan. Lahtinen-Salila väittääkin, että jos oppilaat otetaan nykyistä useammin ja monipuolisemmin mukaan oman koulu yhteisönsä päätöksen tekoon, voi huomata, että oppilaille on halu vaikuttaa oman yhteisönsä ilmapiiriin ja turvallisuutta tuovien ratkaisujen syntymiseen. (Lahtinen-Salila 2009, 158.)

Tutkimuksessamme kiinnostavaa oli kuitenkin se, että kummioppilaiden kertoman perusteella heillä ei omasta mielestään ole ollut joko käyttökelpoisia ideoita tai he ovat niin tyytyväisiä kummitoimintaan, että eivät ole tunteneet tarpeelliseksi esittää omia ideoita eivätkä ole halunneet muutenkaan vaikuttaa kummitoiminnan järjestämiseen tai sen sisältöihin. Esimerkiksi Eve ei halua vaikuttaa kummitoiminnan sisältöön, koska pitää toiminnan yllätyksellisyydestä ja siitä, että siellä saa kokeilla uusia asioita. *”En välttämättä (halua vaikuttaa), että se on minusta hauskaa, ku mennään sinne ja sit ne (opettajat) kertoo jonku uuden jutun, jota ei oo entaalleen tienny, niin on se ihan hauskaa.”* (Eve) Vili on kummioppilaista ainoa, jolla on esittää konkreettinen toive kummitoiminnan suhteen. *”Ehkä, että niitä (kummikertoja) ois vähä enemmän.”* (Vili) Mielestämme Antti kiteyttää hyvin

kummioppilaiden tyytyväisyyden kummitoiminnan järjestämistä kohtaan:
"Aika hyviä ne opettajien ideat on ollu ja mukavia." (Antti)

Kummitoiminnan sisällöt

Musta kaikista hauskinta oli se, ku me tehtiin se esitelmälappu tai siis se missä piti ottaa valokuva toisesta ja sitte sai käyttää tietokonetta. Sit se hyrrän tekeminen oli myös hauskaa ja oikeastaan kaikki on ollu hauskaa. Ei siellä (kummitoiminnassa) mikään outoa tai tyhmää ollu ja se suunnistuskin oli tosi kiva. En mie ossaa sanna mikä ei ois kivaa. Kaikki oli. Hyvin onnistunu juttu. (Eve)

Se ku veisteltiin tuolla niitä lumiveistoksia. Se on jääny eniten mieleen. (Antti)

Sillon kun ne (kummitettavat lapset) tuli kylään, me tutustuttiin tai autettiin niitä tutustumaan kouluun. Sitte mulla on jääny myös (mieleen) niitä leikkejä ja yhdessäoloa niiden kaa. (Sakari)

Liikuntakerhot ja sitten yhteiset hiihtoretket ja kaikki retket (on jäänyt mieleen kummitoiminnasta). (Niilo)

(Parhaiten jäänyt mieleen, kun on) käyty yhdessä kirjastossa ja askarreltu ja leikitty pihalla. (Neea)

Kummioppilaat kertovat kummitoiminnan sisällöistä parhaiten mieleen jääneitä toimintamuotoja. Kummioppilaiden vastauksista huomaa, että kummitoiminnan sisällöt ovat monipuolisia ja toimintamuodot erilaisia. Kummitoiminnan sisällöistä kummioppilaat mainitsevat yhteiset leikit ja pelit, erilaiset projektit, retket ja vierailut sekä myös yhteisiä tapahtumia liikunnan, musiikin ja kuvataiteen parissa. Kummioppilaiden vastaukset eroavat osaksi toisistaan, mikä selittyy sillä, että esimerkiksi Neea pitää kirjasto vierailua kummitettavan lapsen kanssa merkityksellisempänä kuin esimerkiksi Antti, jonka mielestä lumiveistosten veistäminen on ollut mieleenpainuvinta.

Siinä (kummitoiminnassa) saa olla kummin (tarkoittaa kummitettavaa lasta) kanssa, ei tarte olla tunnilla. (Saara)

Siinä (kummitoiminnassa) on niin hauskaa olla sen kummin (tarkoittaa kummitettavaa lasta) kanssa ja sitte ei tarvi tehdä mitään tehtäviä. (Vili)

Ne (kummitoiminnan sisällöt) on ollu hauskoja [...] Ku saa olla kumminsa kanssa hauskaa piettämässä. (Janika)

Siinä (kummitoiminnassa) on aina jotain hauskaa tekemistä sen kummin (tarkoittaa kummitettavaa lasta) kaa. (Sakari)

Niissä (kummitapaamisissa) on voinu tutustua siihen kummioppilaaseen (tarkoittaa kummitettavaa lasta) paremmin. (Iiro)

Kummitoiminnan sisällöt saavat kummioppilailta pelkästään positiivista palautetta ja he kokevat niihin osallistumisen mieluisaksi. Syitä tähän ovat esimerkiksi se, että saa viettää aikaa oman kummitettavan lapsen kanssa ja tutustua häneen sekä se, että kummitoiminta tuo vaihtelua koulun arkeen. Kummioppilaiden kummitoiminnan sisältöjen mielekkyydelle antamien perusteluiden pohjalta voi päätellä, että kummioppilaat arvostavat kummitettavan lapsen kanssa vietettyä aikaa ja se mitä yhdessä tehdään, on toisarvoisempaa.

(Kummitoiminnan sisällöt ovat) välillä haastavia ja välillä helppoja. [---] (Haastavaa), kun on pitäny kertoa sille jotain esim. Kalevalasta ja ei muistanu niin piti ite mieltä niitä. [---] (Helppoa oli) hiihdon opettaminen ja nauhojen sitominen. (Niilo)

Ainoastaan Niilon vastaus eroaa muiden kummioppilaiden vastauksista. Myös hän kokee kummitoimintaan osallistumisen mieluisana, mutta hänestä osa kummitoiminnan sisällöistä on helppoja ja osa puolestaan haastavia.

Aluksi se (kummitoiminta) jännitti, mutta ei se ollu niin paha sitte lopuksi. (Sakari)

K: Vähän aluksi jännitti, että entä jos minun kummi (tarkoittaa kummitettavaa lasta) ei tykkääkään minusta.

H: Miten sitten sen alkujännityksen jälkeen? Miten se sitte meni?

K: Se meni sitte lopuksi ihan hyvin. (Kaarina)

Sakari mainitsee aluksi jännittäneensä osallistumista kummitoimintaan ja sen sisältöihin. Kaarina puolestaan kertoo jännittäneensä kummitettavan lapsen tapaamista. Sekä Sakarin että Kaarinan kohdalla jännittäminen oli kuitenkin ohimenevää. Siitä, että vain Sakari ja Kaarina kertovat jännittäneensä kummitoimintaa tai siihen liittyvää uuden ihmisen kohtaamista, voisi päätellä, että kummitoimintaan on helppo osallistua, eikä sitä tarvitse jännittää.

En oo ikinä ennen ollut pienen kummin kaa. Ei ollu toisessa koulussa sellaista. Tää (kummitoiminta) oli uus asia. (Niina)

Onhan se (kummitoiminta) kiva, ku saa tehdä uutta asiaa. (Neea)

Niinan ja Neean mielestä kummitoimintaan osallistumisen mielekkyyteen vaikuttaa uutuuden viehäytys ja heistä on mieluisaa osallistua uudenaiseen toimintaan, joka poikkeaa toimintamuodoiltaan koulun arjen käytänteistä.

Eipä hirveesti (ole saanut vaikuttaa kummiparien valintaan). Minusta ne (opettajat) valitsi jokaiselle ihan sopivan kummin. Kyllä se on aika samantapainen kuin mie se minun pikku kummi (tarkoittaa kummitettavaa lasta). (Sakari)

Ne opettajat vaan sano, että nyt te ootte tämän (kummitettavan lapsen) kummeja (tarkoittaa kummioppilasta) ja näin, mutta olihan se ihan kivaa kuitenkin. (Milla)

Ei oikeastaan mun mielestä (olla saatu vaikuttaa.) Mitä mä oon kuullu opettajien sanovan, niin ne (kummiparit) on vissiin arvottu. Mut jos on sattunu esimerkiksi veli tai sisko pariksi, et sitte uudestaan (arvotaan), että ei olis veli kummina. (Eve)

Ei me olla siihen (kummiparien valintaan) vaikutettu. Aakkosjärjestyksessä laitettiin. (Jonne)

Ja: *Ei (ole saanut vaikuttaa kummiparien valintaan)*

H: *Tiijäkkönä ollenkaan miten ne (kummiparit) on täällä valittu?*

Ja: *En tiijä. (Janika)*

Saatiin me vähä päättää kenen kummi haluis olla, mutta ope teki ne päätökset kuitenkin. (Niilo)

Kummioppilaat ovat sitä mieltä, että he eivät ole saaneet vaikuttaa kummiparien valintaan. Ilmeisesti kummioppilaille ei ole tarkasti kerrottu miten kummiparit valitaan sillä heillä on monenlaisia käsityksiä valintatavasta. Käsitykset vaihtelevat jopa saman luokan kummioppilaiden kesken. Sakari, Saara, Niina, Iiro, Antti, Eero, Milla ja Neea ovat sitä mieltä, että opettajat päättävät kummiparit. Leena, Kaarina ja Eve arvelevat, että kummiparit arvotaan ja Jonnen mukaan ne jaetaan aakkosjärjestyksen mukaan. Vili, Janika ja Aliisa eivät osanneet kertoa millä tavalla kummiparit heidän koulullaan valitaan. Niilo on kummioppilaista ainoa, jonka mukaan kummioppilaat saavat esittää toiveita kenet haluaisivat kummitettavaksi

lapsekseen. Hänkin on kuitenkin sitä mieltä, että opettajat tekevät lopulliset päätökset kummiparien valinnassa.

Joo ehkä (olisin halunnut vaikuttaa kummiparien valintaan)[...] Että saa jotakin tiettyjä kummeja vaikka. (Eero)

Oishan se ollu ihan hauska (vaikuttaa kummiparien valintaan), mutta on se taas kiva, että se tulee ihan yllättäen, että kuka se kummi (kummitettava lapsi) on, ku sitä on oottanu pitkään. (Eve)

Ei mulle ollu väliä miten ne (kummiparit) valitaan. Kaikkihan ne (kummitettavat lapset) on melkein samanlaisia. (Sakari)

En (halua vaikuttaa kummiparien valintaan). Jos sieltä tulee joku, niin sieltä tulee joku. Kaikki (kummitettavat lapset) on erilaisia. Eihän sitä kummia (tarkoittaa kummitettavaa lasta) sillen vielä tuntenu. (Iiro)

En (halua vaikuttaa kummiparien valintaan). Ei sillä ole niin väliä kuka se (kummitettava lapsi) on. (Antti)

Eeroa ja Eveä lukuun ottamatta kummioppilaat eivät edes halua vaikuttaa kummiparien valintaan. Tärkeintä siis ei ole kuka kummitettavaksi lapseksi tulee, kunhan saa sellaisen ja saa olla mukana kummitoiminnassa. Se, että kummioppilaille ei ole merkitystä sillä kenet he saavat kummitettavaksi lapsekseen, osoittaa heiltä mielestämme kypsyyttä ja suvaitsevaisuutta. Kummioppilaat ovat valmiita tutustumaan uusiin ihmisiin ja toimimaan yhdessä heidän kanssaan.

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että itsetunnon kehittymisen kannalta nimenomaan sosiaalisella kontekstilla on hyvin suuri merkitys. Yksilön minäkäsitys kehittyy sosiaalisessa yhteisössä ja vuorovaikutuksessa muiden yhteisönjäsenten kanssa. Oppilaalle hänen vanhempien, sisarusten ja opettajien lisäksi oppilastoverit ovat tärkeitä henkilöitä, jotka vaikuttavat esimerkiksi hänen minäkäsityksensä rakentumiseen sekä käyttäytymiseen ja arvostuksiin. Heikko itsearvostus ja itsetunto johtuvat usein juuri sosiaalisen hyväksynnän puutteesta. Myös monet kouluun liittyvät tekijät esimerkiksi koulun ilmapiiri ja oppilaiden ryhmittely vaikuttavat oppilaiden minäkuvan kehittämiseen ja itsetunnon rakentamiseen. (Korpinen 2010, 90, 93.) Mead kehittikin jo 1930-luvulla symbolisena interaktionismina tunnetun teorian (1934), jonka mukaan vertaisten välisessä vuorovaikutuksessa lapsi oppii tarkastelemaan itseään sekä subjektina että objektina. Ryhmän antaman

palautteen perusteella lapsi tarkentaa jatkuvasti omaa minäkäsitystään vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Siinä suunnistuksessa ja niissä leikeissä oon ollu (apuopettajana). (Vili)

Ollaan me niitä (kummitettavia lapsia) opetettu muistaakseni hiihtämään ja luistelemaan. (Sakari)

Oon mie saanu olla (apuopettajana). Niitten (kummitettavien lasten) opettaja on antanu ohjeita, että on pitäny auttaa sitä kummiä. (tarkoittaa kummitettavaa lasta) (Iiro)

Ollaan me opetettu ite niitä kummeja (tarkoittaa kummitettavia lapsia) laskeen matikkaa. (Niilo)

Apuopettajana kyllä saanu olla. Jopa välkälläki.[...] Mä sain tehä sille (kummitettavalle lapselle) lukutestin. (Saara)

Kummioppilaat ovat toimineet kummitoiminnan aikana apuopettajina kummitettaville lapsille. Kummioppilaiden tehtävät apuopettajina vaihtelevat ja he ovat auttaneet kummitettavia lapsia monissa oppiaineissa. Kummioppilaiden apuopettajana toimiminen ei välttämättä rajoitu ainoastaan oppitunneille ja kummitapaamisiin vaan he voivat toimia apuopettajina omaehtoisesti esimerkiksi myös välitunneilla.

Musta (apuopettajana oleminen) on hauskaa. Minä oon aina halunnu olla pienestä pitäen opettaja tai joku muu vastaava. (Eve)

Mukavalta (tuntuu olla apuopettajana). Saa opettaa sitä (kummitettavaa lasta). (Sakari)

Onhan se kiva, ku jos tarvii apua niin auttaa sitä (kummitettavaa lasta) sitten. Ku ite osaa. (Milla)

Tunnen oloni (apuopettaja olemisen kautta) vähän isommaksi ja vähän tärkeämmäksi ihmiseksi. (Leena)

Kummioppilaiden mielestä kummitettavan lapsen opettaminen ja auttaminen on mieluisaa. Projekteissa, joista kummioppilailla on aikaisempaa kokemusta, he pystyvät toimimaan kummitettavan lapsen apuopettajana. Tällöin kummioppilaan asema asiantuntijana korostuu ja opettaja on enemmän taustalla.

Kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys

(Syy kummitoiminnan järjestämiselle on), että siellä on koulussa joku isompi johon turvautua. Ei tarvi aina yksin olla, jos ei oo niin paljon kavereita. Vaikka tulee uutena kouluun, niin on se kummioppilas johon tutustuu. (Eve)

(Kummitoimintaa järjestetään), että ykkös- ja kakkosluokkalaiset saavat tukea koulunkäyntiin. Niinkö muutaki kuin vanhemmilta ja sukulaisilta. (Janika)

(Kummitoimintaa järjestetään), että se kummi (kummitettava lapsi) ei oo yksinään. Sen ison kummin (tarkoittaa kummioppilasta) avulla se voi tosiaankin saada niitä ystäviä. (Kaarina)

Minusta sitä (kummitoimintaa) tehdään sen takia, että se kummiki (kummitettava lapsi) oppis tuntemaan tätä koulua ja että sillä ois joku kaveri aina johon voi luottaa. (Iiro)

(Kummitettava lapsi) saa (kummitoiminnan kautta) enemmän ystäviä omalta luokalta ja saa olla isompien kanssa toiminnassa ja oppia uusia asioita. (Leena)

Vaikka opettajat asettavat kummitoiminnalle tavoitteet, eikä oppilaille välttämättä kerrota niitä, kummioppilailta on hyvin selkeä käsitys siitä miksi kummitoimintaa järjestetään. Kummioppilaat perustelevat kummitoiminnan järjestämistä enimmäkseen kummitettavan lapsen kannalta. Kummioppilaat ovat ymmärtäneet, että kummitoiminnalla helpotetaan kummitettavan lapsen siirtymää esikoulusta kouluun.

Salmivallin mukaan vertaisilta saatava tuki auttaa lasta tai nuorta sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja sosiaaliseen ryhmään. Sopeutuminen uuteen tilanteeseen tai ryhmään vaikuttaa lapsen hyvinvointiin, ja sillä on vaikutusta lapseen myös pitkällä tähtäimellä. Lapsi tai nuori oppii paljon itsestään ja rakentaa minäkuvaansa, käsitystä itsestään ja ominaisuuksistaan vertaisryhmässä tapahtuvan sosiaalisen vertailun kautta. (Salmivalli 2005, 15, 33.)

(Kummitoimintaa järjestetään), että pienemmät oppisivat isoilta ja isommat oppis pieniltä. (Antti)

(Kummitoimintaa järjestetään), että me (kummioppilaat) kasvetaan ja saadaan lisää vastuuta. (Eero)

Antti pitää kummitoimintaa lisäksi vastavuoroisena eli kummitoimintaa järjestetään hänen mielestään siksi, että sekä kummioppilaalla että kummitettavalla lapsella on mahdollisuus oppia toisiltaan. Eeron mielestä kummitoiminta on kasvattava kokemus ja sen myötä kummioppilaalla on mahdollisuus saada lisää vastuuta.

Kummitoiminnassa tärkeintä on...

Että on kaikille kaveri ja ottaa kaikki huomioon. (Niilo)

Auttaa sitä kummia (kummitettavaa lasta) hyvin tapoihin ja olla sen ystävä. (Kaarina)

Auttaa sitä (kummitettavaa lasta) ja olla sen kaa mahdollisimman paljon. (Neea)

Olla hyvä esimerkki sille kummille (kummitettavalle lapselle). Olla hyvä kaveri sille. (Iiro)

(Me kummioppilaat) näytetään esimerkkiä ja autetaan tutustumaan kouluun ja ollaan sen (kummitettavan lapsen) kavereita. (Aliisa)

Että sitä (kummitettavaa lasta) opettaa koulun tavoille. (Eero)

Rohkasee sitä kummia (kummitettavaa lasta) ja on tärkeää olla sen kanssa. (Jonne)

Se, et sillä kummilla (kummitettavalla lapsella) on hauskaa ja että tukee sitä, jos sillä on jotain ongelmia. (Eve)

Otaa niitä (kummitettavia lapsia) aina leikkiin ja auttaa. (Niina)

Kysyttäessä kummioppilailta mikä heistä on kaikkein tärkeintä kummitoiminnassa, saattoivat kummioppilaat mainita useamman kuin yhden asian. Tästä syystä päädyimme analyysia tehdessämme huomioimaan tärkeimmäksi ensimmäisenä mainitun asian. Saara, Vili, Milla ja Niilo pitävät tärkeimpänä kummitoiminnassa sitä, että koulussa on edes yksi kaveri, eikä kummitettavan lapsen tarvitse tuntea jäävänsä yksin. Janikan, Kaarinan, Neean ja Leenan mielestä tärkeintä kummitoiminnassa on kummitettavan lapsen auttaminen. Sakarista, Aliisasta ja Iirosta kaikista tärkeintä on

esimerkkinä oleminen kummitettavalle lapselle. Antti ja Eero puolestaan pitävät kummitettavan lapsen opettamista kummitoiminnan tärkeimpänä asiana. Jonnelle tärkeintä on kummitettavan lapsen rohkaiseminen. Eve sen sijaan kertoo, että hänestä tärkeintä on, että kummitettavalla lapsella on hauskaa. Niinasta tärkeintä on ottaa kummitettava lapsi mukaan leikkeihin. Kummioppilaiden käsitykset vahvistavat sitä, että kummitoiminta on olemassa helpottaakseen kummitettavan lapsen koulunkäyntiä ja sen avulla voidaan lisätä kummitettavan lapsen kouluviihtyvyyttä ja turvallisuuden tunnetta koulussa.

Kummitoiminnassa kummioppilaan ja kummitettavan lapsen välinen vertaissuhde korostuu. Salmivalli huomauttaa, että vertaissuhteet- ja ryhmät luovat erinomaisen ympäristön lapsen sosiaaliselle, kognitiiviselle eli tiedolliselle sekä emotionaaliselle kehitykselle. Vertaissuhteissa vuorovaikutus vaatii lapselta myös enemmän kuin muut tähänastiset suhteet esimerkiksi vanhempien tai sisarusten kanssa. Tämä siitä syystä, että toisten lasten kiintymys täytyy ansaita kun taas esimerkiksi sisarukset pysyvät kohteli heitä miten tahansa. Vertaisryhmä onkin lapselle kehityksellinen haaste, koska ystävän voi menettää ja lapsi voi joutua torjutuksi vertaisryhmässä. (Salmivalli 1998, 12–13.)

Kummitoiminta on hyödyllistä, koska...

Se opettaa ekaluokkalaisille koulunkäyntiä. On niille tukena. (Jonne)

Ku on kummina (kummioppilaana), niin voi auttaa sitä oppilasta (kummitettavaa lasta). Sillon ku minä olin pieni, niin se (kummioppilas) oli tosi hyvä turva. (Eve)

Se auttaa niitä ykkösiä tai niitä kummeja (kummitettavia lapsia), jotka tulee sopeutumaan tänne kouluun. (Sakari)

Se (kummitoiminta) on (hyödyllistä) just sille minun kummille (kummitettavalle lapselle) esim. että oppii tuntemaan koulua. [---] Se (kummitoiminta) antaa vastuuta (kummioppilaalle). (Eero)

Se opettaa, että pienistäki lapsista pitää olla vastuussa. (Kaarina)

Saa opettaa ja oppii oleen kaikkien kanssa. (Niilo)

Oppii olemaan pienempien kaa. (Antti)

Ystävystyy hyvin ja saa enemmän ystäviä ja mukavampaa on olla niiden pikkustenkin kanssa joskus. (Janika)

Oppii tuntemaan sitä kummia (kummitettavaa lasta) paremmin. (Iiro)

Kummioppilaat kertovat, että kummitoiminta on hyödyllistä. He kokevat kummitoiminnan hyödylliseksi erityisesti kummitettavan lapsen kannalta. Eero, Kaarina, Niilo, Antti, Janika ja Iiro kertovat kummitoiminnan olevan hyödyllistä myös heille itselleen kummioppilaina. Kummitoiminnan hyötyinä Eero ja Kaarina pitävät sitä, että kummioppilas oppii ottamaan vastuuta pienemmästä lapsesta. Niilosta ja Antista hyödyllistä on se, että oppii tulemaan toimeen kaikenikäisten kanssa. Lisäksi Janika ja Iiro ovat sitä mieltä, että kummitoiminnan kautta luodaan uusia ystävyssuhteita. Kummioppilaat eivät osanneet tässä vaiheessa enää kertoa muita hyötyjä, koska heidän edellisissä vastauksissaan oli jo noussut esille asioita, jotka voidaan laskea kummitoiminnan hyödyiksi.

Vaan silllon (kummitoiminta) on ollu tylsää, ku mulla alku vuodesta vielä vaihtu aika paljon se kummi (kummitettava lapsi). Ku ne jotkut meni toiseen kouluun. Se oli vähä tylsää, ku mä olin Kallen (nimi muutettu) kanssa ja se ei ollu edes minun kummi (kummitettava lapsi). (Vili)

Ei (ole huonoja puolia). Joskus ne mitä me tehdään kummin (kummitettavan lapsen) kans (kummitoiminnan sisällöt) niin saattaa olla vähän tylsiä. (Kaarina)

Kysyttäessä kummitoiminnan huonoja puolia vain Vili ja Kaarina kertoivat jonkin epämieluisan asian ja kuitenkin heidänkin mielestään kummitoiminta on näitä asioita lukuun ottamatta positiivista. Vili mainitsee, että on ikävää, jos kummitettava lapsi vaihtuu kesken lukukauden. Kaarina on puolestaan sitä mieltä, että kummitoiminnan sisällöt voivat olla ajoittain epämiellyttäviä.

Kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen

Aina ennen ku me tehtiin mitään juttuja, meidän opettaja kerto miten pitää toimia. (Eve)

Kyllä meille yleensä (annetaan ohjeita). Ainaki sillen ku me saatiin ne kummit (kummitettavat lapset), niin meille kerrottiin, että minkälainen pitää olla. (Sakari)

Ollaan me (saatu ohjeita), että ei opeteta mitään tyhmiä vaan autetaan ja ollaan ystävällisiä ja ollaan kavereita. (Antti)

Ei (ole ollut koulutusta), mutta meille on kuitenkin kerrottu, että ne (kummitettavat lapset) ottaa meistä esimerkkiä ja pitää olla hyväkäytöksinen, eikä saa tehdä mitään tyhmiä juttuja. (Leena)

Kummioppilaat kertovat, että eivät saaneet mitään erityistä koulutusta kummioppilaana olemiseen. Jonnea, Saaraa ja Niiloa lukuun ottamatta kummioppilaat ovat kuitenkin saaneet jonkin verran ohjeita ja neuvoja opettajalta kummioppilaana olemiseen. Heitä ohjeistettiin esimerkiksi siihen kuinka kummitettavan lapsen kanssa tulee käyttäytyä. Lisäksi painotettiin, että kummitettavaa lasta pitää auttaa ja kummioppilaan tulee olla esimerkkinä kummitettavalle lapselle. Jonne, Saara ja Niilo ovat sitä mieltä, että eivät saaneet ohjeita kummitoimintaan liittyen, mutta heistä vain Saara kokee, että olisi kummitoiminnan alussa tarvinnut niitä. Myös Sakari olisi toivonut lisää ohjeita kummitoiminnan alkuvaiheessa.

Saaraa ja Sakaria lukuun ottamatta kummioppilaat ovat tyytyväisiä saamansa ohjeistuksen määrään, eivätkä he pitäneet varsinaista koulutusta tarpeellisena. Vaikka Jonne ei omien sanojensa mukaan saanut ohjeita kummitoimintaan liittyen, hän on sitä mieltä, että ei olisi niitä edes tarvinnut. Jonne kertoo ottaneensa mallia siitä miten hänen oma kummioppilaansa oli toiminut silloin kun Jonne oli ollut kummitettava lapsi.

Ei siinä (kummitoiminnassa) minusta ole mitään kehittämistä tällä hetkellä ainakaan. (Jonne)

Ei sitä (kummitoimintaa) hirveesti (tarvitse kehittää). Musta ne on hyvin onnistunu, noi mitä ollaan nyt tehty, ku mä oon ollu kahessa mukana. Mutta sillen ku mun pikkusisko oli (mukana kummitoiminnassa), niin se sano, että oli aivan liian vähän niitä tapaamisia, mutta nytten niistä on huolehittu aika hyvin. (Eve)

En mie ainakaan huomaa siinä (kummitoiminnassa) mitään vikaa. (Sakari)

Ei sitä (kummitoimintaa) tarvi (kehittää). Se on hyvä näin. (Iiro)

Ehkä pitäis olla vähän enemmän niitä kummitunteja. (Leena)

Kummioppilaat ovat tyytyväisiä nykyiseen kummitoimintaan, eivätkä he koe tarvetta kummitoiminnan kehittämiseksi. Leena on kuitenkin sitä mieltä, että kummitoiminnan tapaamiskertoja voisi olla enemmän.

Se on ihan hyvä, että se (kummioppilaana oleminen) on silleen, että kaikkien pitäis kokeilla ainaki. (Jonne)

Ei sen (kummioppilaana olemisen) pitäis olla (vapaaehtoista). Että on se ihan hyvä ku (kummitoiminta on pakollista). Jos joku sais kummin (kummioppilaan) ja joku ei sais, niin se vois olla aika ikävää niille pienille. (Iiro)

Ei varmaan (pidä olla vapaaehtoista). (Eve)

Jos joku ei haluais (olla kummioppilaana), niin kyllä sen (kummioppilaana olemisen) mun mielestä pitäis olla (vapaaehtoista). Mutta se ois tyhmää, jos jollaki joutus oleen tosi monta (kummitettavaa lasta), jos joku ei haluais (olla kummioppilaana). (Vili)

Ehkä vähä riippuu niinkö, että jos joku ei vaikka tykkää siitä (kummioppilaana olemisesta) tai jotenkin. (Neea)

Viliä, Neeaa ja Millaa lukuun ottamatta kummioppilaat ovat sitä mieltä, että kummioppilaana olemisen pitää olla pakollista. Vili on valinnanvapauden kannalla, mutta hän näkee ongelmallisena sen, jos kaikki kummitettavat lapset eivät saisi omaa kummioppilasta. Neea on sitä mieltä, että jokaisen tulisi saada valita oman mielensä mukaan haluaako olla kummioppilas vai eikö halua. Millalla ei ole asiasta selkeää mielipidettä. Kummioppilaiden vastausten perusteella voi päätellä, että kummioppilaat ovat ymmärtäneet kummitoiminnan tärkeyden sekä merkittävyyden kaikille osapuolille ja tästä syystä heidän mielestään on hyvä, että se on pakollista kaikille. Haastatelluista kummioppilaista jokainen kertoo lisäksi, että haluaisi olla kummioppilas, vaikka se olisikin vapaaehtoista.

Kummioppilaista Jonne ja Janika onnistuvat kiteyttämään mielestämme erinomaisesta ajatuksensa kummitoiminnasta: ”Se on hyvä, että se on olemassa. Se kummitoiminta. Auttaa pienempiä.” (Jonne) ”Kummina (kummioppilaana) kannattaa olla, jos on tilaisuus.” (Janika)

5 LUOKANOPETTAJIEN JA KUMMIOPPILAIDEN KÄSITYSTEN JA KOKEMUSTEN VERTAILU

Kummioppilaan rooli

Pirkolla, Sirkalla ja Martalla on hyvin samankaltainen käsitys siitä mikä on kummioppilaan rooli. Heistä kummioppilaan rooli on merkittävä sekä kummioppilaan itsensä kannalta että kummitettavalle lapselle. Pirkon, Sirkan ja Martan mielipide on, että myös kummioppilaat pitävät omaa rooliaan merkityksellisenä sekä suhtautuvat kummioppilaana olemiseen myönteisesti ja suorastaan odottavat kummioppilaaksi pääsemistä. Luokanopettajat näkevät kummioppilaan roolin olevan kummitettavan lapsen *auttaja* koulun arkipäiväisissä tilanteissa, kummitettavan lapsen hyvinvoinnista *huolehtija* hän esimerkiksi puuttuu kiusaamistilanteisiin ja kummitettavan lapsen *ohjaaja* kummitapaamisien aikana.

Kummioppilaiden käsitykset omasta roolistaan vahvistavat Pirkon, Sirkan ja Martan käsityksiä kummioppilaan roolista. Myös kummioppilaat pitävät omaa rooliaan merkittävänä. Kummioppilaat ja luokanopettajat ovat samaa mieltä siitä, että kummioppilaan rooliin kuuluu vastata kummitettavan lapsen tarpeisiin ja he ovat osana kummitettavan lapsen tukiverkostoa.

Useiden tutkijoiden mukaan auttaminen, jakaminen, yhteistyö ja vastuunkantaminen ovat taitoja, joita pitää harjoitella. Usein vanhemmat oppilaat käyttäytyvät hoivaavammin nuorempiaan kohtaan kuin oman ikäisiään kohtaan, koska nuoremmat oppilaat herättävät vanhemmissa oppilaissa hoivaamisen tarvetta. (Peltonen 2010, 108.)

Luokanopettajat korostavat kummioppilaan roolissa eri asioita. Pirkko korostaa eniten kummioppilaalle annettavan vastuun merkitystä. Hän näkee kummioppilaan *vastuunkantajana* ja hänestä on tärkeää, että kummioppilas oppii ottamaan vastuuta itseään nuoremmasta henkilöstä. Pirkosta vastuun

antamisella tulee olla rajat ja opettaja on pääasiallisessa vastuussa lapsista. Cowie ja Wallace kuitenkin muistuttavat, että yhteisön vaikutusta lasten ja nuorten asenteisiin ja käyttäytymiseen ei pidä aliarvioida. Yhteisöllä on monia mahdollisuuksia opettaa lapsille ja nuorille vastuun ottamista itsestään ja muista sekä siitä, kuinka käyttäytyä vastuuntuntoisesti muita kohtaan. (Cowie & Wallace 2000, 7.)

Martta korostaa kummioppilaan roolia *ystävänä* ja *leikkikaverina*. Hän on huomannut, että kummiparien välinen ystävyys ja kaverina oleminen ei rajoitu pelkästään kummitoimintaan vaan he ovat yhdessä myös kummitoiminnan ulkopuolella esimerkiksi välitunneilla. Kauppilan mukaan lapsen käsitys ystävydestä on usein kapeampi kuin aikuisella. Tästä syystä lapsi tunnistaa aluksi ystävän helposti auttajana. Vasta myöhemmin ystävyys nähdään resurssina. (Kauppila 2005, 139.) Tämä samanlainen ajatus ystävästä auttajana näkyy myös vahvasti kummitoiminnassa.

Sirkka painottaa kummioppilaan roolin merkitystä kummitettavan lapsen siirtymävaiheessa päiväkodista kouluun. Hänestä on tärkeää, että kummioppilas on kummitettavalle lapselle ennestään *tuttu ihminen* ja se helpottaa kummitettavan lapsen koulun aloittamista. Helenius ja Salovaara lisäävät, että kummioppilas on tavallaan kummitettavalle lapselle valittu ystävä. Kummioppilaan ja kummitettavan lapsen välinen ystävyys auttaa kummitettavaa lasta sopeutumaan koulukulttuuriin ja kouluympäristöön ja näin pienentää koulunkäynnin aloittamisen kynnystä. Kummioppilaan tehtävänä on myös kannustaa kummitettavaa lasta tutustumaan muihin oppilaisiin ja ilmaisemaan mielipiteitään erilaisissa tilanteissa. (Helenius & Salovaara 2006, 15.)

Kummioppilaan taidot ja tehtävät

Pirkolla, Sirkalla ja Martalla on hyvin yhtenevä käsitys siitä millaisia taitoja kummioppilaana oleminen vaatii. Heidän mielestään kummioppilaan tulee omata sosiaalisia taitoja. Sosiaaliset taidot ovat osa laajempaa sosiaalisen

kompetenssin käsitettä. Sosiaalinen kompetenssi tarkoittaa yksilön taitoja saavuttaa itselleen tärkeitä sosiaalisia tavoitteita esimerkiksi ystävyysuhteita. Sosiaalisesti pätevä ihminen kykenee tehokkaaseen vuorovaikutukseen sosiaalisen ympäristönsä kanssa ja haasteita kohdatessaan hänellä on taito löytää kyseiseen tilanteeseen sopivat toimintamallit. (Himberg & Jauhiainen 1998, 74.) Vertaissuhteilla on merkittävä yhteys sosiaalisen kompetenssin kehittymiseen (Salmivalli 1998, 20).

Sosiaalisen kompetenssin käsitteen yhteydessä puhutaan sosiaalisten taitojen lisäksi myös sosiokognitiivisista taidoista. Sosiaaliset taidot ovat toimintaa, joka johtaa myönteiseen vuorovaikutukseen esimerkiksi leikkiin mukaan pääsemiseen. Muita esimerkkejä kyseisestä toiminnasta on taito kommunikoida selkeästi, kyky yhteistoimintaan sekä empaattisuus. (Salmivalli 1998, 19.) Tässä tutkimuksessa ymmärrämme käsitteen empatia Himbergin ja Jauhiaisen määritelmän mukaisesti eli empatialla tarkoitetaan taitoa ymmärtää toista, eläytyä hänen tunteisiinsa ja tilanteeseensa (Himberg & Jauhiainen 1998, 88). Sosiokognitiiviset taidot puolestaan tarkoittavat kykyä tehdä paikkansapitäviä havaintoja, päätelmiä ja tulkintoja sosiaalisista tilanteista. (Salmivalli 1998, 19.)

Keltikangas-Järvinen huomauttaa, että käsitteet sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot eivät ole toistensa synonyymeja. Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamentti piirre kun taas sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella ja oppia. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17.) Vaikka ihminen on sosiaalinen, ei tarkoita, että hän olisi luonnostaan sosiaalisilta taidoiltaan lahjakas. Sosiaalisuus kuitenkin helpottaa sosiaalisten taitojen saavuttamista kahdella tavalla. Palaute, jonka sosiaalinen ihminen muilta saa auttaa parantamaan hänen sosiaalisia taitojaan. Lisäksi sosiaalinen ihminen haluaa, että hänestä pidetään. Tästä syystä hän kiinnittää enemmän huomiota omaan käytökseen ja pyrkii tietoisesti ylläpitämään sellaista käytöstä, jonka seurauksena ihmiset pitävät hänestä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 53.)

Kauppila muistuttaa, että lapsille voidaan opettaa sosiaalisuutta ja sosiaalisia taitoja, eikä heitä pidä välittömästi leimata epäsosiaalisiksi tai hankaliksi, siitä

syystä, että heillä on vain puutteita sosiaalisissa taidoissaan. Kun lapsi oppii sosiaalisia taitoja tai näkee mallin sosiaalisesti hyväksyttävästä käyttäytymisestä, hän voi oppia hallitsemaan vaikeitakin sosiaalisia tilanteita. (Kauppila 2005, 135.) Hän myös lisää, että oppiessaan sosiaalista vuorovaikutusta, myös ihmisen persoonallisuus kehittyy sosiaalisemmaksi. Sosiaalisten taitojen oppimisessa tarvitaan sekä tietoja että harjoitusta. Tavoitteena on sosiaalisesti toimiva ja yhteistyökykyinen ihminen. (Kauppila 2007, 171.)

Pirkko, Sirkka ja Martta korostavat kummioppilaan roolissa erityisesti kykyä asettua toisen ihmisen asemaan ja toisten tunteiden huomioon ottamista. Kyseiset taidot kuuluvat vuorovaikutustaitoihin. Pirkon, Sirkkan ja Martan mukaan kummitoiminta luo mahdollisuuden harjoitella lasten välisiä vuorovaikutustaitoja. Himbergin ja Jauhiaisen määritelmän mukaan vuorovaikutus tarkoittaa ihmisten välistä jatkuvaa ja tilannesidonnaista tulkintaprosessia. Prosessin aikana ihminen viestii tärkeiksi kokemiaan asioita muille, yrittää vaikuttaa heihin, luo yhteyksiä toisiin sekä saa palautetta omasta toiminnasta. (Himberg & Jauhiainen 1998, 81.) Kauppila korostaa, että vuorovaikutustaidot lisäävät mahdollisuuksia toimia rakentavasti toisten ihmisten kanssa. Ne kehittävät kommunikointitaitoa sekä toisten ymmärtämistä. Hän kuitenkin muistuttaa, että ihmisten vuorovaikutustaidot voivat poiketa toisistaan paljonkin. (Kauppila 2007, 167.) Kantolan mielestä vuorovaikutusharjoitukset vahvistavat lapsen itsetuntoa sekä kykyä tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. Nämä harjoitukset aloitetaan heti ensimmäisenä koulupäivänä ja niitä jatketaan systemaattisesti koko kouluaajan. (Kantola 2001, 133.)

Myös Laine mainitsee, että ystävyys ja kaverisuhteet ovat lapselle ja nuorelle sosiaalisia vuorovaikutustilanteita, joissa hän pääsee harjoittelemaan ja oppimaan sosiaalisia taitoja. Lapsen kyky ystäväystyä ja ystävyuden ja toveruuden ylläpitäminen vaativat lapselta herkkyyttä ja hienotunteisuutta sekä muita sosiaalisia taitoja. Harjoitellessaan sosiaalisia taitoja lapsi oppii tietämään, miten päästään mukaan ryhmän toimintaan, kuinka hyväksytään ja tuetaan tovereita ja miten käsitellään konflikteja. (Laine 2005, 176.) Ikonenkin painottaa, että jo päiväkodeissa muodostuu vertaisyhteisöjä, joissa

lapset saavat kokemusta siitä mitä yhteisön jäsenyys on; millainen on yhteisöön kuulumisen tunne, miten yhteisöön liitytään sekä millaisia vaatimuksia ja haasteita yhteisöön kuulumisen sisältää (Ilkonen 2006, 149). Sama ilmiö jatkuu myös koulussa.

Laine lisää, että omaksuessaan vastavuoroista käyttäytymistä ystävyysuhteissa, lapsi oppii käyttäytymään vastavuoroisesti myös muissa sosiaalisissa suhteissaan. Laine väittää, että edellä mainittuja sosiaalisia taitoja ei opita niinkään aikuisilta vaan muiden lasten ja nuorten kanssa kokeilemalla, erilaisten kokemusten ja esimerkkien välityksellä. (Laine 2005, 176.)

Kauppila puolestaan on sitä mieltä, että lapset oppivat sosiaalisia taitoja yhdessä muiden lasten ja vanhempiensa kanssa sekä niiden aikuisten kanssa, jotka ovat tekemisissä heidän kanssaan. Lasten sosiaalisten taitojen opettamisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä, persoonallisuus ja kypsyystaso. Lapsen kehityksen kannalta etenkin vertaisilta saadut sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen mallit ovat tärkeitä. (Kauppila 2005, 139.) Salmivalli määrittelee käsitteen vertainen seuraavalla tavalla: ”Vertaisilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat lapsen tai nuoren kanssa suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Vertaiset ovat usein ikätovereita, eivät kuitenkaan välttämättä täsmälleen samanikäisiä kuin lapsi tai nuori itse.” (Salmivalli 2005, 15.)

Myös Vygotsky painotti yhteistyötä vertaisten kanssa ja että yhteistyössä vertaisten kanssa opitaan asioita tehokkaammin. Edellä mainittua ajatusta Vygotsky selittää niin kutsutulla lähikehityksen vyöhykkeen teorialla. Teorian mukaan lapsi, joka on edellä tietyissä taidoissa, voi helpottaa toisen lapsen oppimista tukemalla ja auttamalla häntä (Vygotsky 1978, 86). Hay, Payne ja Chadwick muistuttavat, että kyetäkseen luomaan vertaissuhteita vaatii se lapsilta monia taitoja. Esimerkkeinä tällaisista taidoista ovat yhteisymmärryksen aikaan saaminen, omien tunteiden ilmaiseminen ja erilaisten impulssien säätely, matkiminen, syy-seuraussuhteiden

ymmärtäminen sekä kieli- ja vuorovaikutustaito. (Hay, Payne & Chadwick 2004, 87.)

Kauppilasta myös lasten välinen ystävyys on osa lasten välistä vuorovaikutusta ja lapsille kehittyikin jo aikaisessa vaiheessa kyky ystävyystyä vertaistensa kanssa. Tätä voidaan pitää osoituksena lapsen sosiaalisen kompetenssin kyvystä. Kyky ymmärtää toisten näkemyksiä auttaa lasta luomaan ystävyysuhteita vertaisten kanssa. Ystävyys luo tilanteita, jotka edesauttavat lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä, esimerkiksi vertaishyväksymistä, tasa-arvoisuutta, molemminpuolisuutta, saamista ja jakamista. (Kauppila 2005, 139–140.)

Kauppila jatkaa, että koulujen tavoitteena on lasten sosiaalisten taitojen kehittäminen. Koulun tehtävä on siis luoda edellytykset myönteiselle sosialisatioprosessille. Koulussa opetetaan esimerkiksi yhteistyötaitoja, jotka luovat pohjan toimiville sosiaalisille suhteille tulevaisuudessa. (Kauppila 2005, 143.) Helenius ja Salovaara ovat sitä mieltä, että kummitoiminta on yksi tapa luoda koulussa sellaisia sosiaalisia tilanteita, jotka ovat luontevia ja joissa eri-ikäiset lapset ovat tekemisissä ja vuorovaikutuksessa keskenään. Koulukulttuuriin sopivat käyttäytymismallit vahvistuvat, kun lapset harjoittelevat niitä keskenään. (Helenius & Salovaara 2006, 15.)

Vaikka Pirkon, Sirkan ja Martan käsitykset kummioppilailta vaadittavista taidoista ovat hyvin pitkälle samankaltaisia, heidän käsityksensä kummioppilaille kuuluvista tehtävistä poikkeavat toisistaan ja he painottavat tehtäviin liittyen eri asioita. Kummioppilaat puolestaan tiedostavat millaisia odotuksia opettajilla on heitä kohtaan ja osaksi tästä syystä he kertovat heidän käsityksensä tehtävistä luokanopettajia tarkempina ja konkreettisempina. Sirkka on luokanopettajista se, jonka kanssa kummioppilaiden käsitykset täsmäävät parhaiten. Sekä Sirkka että kummioppilaat nimeävät konkreettisia kummioppilaille kuuluvia tehtäviä. (ks. Luvut 3.2 s. 36, 4 s.65–66) Pirkko korostaa kummioppilaiden tehtävissäkin vastuuta. Hän haluaa, että kummioppilaat oma-aloitteisesti kykenisivät havainnoimaan mitä heidän kummioppilaina tulisi tehdä. Tätä kautta kummioppilaiden rooli aktiivisina toimijoina korostuu. Kummioppilaat eivät

varsinaisesti omissa käsityksissään nostaneet esille oma-aloitteisuutta. Martta puolestaan on sitä mieltä, että kummitapaamisten aikana opettajat kertovat kummioppilaille mitkä ovat heidän tehtävänsä, mutta vapaa-ajalla Martan mukaan kummioppilaan ainoa tehtävä on toimia ystävänä. Kummioppilaat ovat Martan kanssa samaa mieltä siitä, että heidän tehtävänsä on toimia ystävän tavoin.

Kummioparien välinen suhde

Pirkko, Sirkka ja Martta ovat yksimielisiä siitä, että kummioparit tulevat yleensä hyvin toimeen keskenään. Tähän luokanopettajat pyrkivät vaikuttamaan jo kummiopareja valitessaan. Kummioppilaiden käsitykset vahvistavat luokanopettajien käsityksiä siitä, että kummioparit viihtyvät yhdessä. Kuitenkin luokanopettajien ja kummioppilaiden käsitykset erimielisyyksien määrästä vaihtelevat. Niinaa ja Iiroa lukuun ottamatta kummioppilaat vahvistavat Sirkkan käsitystä siitä, että erimielisyyksiä ei ole ollut eikä tästä syystä konfliktitilanteita ole tarvinnut selvittää.

Luokanopettajista Pirkko ja Martta ja kummioppilaista Niina sekä Iiro kuitenkin myöntävät, että kummiopareilla on ollut joskus erimielisyyksiä. Pirkko ja Martta näkevät konfliktitilanteissa hyvänä puolena sen, että kummioparit pääsevät selvittämään keskinäisiä erimielisyyksiään, koska se on heidän mielestään lapsen kehityksen kannalta hyödyllistä. Myös Piaget korosti, että lapsen kognitiivisen kehityksen kannalta vertaisten kanssa syntyvät konfliktit ovat merkittäviä. Piagetin mukaan kognitiivista kehitystä tapahtuu, kun lapset joutuvat selvittämään erimielisyyksiään, perustelemaan omia mielipiteitään ja ymmärtämään toisten näkemyksiä. (Piaget 1926, 1959.)

Pirkko ja Martta ovat sitä mieltä, että opettajan ei aina tarvitse olla mukana selvittämässä konfliktitilanteita. Cowie ja Wallace ovat havainneet, että sellaisiin aikuisiin, jotka haluavat antaa enemmän vastuuta lapsille ja nuorille ja antaa heille mahdollisuuden selvittää itse keskinäisiä välejään, suhtaudutaan usein epäluuloisesti. Yhteisöissä voi olla ristiriitaisia

näkemyksiä siitä, voidaanko luottaa lasten ja nuorten kykyyn käyttäytyä vastuuntuntoisesti. Tämä on kuitenkin hieman outoa, koska vertaisryhmän sisäisten ongelmien ratkaisut voisivat parhaiten löytyä nimenomaan lapsilta ja nuorilta itseltään. Kun heille annetaan mahdollisuus selvittää itse keskinäisiä ongelmiaan, he oppivat neuvottelutaitoja ja kasvavat ottamaan vastuuta toisistaan. (Cowie & Wallace 2000, 7.)

Ahola ja Hirvihuhta kertovat, että Yhdysvaltojen, Saksan, Ruotsin, Norjan ja Suomen kouluissa onkin toteutettu hankkeita, joissa muutamia oppilaita on valmennettu toimimaan toisten oppilaiden riitojen sovittelijoina. Vertaissovittelun tarkoituksena on parantaa oppilaiden vuorovaikutustaitoja sekä antaa valmiuksia ristiriitojen selvittämiseen. Tavoitteena on, että vertaissovittelijat ratkaisevat ainakin helpoimmat riitatilanteet. Oppilaita ei kuitenkaan jätetä yksin selviytymään hankalista tilanteista vaan opettaja tukee oppilaita tarpeen mukaan. (Ahola & Hirvihuhta 2002, 18.)

Gellin tarkentaa, että vertaissovittelussa sovittelijoina toimivat hieman vanhemmat oppilaat, jotka ovat käyneet Verso-koulutuksen. Heidän tehtävänä on oppilaiden välisten ongelmatilanteiden selvittelyssä oppilaiden kuuleminen ilman syyttelyä. Vertaissovittelu perustuu ratkaisukeskeisyyteen ja sen päämääränä on vähentää ongelmatilanteiden syntymistä kouluilla ja edistää oppilaiden elämänhallintataitoja. (Gellin 2010, 70.)

Pirkko ja Sirkka kertovat, että kummioppilas voi joskus väsyä kummioppilaana olemiseen, jos kummitettava lapsi vaatii koko ajan huomiota osakseen. Kummioppilaista myös Saara ja Eve ottavat kyseisen asian esille kertoessaan kummioppilaana olemisesta. Pirkko ja Sirkka kuitenkin lisäävät, että opettajat puuttuvat tällaisiin tilanteisiin ja asiasta keskustellaan yhdessä. Helenius ja Salovaara muistuttavat, että keskustelussa tulisi korostaa myös yhdessä viihtymistä, jotta kummitettavan lapsen auttamisesta ja tukemisesta ei tulisi liian rankkaa ja jotta kummioppilas ei väsyisi omaan rooliinsa. Kummioppilaana olemisen ei siis aina tarvitse olla pelkkää auttamista ja opastamista vaan vertaisena oleminen on myös yhdessä viihtymistä ja vastavuoroisuutta. Kummitoiminnassa vastavuoroisuus tarkoittaa sitä, että myös kummitettavat lapset voivat pyytää kummioppilaita mukaan omaan

toimintaansa eli kummitoiminnan ei aina tarvitse olla lähtöisin kummioppilailta. (Helenius & Salovaara 2006, 16.)

Kummioppilaan vaikutusmahdollisuudet

Pirkko ja Martta ovat sitä mieltä, että opettajat päättävät kummitoiminnan järjestämisestä ja sen sisällöistä. Kummioppilailta on kuitenkin mahdollisuus antaa ehdotuksia ja ideoita kummitoiminnan sisältöihin. Pirkko korostaakin sitä, että on tärkeää ottaa kummioppilaiden ideat huomioon kummitoiminnan suunnittelussa. Kummioppilaiden käsitykset omista vaikutusmahdollisuuksistaan vastaavat Pirkon ja Martan käsityksiä. Sirkka puolestaan painottaa eniten kummioppilaiden vaikutusmahdollisuuksia kummitoiminnassa. Hänen mukaansa kummioppilaat ovat hyvinkin aktiivisesti mukana kummitoiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä. Kummioppilaat eivät kuitenkaan omasta mielestään ole läheskään niin aktiivisia vaikuttajia kuin Sirkka kertoo. Kummioppilailta ei toisaalta ole edes halua vaikuttaa kummitoiminnan järjestämiseen vaan he ovat tyytyväisiä kummitoiminnan nykytilaan.

Kummitoiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

Helenius ja Salovaara kertovat, että kummitoiminnan toteuttamisessa hyödynnetään usein opettajatyöpareja, jonka muodostavat yleensä ensimmäisen luokan opettaja sekä kummiluokan opettaja. Opettajatyöpari voi yhdessä sopia kummitoiminnan ajankohdasta, tapahtumista ja teemoista. (Helenius & Salovaara 2006, 31.) Pirkon, Sirkkan ja Martankin kouluilla kummitoiminnan suunnittelussa on mukana useampi henkilö, yleensä työpari, joka muodostuu kummiluokkien opettajista. Toisin kuin Pirkon ja Martan kouluilla Sirkkan koululla mukana suunnittelussa ovat myös esikoulun lastentarhanopettajat. Pirkko, Sirkka ja Martta ovat samaa mieltä siitä, että

kummitoiminnan sisällöt, toimintamuodot ja aikataulut vaihtelevat vuosittain ja niistä päättävät kulloinkin vuorossa oleva opettajatyöpari. Pirkon ja Sirkan kouluilla kummitoiminnan suunnittelu aloitetaan jo keväällä maaliskuuhuhtikuussa ja Martan koululla puolestaan vasta syksyllä. Pirkon koululla on käytössä kummikansio helpottamassa kummitoiminnan suunnittelua. Sirkan ja Martan kouluilla ei tällaista kansiota ole, mutta heillä on toiveissa, että sellainen heidänkin kouluilleen vielä tulisi.

Helenius ja Salovaara toteavat, että kouluilla on erilaisia tapoja suorittaa kummiparien valinta. Useimmiten opettajat kuitenkin valitsevat kummiparit. Tällöin he voivat vaikuttaa siihen, että ekaluokkalainen ja kummioppilas ovat persooniltaan toisilleen sopivia, esimerkiksi ujo ekaluokkalainen saa mahdollisimman reippaan ja kannustavan kummin tai vilkas ekaluokkalainen saa sanavalmiin ja päättäväisen kummin. (Helenius & Salovaara 2006, 36.)

Pirkko, Sirkka ja Martta pitävät kummiparien valintaa osana kummitoiminnan suunnittelua. Heidän käsitykset kummiparien valinnasta ovat samankaltaisia. Opettajat keskustelevat keskenään ja pohtivat millaiset lapset sopivat toisilleen kummipareiksi ja tämän pohjalta opettajat päättävät kummiparit hyödyntäen oppilaantuntemusta. Opettajat pyrkivät valinnassa ottamaan huomioon oppilaiden persoonallisuudet, erilaiset temperamentit ja sukupuolen. Helenius ja Salovaarakin korostavat, että kummiparien valinnassa sukupuoli on merkitystä. Usein samaa sukupuolta olevat kummiparit toimivat parhaiten. Alakoululaiset ovat kehityksessään sellaisessa vaiheessa, jossa he samastuvat vahvasti oman sukupuolen malleihin ja kaverisuhteissa yleensä tytöt ovat keskenään ja pojat keskenään. (Helenius & Salovaara 2006, 37.)

Martan koululla kummiparien valinnan lähtökohdat vaihtelevat riippuen siitä onko kummiluokissa mukana mukautettuja pienryhmän oppilaita vai onko luokissa pelkkiä yleisopetuksen oppilaita. Jos kummiluokissa on mukana mukautettuja pienryhmän oppilaita, toteutetaan kummiparien valinta edellä mainitulla tavalla. Jos luokissa on pelkkiä yleisopetuksen oppilaita voidaan kummiparit jopa arpoa tai oppilaat voivat esittää toiveita siitä kenet haluaisivat kummipariksi. Myös Sirkan koulussa oppilaat saavat esittää

toiveita omaksi kummiparikseen, mutta heillä on tietyt säännöt ketkä voivat olla kummipareja esimerkiksi sisarukset eivät Sirkan koululla saa olla kummipareina. Martan koululla tällaisia rajoituksia puolestaan ei ole, vaikka Helenius ja Salovaara huomauttavatkin, että kummipareiksi ei kannata valita ennestään toisilleen tuttuja oppilaita. Heidän mielestään silloin sekä ekaluokkalainen että kummioppilas menettävät yhden uuden vertaiskokemuksen. (Helenius & Salovaara 2006, 37.)

Kummioppilaista ainoastaan Niilo on Sirkan ja Martan kanssa sitä mieltä, että kummioppilaat voivat vaikuttaa kummiparien valintaan esittämällä toiveita. Loput kummioppilaista ovat Pirkon kanssa samaa mieltä siitä, että he eivät voi vaikuttaa kummiparien valintaan. Toisaalta kummioppilaita ei edes haittaa, että opettajat valitsevat kummiparit, koska heidän mielestään tärkeämpää on se, että yleensä saa kummitettavan lapsen, eikä se kuka kummitettavaksi lapseksi tulee. Helenius ja Salovaara toteavatkin, että kummitoiminnan avulla luodaan tilanteita, joissa lapset joutuvat kohtaamaan erilaisuutta ja tutustuvat erilaisiin ja eri-ikäisiin ihmisiin. Tätä kautta lapset huomaavat, että erilaisuus on hyväksyttävää ja loppujen lopuksi erilaisuudesta huolimatta heillä on myös paljon yhteistä. (Helenius & Salovaara 2006, 22.)

Pirkon ja Martan kouluilla varsinainen kummitoiminta aloitetaan syksyllä koulun alkaessa, kun taas Sirkan koululla kummitoiminta aloitetaan jo keväällä koulutulokkaiden ollessa vielä esikoulussa. Pirkon, Sirkan ja Martan mukaan periaatteena on, että kummitapaamisia järjestetään vähintään kerran kuukaudessa.

Kummitoiminnan sisällöt

Pirkon, Sirkan ja Martan sekä kummioppilaiden käsitykset kummitoiminnan sisällöistä ovat yhtenevät. Kummitoiminnan sisältöjen yhteisinä tekijöinä toistuvat ja korostuvat yhdessä oleminen sekä toisten auttaminen ja niitä toteutetaan kouluilla samoilla toimintamuodoilla esimerkiksi yhteiset retket ja

projektit. Kalliopuska muistuttaa, että auttaminen on taito, joka jokaisen tulisi hallita. Koulun tulee yhdessä kodin kanssa huolehtia auttamiseen kasvattamisesta. Toisen auttamisesta täytyy tulla hyvä mieli, koska silloin se koetaan elämän myönteisimpänä asiana. (Kalliopuska 1995, 30.) Nylund ja Yeungkin ovat sitä mieltä, että yhteistoiminta, osallisuus sekä auttaminen mahdollistavat pehmeiden arvojen ylläpitämisen ja edistävät välittämisen henkeä (Nylund & Yeung 2005, 27). Luokanopettajien ja kummioppilaiden välisenä erona kuitenkin on, että kummioppilaat eivät luetelleet yhtä kattavasti kummitoiminnan sisältöjä kuin luokanopettajat vaan he keskittyvät kertomaan itselleen tärkeimpiä ja mieluisimpia sisältöjä. (ks. Luvut 3.1 s.28, 3.2 s.39–40, 3.3. s.51, 4 s.70–71)

Sirkka ja Martta pitävät kummitoiminnan sisältöjä toimivina, mutta heidän perustelunsa toimivuudelle eroavat toisistaan. Sirkka pitää kummitoiminnan sisältöjä toimivina, koska hänen koulullaan sisällöt ovat toiminnallisia. Martta puolestaan pitää kummitoiminnan sisältöjä toimivina, koska ne hänen mukaansa tukevat opetussuunnitelman toteuttamista. Helenius ja Salovaara ovat Martan kanssa samaa mieltä siitä, että kummitoiminta toteuttaa myös monia koulun muodollisen oppimisen tavoitteita. (Helenius & Salovaara 2006, 19). Kummitoiminnasta voidaan löytää samoja teemoja ja tavoitteita Perusopetuksen Opetussuunnitelman Perusteiden (2004) Ihmisenä kasvaminen, Viestintä- ja mediataito, Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys sekä Turvallisuus ja liikenne- aihekokonaisuuksien kanssa. Aihekokonaisuudet ovat sellaisia kasvatus- ja opetustyön keskeisiä painoalueita, joiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Kokosimme yhteen kyseisistä aihekokonaisuuksista sellaiset tavoitteet, jotka sopivat yhteen kummitoiminnan kanssa. (ks. Liite 3) Myös Pirkko pitää kummitoiminnan sisältöjä toimivina, vaikka suoranaista syytä hän ei haastatteluhetkellä osannut sille kertoa.

Myös kummioppilaiden tyytyväisyys kummitoimintaa ja positiivinen asenne siihen osallistumista kohtaan vahvistaa Pirkon, Sirkan ja Martan käsitystä kummitoiminnan sisältöjen toimivuudesta. Luokanopettajien käsityksissä ei kuitenkaan nouse esille, että kummioppilaat jännittäisivät kummitoimintaan tai sen sisältöihin osallistumista, vaikka kummioppilaista Sakari ja Kaarina

kertovat jännittäneensä kummitoiminnan alkuvaiheessa, mutta alkuvaiheen jälkeen jännitys meni ohi.

Pirkon, Sirkan ja Martan kouluilla kummioppilaita käytetään kummitettavan lapsen apuopettajina. Kummioppilaatkin tiedostavat toimivansa apuopettajina ja korostavat apuopettajana toimimista kummioppilaan tapana auttaa kummitettavaa lasta. Kantola on huomannut, että lapset tuntevat olevansa tärkeitä, kun he pääsevät auttamaan (Kantola 2001, 49). Pirkko, Sirkka ja Martta perustelevat kummioppilaan hyödyntämistä apuopettajana sillä, että opettaja saa apua koulun arkipäiväisiin askareisiin ja hänelle jää enemmän aikaa ohjata ja tukea niitä oppilaita, jotka tarvitsevat enemmän opettajan huomiota.

Pirkko, Sirkka ja Martta ovat samaa mieltä siitä, että koulun arjessa on paljon erilaisia tilanteita, joissa kummioppilaita voidaan hyödyntää apuopettajina. Pirkko myös korostaa, että kummioppilaiden hyödyntäminen apuopettajina ei vaadi opettajalta muuta kuin tilannetajua. Sirkan koululla kummioppilaiden käyttö apuopettajina eroaa Pirkon ja Martan kouluista siinä, että Sirkan koululla kummioppilasta hyödynnetään apuopettajana myös silloin, jos kyseinen oppilas on unohtanut koulutarvikkeensa, eikä voi tästä syystä osallistua esimerkiksi liikuntatunnille. Heleniuksen ja Salovaaran mukaan kummitoiminta onkin syntynyt vastaamaan arjen tarpeisiin ja helpottamaan arkipäivän tilanteita, esimerkiksi kummioppilaat voivat käydä sitomassa kummitettavien lasten luistimia. Kummitoiminnan voidaan ajatella olevan myös epämuodollista oppimista, jossa jokainen oppilas toimii asiantuntijana ja tuo kummitoimintaan mukaan oman osaamisensa esimerkiksi leikkejä, harrastusosaamista tai keskustelutaitoja. (vrt. apuopettajana toimiminen) (Helenius & Salovaara 2006, 15, 19.)

Kummitoiminnan rooli koulu yhteisössä

Pirkko on luokanopettajista ainoa, joka kertoo suoraan mikä hänen mielestään on kummitoiminnan rooli koulu yhteisössä. Hänestä kummitoiminnan rooli on lisätä eri-ikäisten lasten välistä vuorovaikutusta ja heidän välistä yhteistyötä. Rödstamin mukaan lapset saavat konkreettisia kokemuksia siitä mitä tosi ystävyys ja lähimmäisyys merkitsevät, kun he pääsevät harjoittelemaan yhteistyön kehittämistä toveriryhmässä, oppivat kompromissien tekoa ja tekevät positiivisia asioita toisilleen. Tällainen vastavuoroinen sopeutuminen samoin kuin toisen asemaan ja elämään eläytyminen sekä huolenpito tovereista voi suotuisissa tapauksissa kehittyä jopa yleisinhimillisen elämänasenteen malliksi. (Rödстам 1992, 94.) Pirkon mielestä eri-ikäisten yhteistyössä korostuu vertaistuen merkitys. Harry Stack Sullivan kehittikin jo vuonna 1953 niin kutsutun interpersoonallisen teorian, joka korostaa vertaissuhteiden merkitystä lapsen ja nuoren hyvinvoinnille. Hänen mukaansa erityisesti kouluiässä tunne vertaisryhmään kuulumisesta ja oma asema tässä ryhmässä ovat tärkeä. Jos lapsi jää ryhmän ulkopuolelle, se voi pahimmillaan johtaa alemmuudentunteeseen, itsetunnon heikkenemiseen ja tunne-elämän ongelmiin. (Sullivan 1953.)

Sirkka pitää kummitoiminnan roolia tärkeänä, mutta hän ei erittele roolia tarkemmin. Kummitoiminnan roolin tärkeydestä kertoo kuitenkin se, että Sirkkan mukaan kummitoiminnan puuttuminen heidän koulullaan huomattaisiin. Martta puolestaan kertoo, että vaikka kummitoiminta ei ole näkyvässä roolissa heidän koulussaan sitä kuitenkin järjestetään aktiivisesti. Sirkkan ja Martan käsitykset kertovat siitä, että kummitoiminta on merkittävä koulu yhteisölle ja sillä on vaikutusta yhteisöllisyyden tunteen luomiseen. Yhteisö ja yhteisöllisyys ovat paljon käytettyjä käsitteitä. Niitä käytetään väljästi ja niillä tarkoitetaan monia eri asioita. Tässä käytämme Rainan ja Haapaniemen määritelmiä kyseisistä käsitteistä. Heidän mukaan yhteisö tarkoittaa sellaista toiminnallista kokonaisuutta, jossa yhteisön jäsenillä on yhteisesti ymmärrettyjä arvoja, tavoitteita ja yhteistä toimintaa tavoitteiden saavutettavaksi. Yhteisöllisyys syntyy yhteisön jäsenten välisestä

vuorovaikutuksesta, yhteen liittymisestä yhdessä määriteltyjen rakenteiden puitteissa. (Raina & Haapaniemi 2007, 34.)

Raina ja Haapaniemi lisäävät, että yhteisön jäsenten tietoisuus heitä yhdistävästä asiasta tuottaa yhteisyyden tunnetta. Tämä tietoisuus kehittyy prosessinomaisesti. Yhteisö tarvitsee erilaisia rakenteita vuorovaikutukselle ja toiminnan jäsentymiselle, kuten esimerkiksi johtajuutta, työnjakoa, keskustelu- ja päätöksentekorakenteita. Yhteisöllisyys on sellainen ryhmän ominaisuus, joka kehittyy ajan myötä. Tavoitteena on kasvattaa yhteistä tietoisuutta vuorovaikutuksen avulla ryhmän pyrkiessä yhteisiin tavoitteisiin. (Raina & Haapaniemi 2007, 34.)

Kummitoiminnan järjestämisen syyt

Sekä Pirkolla, Sirkalla ja Martalla että kummioppilailla on vahva käsitys siitä miksi kummitoimintaa järjestetään, vaikka he perustelevat sen järjestämistä eri syillä. Pirkko, Sirkka ja Martta näkevät kummitoiminnan tarpeelliseksi sekä kummioppilaille että kummitettaville lapsille. Heillä on laajempi käsitys kummitoiminnan järjestämisen syistä ja he perustelevat kummitoimintaa myös koko koulu yhteisön näkökulmasta. Kummioppilaat sen sijaan näkevät kummitoiminnan tarpeellisenä pääasiassa kummitettavan lapsen kannalta.

Pirkko, Sirkka ja Martta perustelevat kummitoiminnan järjestämistä osaksi sillä, että kummitoiminta lisää eri-ikäisten lasten keskinäistä toimintaa. Laineen mukaan koulujen tulisikin edistää eri-ikäisten oppilaiden tutustumista toisiinsa, koska nykyään perheissä on vähän lapsia ja luonnollista vuorovaikutusta eri-ikäisten välillä ei pääse kotona tapahtumaan (Laine 2005, 243). Myös Kauppila on sitä mieltä, että perheiden lapsimäärän vähentyminen on johtanut siihen, että sosiaaliset vertaistilanteet täytyy etsiä kodin ulkopuolelta (Kauppila 2005, 13).

Martan koululla eri-ikäisten lasten välinen toiminta on nimenomaan koulun perusperiaatteiden mukaista toimintaa ja tästä syystä myös kummitoimintaa järjestetään. Sirkka lisäksi perustelee kummitoiminnan järjestämistä siitä saatavilla hyödyillä. Pirkko perustelee kummitoimintaa myös sillä, että kiusaaminen ja muut negatiiviset ilmiöt vähenevät, koska lapset tutustuvat

toisiinsa ja tulevat paremmin toimeen keskenään. Salmivallin mielestä sekä koti että koulu voivat omalta osaltaan vaikuttaa kiusaamisen vastaiseen toimintaan ja olla mukana kiusaamistapausten selvittämisessä. Kodin ja koulun välinen toimiva työnjako ja yhteistyö ovat parhaat keinot kiusaamisen vähentämiseksi. (Salmivalli 2010, 33.)

Pirkko, Sirkka ja Martta ovat sitä mieltä, että kummitoiminta on tavoitteellista toimintaa. Sirkka on ainoa, joka kertoo heidän koulullaan olevan pysyvät ja erityisesti kummitoimintaa varten asetetut tavoitteet. (ks. Luku 3.2 s.43) Pirkon koululla puolestaan kummitoiminnan tavoitteet vaihtuvat vuosittain kummitoiminnan sisältöjen mukaan. Pirkko kuitenkin mainitsee, että kummitoiminnan järjestäminen säännöllisesti on tärkeä tavoite. Martta sen sijaan sanoo, että heidän koulullaan kummitoiminnalle ei ole erikseen asetettu tavoitteita vaan tavoitteet ovat samoja koulun yleisten tavoitteiden ja opetussuunnitelman kanssa. Martta mainitsee tavoitteista erityisesti yhteistoiminnallisen oppimisen.

Sahlbergin ja Sharanin mukaan yhteistoiminnallinen oppiminen ei ole uusi opetuksen innovaatio, koska sen juuret voidaan jäljittää jopa 1800-luvun lopulle. Yhteistoiminnallinen oppiminen ei myöskään ole mikään yksi tietty opetusmenetelmä vaan enemmänkin kokonaisvaltainen luokassa käytettävä ajatus- ja toimintatapa. He määrittelevät yhteistoiminnallisen oppimisen seuraavalla tavalla: yhteistoiminnallinen oppiminen on yhteinen nimitys niille pedagogisille toimintatavoille, joiden lähtökohtana on tieteellisin perustein tehtävä suuren opetusryhmän organisoiminen pienemmiksi yksiköiksi. (Sahlberg & Sharan 2002, 10–11.)

Koppisen ja Pollarin mukaan yhteistoiminnallisessa oppimisessä lapsi oppii sitoutumaan työtekoon, yhteistyöhön muiden kanssa ja oppimistuloksien saavuttamiseen. Lisäksi lapsi oppii kantamaan vastuuta niin omasta kuin muidenkin ryhmänsä jäsenien oppimisesta sekä oppii tietojen, taitojen ja ongelmanratkaisun lisäksi myös vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja. (Koppinen & Pollari 1993, 8.) Moilasen mielestä yhteistoiminnallisissa opetusmenetelmissä kehittyvät sekä tiedolliset taidot että monenlaiset elämässä tarvittavat taidot esimerkiksi itsensä sekä toisten tunteminen,

tunneäly, suvaitsevaisuus sekä terve itsetunto. Hänestä yhteistoiminnallisuus jokapäiväisenä menetelmänä tukee oppilaan kasvua ihmisenä. Yhteistoiminnallisuuden kautta oppilas peilaa itseään ja saavutuksiaan turvallisessa ja tutussa vertaisryhmässä, jolla on yhteiset tavoitteet. (Moilanen 2003, 79.)

Moilanen jatkaa vielä, että onnistuessaan yhteistoiminnallisuus on yhteisvastuullisuutta, sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin sekä halua tehdä töitä yhdessä. Tämä edellyttää tunteiden ilmaisemista, toisten tunteiden kohtaamista ja yhteisten rajojen ja ehtojen hyväksymistä. Yhteistoiminnallisuuden myötä esimerkiksi kiusaaminen vähenee ja syrjäytyminen estyy. (Moilanen 2003, 54.) Saloviidan mielestä yhteistoiminnallisella oppimisella on eniten myönteistä vaikutusta oppilaiden keskinäisiin suhteisiin. Yhteistoiminnallisuudella kehitetään oppilaiden sosiaalista yhteenkuuluvuutta, ystävyyttä ja keskinäistä hyväksyntää. Tästä syystä se on tehokas keino torjua koulukiusaamista ja kehittää oppilaiden välille luottamuksellisia ja ystävällisiä suhteita. (Saloviita 2006, 138, 154.)

Pirkko, Sirkka ja Martta ovat samaa mieltä siitä mikä on tärkeintä kummitoiminnassa. He arvostavat kummitoiminnassa yhdessä olemista ja sitä, että opitaan erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kohtaamista. Kantola muistuttaa, että lapsi on luonnostaan itsekäs. Toisten huomaaminen, heidän kunnioittaminen, kuunteleminen sekä itsensä ilmaiseminen, demokraattisen elämän perusasiat on hänelle opetettava. Lapsen opettaminen alkaa jo kotona ja se jatkuu päiväkodissa, koulussa ja ohjatuissa harrastusryhmissä. (Kantola 2001, 132.) Raina puolestaan huomauttaa, että koulun tehtävä on kasvattaa oppilaista ahkeria suvaitsevaisia ja vastuuntuntoisia yhteisön jäseniä, jotka ottavat toiset huomioon. Näiden tavoitteiden saavuttaminen vaatii vuorovaikutustaitojen opettamista. (Raina 2003, 33.) Kummioppilaat ovat samoilla linjoilla Pirkon, Sirkan ja Martan kanssa siitä mikä kummitoiminnassa on tärkeintä, mutta he kertovat konkreettisempia esimerkkejä siitä mitä pitävät tärkeimpänä. (ks. luku 4 s.76–77) Nämä kummioppilaiden esimerkit voidaan laskea yhdessä olo-käsitteeseen kuuluviksi.

Kummitoiminnan hyödyt

Sirkan ja Martan käsitykset kummitoiminnan hyödyistä kouluyhteisölle ovat yhtenevät. Molemmat ovat sitä mieltä, että kummitoiminnan avulla voidaan ehkäistä koulukiusaamista ja koulussa syntyviä lasten välisiä konfliktitilanteita. On tutkittu, että peruskouluikäisistä lapsista noin 5-15 % joutuu kiusatuksi. Luokka-asteilla 1-6 useimmilla koululuokilla löytyy ainakin yksi systemaattisesti kiusattu oppilas. (Salmivalli 2010, 17.) Salmivalli määrittelee koulukiusaamista teoksessaan seuraavalla tavalla: ”Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan oppilaaseen toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä.” Kiusaamiselle on myös ominaista osapuolten epätasaväkisyys ja kiusaajalla on usein valtaa, jolla hän saa yliotteen kiusatusta. Kiusaaminen on vallan tai voiman väärinkäyttöä. (Salmivalli 2010, 12–13.)

Hamaruksen mukaan kiusaaminen tapahtuu yhteisössä sen jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Kiusaaminen ilmiönä vaatii syntyäkseen ja kehittyäkseen yhteisön, jossa vallitsee seuraavat lainalaisuudet:

- 1) Yhteisön jäsenet eivät voi vaikuttaa siihen keitä muita jäseniä yhteisöön kuuluu heidän lisäksi. Oppilaat eivät siis voi esimerkiksi valita keitä muita oppilaita heidän luokalleen tulee.
- 2) Jäsenet kuuluvat yhteisöön pitkän tai ennalta määräämättömän ajan. Yleensä oppilaat käyvät samaa koulua useita vuosia, jolloin saman luokan ja kouluyhteisön jäsenten kanssa toimitaan yhdessä pitempijaksoisesti.
- 3) Yhteisöstä eroaminen ei ole helppoa tai eroamisesta on tiettyjä seurauksia. Esimerkiksi koulun vaihtaminen voi olla haastavaa. (Hamarus 2009, 131–132.)

Salmivallin mielestä kaksi ydinasiaa tekee kiusatuksi joutumisesta erityisen traumaattisen. Ensimmäisenä hän korostaa, että kiusatulle koulukiusaamisen uhriksi joutuminen ei ole tilapäinen tapahtuma vaan pysyvä tilanne, joka voi jatkua monia vuosia. Toisena hän painottaa, että kiusaaminen ei ole

koululuokan sosiaalisesta elämästä irrallaan oleva tapahtuma vaan usein kiusattu menettää niin sanotusti ihmisarvonsa vertaisryhmässä. Salmivalli jatkaa, että kiusaamisella on monenlaisia vaikutuksia kiusattuun esimerkiksi huono itsetunto, kielteinen minäkuva, yksinäisyys, masentuneisuus, yleinen ja sosiaalinen ahdistuneisuus sekä itsetuhoajatukset on yhteydessä kiusaamiseen. (Salmivalli 2010, 25–26.)

Cantell on sitä mieltä, että kiusaamiselle ei ole olemassa yksinkertaista ratkaisua vaan keinoja kiusaamisen ehkäisemiseen ja vähentämiseen on etsittävä monenlaisista toimintatavoista. Cantellin mukaan tällaisten keinojen löytämiseksi avainasemassa on koulun toimintakulttuuri esimerkiksi se millaisia yhteisiä sopimuksia on tehty ja miten niitä noudatetaan. Kouluissa kiusaamisen vastaista toimintaa on kehitetty erilaisten osallistavien ohjelmien avulla. Tästä esimerkkinä Cantell mainitsee KiVa Koulu-hankkeen, jossa oppilaita kannustetaan ehkäisemään kiusaamistilanteita sekä puuttumaan ikäviin tilanteisiin rakentavasti. (Cantell 2010, 111–112.) Martta puolestaan vertaa kummitoimintaa KiVa Koulu- hankkeeseen, koska hänen mielestään niiden tavoitteet ovat monilta osin yhtenevät.

Tuomisto ja kollegat kertovat, että KiVa Koulu-toimenpideohjelman tavoitteita ovat ensisijaisesti koulukiusaamisen ehkäiseminen ja vähentäminen. KiVa lyhenne muodostuu sanoista Kiusaamisen Vastainen tai Kiusaamista Vastustava. KiVa Koulu-ohjelmassa pyritään vaikuttamaan erityisesti niihin lapsiin ja nuoriin, jotka enimmäkseen seuraavat kiusaamista sivusta. Tarkoituksena on saada nämä sivustaseuraajat kiusatun tueksi ja vastustamaan kiusaamista. KiVa Koulu-ohjelman tavoitteena on myös, että yksikään kiusattu ei jäisi yksin kiusaamisen kanssa. KiVa Koulu lisää tietoa ja tietoisuutta kiusaamisesta ja siten rohkaisee lapsia ja nuoria tekemään kiusaamisen vastaisia tekoja omassa koulussaan. (Tuomisto, Salmivalli & Poskiparta 2009, 173–174, 183.)

Salmivalli jatkaa, että KiVassa Koulussa on käytössä sekä yleisiä että kohdennettuja toimenpiteitä koulukiusaamisen liittyen. Yleiset toimenpiteet kohdistuvat kaikkiin oppilaisiin ja ovat pääasiassa kiusaamista ennalta ehkäiseviä. Niiden tavoitteena on lisätä kaikkien oppilaiden tietoisuutta

ryhmän vaikutuksista kiusaamiseen ja siten vähentää kiusaamista. Kohdennetut toimenpiteet puolestaan otetaan käyttöön kiusaamistapauksen tultua ilmi. Tämä tarkoittaa aikuisten välitöntä puuttumista esille tulevaan kiusaamiseen sekä avun ja tuen tarjoamista kiusatulle oppilaalle. (Salmivalli 2010, 146, 150.)

Kuten Helenius ja Salovaara toteavat myös kummitoiminta vahvistaa osaltaan koulu yhteisön yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tätä kautta lapset uskaltavat tuoda esille ongelmatilanteita ja niihin voidaan puuttua helpommin. Kummitoiminnan tavoitteita ovat suvaitsevaisuuden lisääminen ja koulukiusaamisen vähentäminen koulussa. Kummitoiminnan avulla edistetään koulun turvallisuutta. (Helenius & Salovaara 2006, 5.)

Pirkko puolestaan on sitä mieltä, että koulu yhteisö hyötyy eniten siitä, että kummitoiminnan myötä myös eri luokkien opettajat ja oppilaat ovat tekemisissä keskenään. Tämä lisää Pirkon mukaan yhteisöllisydentunnetta koulussa. Chavisin ja kollegoiden mukaan yhteisöllisyyden tunne tarkoittaa tietyn ryhmän jäsenten välistä tunnetta yhteenkuulumisesta ja heillä on tärkeä merkitys toinen toisilleen. Lisäksi yhteisöllisyyden tunteeseen liittyy ajatus siitä, että ryhmän jäsenten tarpeet tyydyttyvät, kun he sitoutuvat yhdessä olemiseen. (Chavis, Hogge, McMillan & Wandersman 1986, 25.) Purjo lisää, että yhteisön merkitys riippuu niiden yksilöiden ainutlaatuisesta yksilöllisyydestä, jotka yhteisön muodostavat ja pyrkivät yhdessä kohti yhteistä hyvää. Yhteisön merkitys rakentuu siis yksilöllisyyden kautta kun taas yksilöllisyyden merkitys muodostuu yhteisön kautta. (Purjo 2009, 178.) Pulkkinen on sitä mieltä, että oppilaiden verkostoitumisen tulisi olla riittävän vahvaa yhteisöllisyyden syntymiseksi, mikä tarkoittaa luottamuksen kehittymistä vuorovaikutussuhteissa ja vastuunottoa yhteisötoiminnasta ja sen kaikista jäsenistä (Pulkkinen 2002, 240).

Helenius ja Salovaara muistuttavat, että yhteisöön kuulumisen on ihmisen perustarve. Koulu on oppilaiden ja henkilökunnan muodostama yhteisö, johon voidaan katsoa kuuluvaksi myös oppilaiden vanhemmat, sisarukset, iltapäiväkerho, esikoulu, koululla toteutettava harrastustoiminta ja monet muut tahot. Näin ollen koulun toiminta koskettaa suurta osaa lähiseudun

asukkaista. Koulussa on omat säännöt, normit sekä arvot niin kuin muissakin yhteisöissä. Koulu yhteisön jäsenenä lapsi omaksuu ne ja niistä tulee osa lapsen identiteettiä ja sisäistettyjä voimavaroja. Yhteisön säännöt siirtyvät myös usein lapsen leikkiyhteisöön. Leikkiyhteisöissä lapset oppimansa mallin mukaisesti määrittelevät myös itse omia sääntöjään. (Helenius & Salovaara 2006, 22.)

Lisäksi Pirkosta kummitoiminta tuo vaihtelua koulun arkeen ja sen toimintamuodot ovat lapsista mieluisia. Näistä syistä kummitoiminnalla on Pirkon mukaan vaikutusta myös myönteiseen kouluilmapiiriin. Rainakin on sitä mieltä, että luokan ja koko koulun ilmapiirillä on suuri vaikutus oppilaiden koulussa viihtymiseen ja oppimiseen. Jatkuva pelkääminen tai jännittäminen vaikuttaa tarkkaavaisuuteen sekä työmuistiin negatiivisesti, jolloin oppiminen vaikeutuu. Tästä syystä opettajan on pyrittävä luomaan sellainen ilmapiiri, jossa kenenkään ei tarvitse pelätä tai jännittää. (Raina 2003, 37.) Lahtinen-Salila puolestaan lisää, että oppilaat ovat koulu yhteisössä avainasemassa, kun tavoitellaan hyvää kouluilmapiiriä ja yhteistä me-henkeä. Oppilaiden osallisuutta aktiiviseen työrauhan turvaamiseen tulee tukea. (Lahtinen-Salila 2009, 147.)

Pirkko ja Sirkka ovat samaa mieltä siitä, että opettaja hyötyy kummitoiminnasta eniten kummioppilaiden kummitettaville lapsille antamasta avusta. Kantola huomauttaakin, että lapsiryhmästä nousee nopeasti esille auttaja ja neuvoja, jos heille antaa vain mahdollisuuden (Kantola 2001, 49). Pirkko laskee opettajan hyödyksi myös sen, että opettajan oppii tuntemaan muita koulun oppilaita, kun hän on tekemisissä muidenkin kuin oman luokkansa oppilaiden kanssa.

Martan käsitys siitä miten opettaja hyötyy kummitoiminnasta, eroaa Pirkon ja Sirkkan käsityksistä. Martta korostaa opettajan hyötynä opettajatyöparin merkitystä. Martta kokee positiivisena sen, että kummitoimintaa ei tarvitse järjestää yksin vaan sitä tehdään yhdessä. Helenius ja Salovaarakin mainitsevat, että parityöskentelyn kautta luokanopettaja saa tilaisuuden keskustella toisen opettajan kanssa omista oppilaistaan. Parin kanssa voidaan löytää helpommin uusia menetelmiä oppilaiden kanssa

työskentelyyn ja ongelmien ratkaisemiseen. Palautteen saaminen kollegalta, ohjaustehtävissä vuorottelu ja yhdessä kummioparien toiminnan ohjaamiseen keskittyminen hyödyttävät niin opettajaa kuin koko kouluyhteisöä. (Helenius & Salovaara 2006, 32.) Lisäksi Martasta opettaja voi helposti hyödyntää kummitoimintaa saavuttaakseen opetussuunnitelmallisia tavoitteita.

Pirkko, Sirkka ja Martta ovat samaa mieltä siitä, että kummioppilaat hyötyvät, kun heille annetaan vastuuta. Helenius ja Salovaara korostavatkin, että kummitoiminnan avulla kasvatetaan lapsista aktiivisia, osallistuvia ja yhteisöstä vastuuta kantavia. Kummitoiminta antaa lapsille mahdollisuuden opetella vastuun ottoa ja yhteisvastuuta. (Helenius & Salovaara 2006, 5.) Ahola ja Hirvihuhta muistuttavat, että kouluissa on myös oppilaita, jotka eivät välttämättä osallistu mielellään yhteiseen toimintaan ja välttelevät vastuun ottamista. Näiden oppilaiden houkuttelemisen ja kannustaminen mukaan oman mielipiteen sanomiseen ja vastuun ottamiseen on hyödyllistä oppilaan ja koko koulun kannalta. (Ahola & Hirvihuhta 2002,10.)

Pirkosta on tärkeää, että kummioppilaaseen luotetaan ja hänelle annetaan vastuuta, koska tämä lisää kummioppilaan itseluottamusta ja vaikuttaa positiivisesti hänen minäkuvaansa. Myös Martta pitää kummioppilaille annettua vastuuta tärkeänä heidän ihmisenä kasvamisen kannalta. Lisäksi Martasta kummioppilaat hyötyvät auttaessaan kummitettavaa lasta, koska tätä kautta he huomaavat myös omat tietonsa ja taitonsa. Sirkasta puolestaan se, että kummioppilaille annetaan vastuuta ja he pääsevät mukaan kummitoiminnan suunnitteluun, tekee heistä tärkeän ja arvokkaan osan kouluyhteisöä. Kummioppilaan hyödyiksi Sirkka laskee myös sen, että kummioppilas pääsee kokemaan miltä tuntuu toimia nuoremman lapsen kanssa. Samalla hän saa kokemuksia toisen asemaan eläytymisestä ja toisten huomioon ottamisesta.

Pirkko, Sirkka, Martta ja kummioppilaat ovat yhtä mieltä siitä, että kummitettavat lapset hyötyvät eniten kummioppilailta saamastaan avusta ja tuesta. Sirkka korostaa varsinkin siirtymävaiheen aikana kummitettavan lapsen tukemista ja koulupolun alun helpottamista. Helenius ja Salovaara toteavat, että kummitoiminta edesauttaa uusien koulutulokkaiden turvallista ja

pehmeää koulun alkua. Ensimmäisen luokan oppilas tarvitsee tukea sopeutuessaan uuteen ympäristöön, tapoihin ja ryhmään. Kummioppilaat auttavat heitä tässä sopeutumisprosessissa. He voivat ensimmäisinä koulupäivinä esimerkiksi esitellä koulun aluetta, sääntöjä sekä tutustuttaa toisiin oppilaisiin ja näin luoda hyvää yhteishenkeä. (Helenius & Salovaara 2006, 5, 16.) Martta puolestaan on sitä mieltä, että kummioppilaiden tuki voi vaikuttaa myönteisesti kummitettavien lasten turvallisuuden tunteeseen koulussa. Heleniuksen ja Salovaaran mukaan yhteisöjen jäsenet saavat toisiltaan voimavaroja. Koulussa yhdessä toimiminen luo kouluyhteisön jäsenille yhteenkuuluvuuden tunteen, joka lisää viihtyvyyttä ja turvallisuutta. Nämä yhdessä lisäävät lapsen elämän hallittavuuden kokemusta. Koulujen yhteisöllisyys muodostaa parhaimmillaan tukiverkon, jonka kanssa on helppo jakaa ilot ja surut. (Helenius & Salovaara 2006, 22.)

Pirkko näkee molempien hyötynä sen, että kummioppilas ja kummitettava lapsi voivat oppia toinen toisiltaan. Helenius ja Salovaara tarkentavat, että oppiminen käsitetään usein yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi, josta syntyy kulttuurinen osallisuus. Oppimista tapahtuu erilaisissa tilanteissa itsenäisesti, opettajan ohjauksessa ja vertaisryhmän kanssa. (Helenius & Salovaara 2006, 18–19.) Sirkka ja Martta puolestaan näkevät sekä kummioppilaille että kummitettaville lapsille hyödyksi kummitoiminnan tuoman vaihtelun koulunarkeen. Martta lisää vielä kummioppilaiden ja kummitettavien lasten hyötävän siitä, että he saavat kokemuksia vapaamuotoisista sosiaalisista tilanteista ja tätä kautta kummitoiminta lisää heidän valmiuksiaan pärjätä kyseisissä tilanteissa tulevaisuudessa. Myös James korostaa sosiaalisten kokemusten merkitystä. Niiden karttuessa lapsen ymmärrys sosiaalisten suhteiden luomisesta ja ylläpitämisestä lisääntyvät (James 1993, 214). Lehtisen mielestä kunkin lapsen sosiaalisen pätevyuden tai sen puutteen voi todeta tilannekohtaisesti vuorovaikutuksessa (Lehtinen 2003, 24).

Kummioppilaista vain Eero, Kaarina, Niilo, Antti, Janika ja Iiro osaavat kertoa miten he ovat kummioppilaina hyötäneet kummitoiminnasta. Eero ja Kaarina ovat samaa mieltä Pirkon, Sirkkan ja Martan kanssa siitä, että kummioppilaat hyötävät, kun heille annetaan vastuuta. Niilo, Antti, Janika ja Iiro ovat Sirkkan

ja Martan kanssa yhtä mieltä siitä, että kummioppilas hyötyy ollessaan tekemisissä ja vuorovaikutuksessa eri-ikäisten kanssa. Kyseiset kummioppilaat tosin ilmaisevat asian eri tavalla kuin Sirkka ja Martta, he puhuvat toimeen tulemisesta kaikenikäisten kanssa sekä ystävyysuhteiden luomisesta.

Kummitoiminnan haasteet

Viliä ja Kaarinaa lukuun ottamatta kummioppilaat ovat samaa mieltä Pirkon, Sirkkan ja Martan kanssa siitä, että kummitoiminnassa ei ole varsinaisia huonoja puolia tai ongelmia. Pirkko kuitenkin huomauttaa, että kummitoiminnan aikana lasten välille syntyy joskus erimielisyyksiä tai riitoja, mutta hänestä tällainen kuuluu ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Hänestä kummitoiminnan hyödyt ovat suuremmat kuin ajoittain esiintyvät yksittäiset hankaluudet. Ongelmista kysyttäessä Sirkka ja Martta ottivat molemmat esille ajankäytön. Sirkka kertoo kummitoimintaan käytettävän ajan olevan rajallinen, eikä sitä siksi aina voida järjestää niin paljon kuin opettajat haluaisivat. Martta on sitä mieltä, että kummitoiminnan järjestäminen ei ole hankalaa, jos siitä ei tehdä sellaista liian tiukoilla aikatauluilla. Kummioppilaista Viliin ja Kaarinan ikävinä kokemia asioita (ks. Luku 4 s.78) yhdistää se, että kyseisiä tilanteita tapahtuu harvoin ja ne ovat hetkittäisiä.

Kummitoiminnan tämän hetkinen tila ja kehittäminen

Pirkon ja Martan kouluilla kummioppilaille ei järjestetä koulutusta kummitoimintaan liittyen toisin kuin Sirkkan koululla, jossa kummioppilaat osallistuvat kaksituntiseen koulutukseen ennen kummitoiminnan alkamista. Koulutus on opettajien suunnittelema, eikä käytössä ole esimerkiksi MLL:n valmis kummivalmennusohjelma, johon tarkat ohjeet löytyvät Koulujen kummitoiminnan oppaasta (Helenius, Salovaara 2006, 39–49). Kuitenkin

myös Pirkon ja Martan kouluilla opettajat antavat kummioppilaille ohjeita kummioppilaana olemiseen ja kummitoiminnan aikana heitä myös ohjeistetaan tarvittaessa lisää.

Jonea, Saaraa ja Niiloa lukuun ottamatta kummioppilaat ovat samaa mieltä Pirkon ja Martan kanssa siitä, että heitä ohjeistetaan kummioppilaana olemiseen. Kukaan kummioppilaista ei ole Sirkkan kanssa samaa mieltä siitä, että olisi saanut koulutusta kummioppilaana olemiseen tai ainakaan eivät tiedostaneet osallistuneensa koulutukseen. Luokanopettajien vastauksista voi päätellä, että heidän mielestään ohjeistuksen määrä on riittävä. Kuitenkin kummioppilaista Jonne, Saara ja Niilo ovat sitä mieltä, että eivät saaneet ohjeistusta ollenkaan. Lisäksi kummioppilaista Saara ja Sakari toivoivat lisää ohjeistusta kummitoiminnan alkuvaiheessa.

Sirkasta kummitoimintaan osallistumisen pitää olla kummioppilaille vapaaehtoista, kun taas Pirkko ja Martta ovat sitä mieltä, että se ei voi olla vapaaehtoista. Sirkka perustelee omaa kantaansa sillä, että pakotettuna osallistumaan kummioppilas ei välttämättä viihdy omassa roolissaan, mikä saattaa aiheuttaa sen, että kummioppilas ei halua tulla kummitettavan lapsen kanssa toimeen tai auttaa häntä. Pirkko perustelee mielipidettään vertaamalla kummitoimintaan osallistumista oppivelvollisuuteen. Pirkosta kummitoiminta on yhtä arvokasta toimintaa kuin koulunkäynti ja tästä syystä hänestä on hyvä, että kaikki oppilaat osallistuvat siihen. Martta puolestaan perustelee näkemystään sillä, että vapaaehtoisuus johtaisi siihen, että oppilaat eivät olisi tasa-arvoisia keskenään. Huolimatta siitä onko kummitoimintaan osallistuminen kummioppilaille pakollista tai vapaaehtoista, ovat Pirkko, Sirkka ja Martta saaneet kummioppilailta pelkästään positiivista palautetta kummitoimintaan liittyen. Tästä voi päätellä, että kummioppilaat ovat kummitoiminnassa mukana mielellään.

Kummioppilaista kaikki muut paitsi Vili ja Neea ovat samaa mieltä Pirkon ja Martan kanssa siitä, että kummioppilaana olemisen pitää olla pakollista kaikille. Kyseisten kummioppilaiden perustelut (ks. Luku 4 s.80) kuitenkin eroavat Pirkon ja Martan antamista perusteluista. Vili ja Neea puolestaan ovat samoilla linjoilla Sirkkan kanssa siitä, että oppilailla pitää olla

mahdollisuus valita haluaako kummioppilaaksi. Kummioppilaista jokainen kuitenkin haluaisi olla kummioppilas, vaikka se olisi vapaaehtoista. Nylund ja Yeung ovat huomanneet, että kiinnostus vapaaehtoisuuteen vaihtelee. Sen kiinnostavuudesta kertoo kuitenkin se, että jopa kaksi kolmesta niistä ihmisistä, jotka eivät vielä ole mukana vapaaehtoistoiminnassa ovat sitä mieltä, että pyydetessä hekin lähtisivät toimintaan mukaan. Vapaaehtois- ja vertaistoiminta kuuluu useiden ihmisten arkipäivään ja on tärkeä osa hyvän elämän kokemusta. Vapaaehtoistoiminnan kautta yksilöt ja yhteisöt saavat merkityksiä, merkityksellisyyttä sekä antamisen ja saamisen elämyksiä. (Nylund & Yeung 2005, 13, 15–16, 31.)

Pirkon, Sirkon ja Martan käsityksen mukaan kummitoiminta on toimivaa, mutta heidän mielestään toimintaa kannattaa tarpeen mukaan kehittää. Pirkolla, Sirkalla ja Martalla on konkreettisia ideoita kummitoiminnan kehittämiseksi. Sirkon ja Martan mielestä heidän kouluilleen pitäisi koota kummikansio, johon on kirjattu ideoita kummitoimintaan liittyen. Pirkon koululla tällainen kummikansio on jo käytössä. Martta ehdottaa lisäksi koulujen välistä yhteistyötä kummitoiminnan osalta esimerkiksi kokoamalla ideapankin internetiin tai järjestämällä kummitoimintaa järjestävien opettajien yhteisiä tapaamisia. Sirkon ja Martan kehitysehdotukset ovat kummitoiminnan suunnitteluun liittyviä kun taas Pirkon kehitysidea viikoittain järjestettävästä kummivälitunnista on kummitoiminnan sisältöihin liittyvä. Kummioppilaat puolestaan ovat kummitoimintaan tyytyväisiä sellaisenaan. Kummioppilaista ainoastaan Leenalla on konkreettinen kehittämisidea liittyen kummitoiminnan tapaamiskertojen lisäämiseen. Luokanopettajista Pirkon kehittämisidea viikoittaisesta kummivälitunnista vastaa periaatteessa Leenan ehdotusta. Sirkon ja Martan ehdottamia suunnitteluun liittyviä kehitysideoita kummioppilaat eivät nostaneet esille.

Pirkon mielestä kummitoiminnalle on olemassa vaihtoehtoja. Hänestä samoja asioita voidaan opetella esimerkiksi yhdysluokilla. Kalaoja huomauttaa, että yhdysluokassa oppilaat ovat vuorotellen nuoremman ja vanhemman oppilaan roolissa. Opettamalla ja huolehtimalla nuoremmasta oppilaasta saavat vanhemmat oppilaat vahvistusta omalle oppimiselleen ja sosiaalisille taidoille. Yhdysluokassa nuoremmat oppilaat puolestaan ottavat usein tietämättään

mallia vanhemmista oppilaista. Se, että nuoremmat oppilaat joutuvat toimimaan kykyjensä ääri rajoilla nopeuttaa heidän kasvua ja kehittymistä. (vrt. Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeen teoria) (Kalaoja 2010, 104.)

Peltonen puolestaan korostaa, että yhdysluokassa kaveriyhteistyön merkitys on suuri, koska oppilaat ovat toisiinsa nähden eri tasolla. Lapset oppivat auttamaan toisiaan, koska heitä itseään on autettu ja sitä kautta on saatu auttamisen malli. Yhdysluokissa oppilaat auttavat toisiaan, antavat toisilleen vertaistukea ja opettaessaan toisia oppilaita oppivat samalla itsekin. Yhdysluokkaopetus luo myös nuoremmille oppilaille tilaisuuden havainnoida ja matkia vanhempien oppilaiden käytöstä. (Peltonen 2010, 109–111.) Kilpeläisen mukaan yhdysluokissa oppilaat oppivat huomioimaan eri-ikäisiä luokkatovereitaan. Oppilaat auttavat, arvostavat ja kannustavat toisiaan sekä oppivat erilaisuuden hyväksymistä. (Kilpeläinen 2010, 79.)

Lisäksi Pirkon mukaan on olemassa samankaltaisia toimintamuotoja kuin kummitoiminta esimerkkinä hän kertoo Suomen Punaisen Ristin (SPR) ystävätoiminnan. SPR:n ystävätoiminta on heidän vapaaehtoistoimintansa ydin. SPR:n vapaaehtoiset sosiaalipalvelut tarjoavat apua ja tukea sekä kotona että laitoksissa asuville. SPR:ssä vapaaehtoiset toimivat ystävinä ja tukihenkilöinä, sekä pienissä palvelutehtävissä. Vapaaehtoistoiminnasta ystäväille ei makseta palkkaa tai anneta muutakaan korvausta. SPR:n ystäväenä toimimisen tavoitteena on toimiminen inhimillisten arvojen puolesta. Toiminnan päämääränä on avustaa ihmisiä selviytymään eri elämäntilanteissa sekä lievittää yksinäisten ihmisten syrjäytyneisyyttä. Ystäväen tehtävä on olla läsnä elämän eri tilanteissa ihmisenä ihmiselle. (Punainen risti Luettu: 2.6.2011)

Sirkka ja Martta ovat puolestaan sitä mieltä, että kummitoiminnalle ei ole olemassa vaihtoehtoa. Sirkkan suhtautuminen kummitoimintaan on niin positiivinen, ettei hän näe sille muita vaihtoehtoja. Martta sen sijaan on sitä mieltä, että kummitoimintaa muistuttavat toimintamuodot ovat käytännössä samaa kummitoimintaa, vaikka niistä käytettäisiinkin eri nimitystä.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Vastauksena ensimmäiseen tutkimusongelmaamme muodostimme luokanopettajien haastattelujen pohjalta kolme yhtenäistä tarinaa. Luokanopettajien tarinoista kävi ilmi kuinka monipuolinen ja myönteinen toimintamuoto kummitoiminta on. Tarinoista saattoi huomata, että luokanopettajien käsitykset ja kokemukset kummitoiminnan käytöstä osana koulun toimintamuotoja olivat hyvin samankaltaisia, vaikka luokanopettajat osittain painottivat käsityksissään eri asioita. Toiseen tutkimusongelmaan ovat vastauksena kummioppilaiden käsitykset ja kokemukset, jotka kokosimme hyödyntäen narratiivien analyysiä. Kolmanteen tutkimusongelmaan saimme vastauksen vertailemalla luokanopettajien tarinoita keskenään sekä luokanopettajien ja kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia keskenään.

Tarkastelemme yhteenvedossa samanaikaisesti sekä ensimmäisen että kolmannen tutkimusongelman vastauksia välttääksemme turhaa toistoa. Tutkimusraportista poiketen käsittelemme yhteenvedossa ensin toisen tutkimusongelman vastaukset eli kummioppilaiden käsitykset ja kokemukset, jotta lukijalla olisi kaikki tarvitsemansa tiedot voidakseen seurata kolmannen tutkimusongelman luokanopettajien ja kummioppilaiden välistä vertailua.

Tutkimuksessamme mukana olleiden kummioppilaiden mielestä heidän roolinsa on auttaa ja olla esimerkkinä kummitettaville lapsille. Merkittävänä voidaan pitää sitä, että puolet kummioppilaista on sitä mieltä, että kummioppilaan rooli on vaikuttanut heidän käyttäytymiseensä ja asenteisiinsa myönteisellä tavalla. Positiivista on se, että Sakaria ja Niinaa lukuun ottamatta kummioppilaat eivät pidä rooliaan vaativana vaan he kokevat oman roolinsa tärkeäksi ja mieluisaksi. Sakarin ja Niinan mielestä kummioppilaana oleminen voi olla välillä vaativaa, jos ei tiedä miten auttaa tai mitä sanoa kummitettavalle lapselle ongelmallisessa tilanteessa. Myös Iso-Britanniassa Staffordin Castlechurchin peruskoulussa tehdystä kyselystä

ystävystyttämisen vaikutuksista (2005) kävi ilmi, että ystävystyttäjiensä mielestä hankalaa oli se, että ei tiennyt mitä sanoa vastaavanlaisissa tilanteissa.

Kummitoiminnan sisällöt saavat haastatelluilta kummioppilailta positiivista palautetta. Kummioppilaiden mielestä sisällöt ovat monipuolisia ja jokaiselle kummioppilaalle oli jokin kummitoiminnan sisällöistä jäänyt positiivisella tavalla mieleen. Kummioppilaat kokevatkin kummitoimintaan osallistumisen hyvin mieluisana. Edellä mainitussa ystävystyttämistoiminnan kyselyssä (2005) ystävystyttäjät pitivät huonona puolena sitä, että auttaessaan toisia oppilaita ei voi viettää aikaa omien ystävien kanssa niin paljon kuin haluaisi. Meidän tutkimuksessamme kuitenkin kummioppilaista vain Eve otti asian esille, mikä edelleen vahvistaa sitä, että kummitoiminta ja kummitettavien lasten kanssa oleminen on kummioppilaiden mielestä mieluisaa.

Tukioppilastoiminnan kyselyssä (2008) kävi ilmi, että yksi tukioppilaiden motiiveista ryhtyä tukioppilaaksi oli auttamisenhalu. Myös meidän tutkimuksessamme nousi vahvasti esille kummioppilaiden halu auttaa kummitettavaa lasta. Haastatteluissa emme suoraan kysyneet kummioppilaiden motiiveja alkaa kummioppilaiksi, mutta heidän vastauksistaan voi päätellä, että auttaminen koettiin mieluisaksi. Tukioppilastoiminnan kyselyyn osallistuneista tukioppilaista 89 % on sitä mieltä, että tukioppilastoiminta on hauskaa. Samoin meidän tutkimuksessamme jokainen kummioppilas kertoi jossakin haastattelun vaiheessa, että kummitoiminta on hänen mielestään hauskaa, kivaa tai mukavaa.

Aiemmin mainitussa ystävystyttämistoiminnan kyselyssä (2005) selvisi, että ystävystyttämistoiminnan kautta ystävystyttäjät ovat saaneet enemmän ystäviä, pitäneet hauskaa ja oppineet uusia asioita. Myös meidän tutkimuksessamme kävi ilmi, että kummioppilailta on ollut vastaavanlaisia kokemuksia kummitoiminnasta.

Edellä mainitussa tukioppilastoiminnan kyselyssä (2008) 52 % tukioppilaista oli sitä mieltä, että tukioppilaat puuttuvat kiusaamistilanteisiin. Tutkimuksessamme mukana olleista kummioppilaista Niina, Iiro, Eero, Milla ja Niilo pitivät tehtävänänsä kiusaamistilanteisiin puuttumisen. Tukioppilaista

43 % oli sitä mieltä, että tukioppilaat tutustuttavat yksinäisiä oppilaita muihin oppilaisiin. Tutkimuksemme kummioppilaista kaikki kokevat, että kummioppilaan tulee pitää huolta siitä, että kummitettava lapsi ei jää yksin joko viettämällä itse aikaa hänen kanssaan, pyytämällä leikkeihin tai tutustuttamalla toisiin oppilaisiin. 85 % tukioppilaista sai vaihtelua koulutyöhön tukioppilastoiminnan kautta. Yli puolet tutkimuksemme kummioppilaista on sitä mieltä, että kummitoiminta tuo vaihtelua koulutyöhön. Kummioppilaat perustelivat tätä sillä, että kummitoiminnan toimintamuodot ovat erilaisia ja mukavampia kuin yleensä oppitunneilla, koska siellä saa esimerkiksi leikkiä ja pelata.

Edelleen aiemmin mainitussa ystävystyttämistoiminnan kyselyssä (2005) huomattiin, että lapset, joita autettiin, hyötyivät ystävystyttäjiltä saadusta luottamuksellisesta tuesta, avusta ongelmien ratkaisemisessa sekä saadessaan enemmän ystäviä. Suurin osa tutkimukseemme osallistuneista kummioppilaista on sitä mieltä, että kummitoiminnan järjestäminen on hyödyllistä nimenomaan kummitettavan lapsen kannalta. Aineistostamme kävi ilmi, että tämä on heidän mukaansa tärkein syy sille miksi kummitoimintaa järjestetään. Kummioppilaat kokevat, että kummitoiminnan avulla kummitettava lapsi saa apua koulunkäynnin aloittamiseen ja hänet otetaan osaksi koulu yhteisöä. Näitä kahta tutkimusta vertailtaessa saattoi huomata, että ystävystyttämistoiminnasta ja kummitoiminnasta eniten hyötyivät ne lapset, joita autettiin.

Tutkimuksessamme mukana olleet kummioppilaat kokevat, että kummitoimintaa ei tarvitse kehittää vaan se on heidän mielestään hyvä sellaisenaan. Heidän positiivisesta suhtautumisesta kertoo se, että ainoa kehittämisidea, oli Leenan toive siitä, että kummitoimintaa järjestettäisiin useammin. Huonoja puolia kysyttäessäkin vain Vilillä ja Kaarinalla oli jotain negatiivista sanottavaa kummitoiminnasta. Vili harmitteli kummitettavan lapsen vaihtumista kesken kummitoiminnan ja Kaarina huomautti, että kummitoiminnan sisällöt eivät aina ole hänestä mieluisia. Varsinkin Vilin tapauksessa hänen suhtautumisensa kyseiseen tilanteeseen on hyvin ymmärrettävää.

Seuraavaksi käsittelemme yhteenvedossa ensimmäisen ja kolmannen tutkimusongelmamme vastauksia. Tutkimuksessamme mukana olleiden luokanopettajien kouluilla kummitoimintaa on järjestetty jo useita vuosia, joten toimintamuotona kummitoiminta ei ole uusi. Pirkon koululla kummitoiminta on pakollista ja Sirkan ja Martan kouluilla vapaaehtoista. Siitä huolimatta onko kummitoiminnan järjestäminen vapaaehtoista vai ei, ovat luokanopettajat siinä mukana mielellään ja he ovat sitoutuneita sen järjestämiseen, koska he näkevät kummitoiminnan hyödyllisenä oppilaiden ja koko koulun kannalta. Aineistostamme kävi ilmi, että kummitoiminnassa mukana olevien kummioppilaiden luokka-aste vaihtelee kouluittain, mutta kummitettava lapsi on kaikilla kouluilla kummitoiminnan alkaessa koulunsa aloittava ensimmäisen luokan oppilas. Kouluilla on eri tapoja muodostaa kummioparit, mutta kaikilla tutkimuksessamme mukana olleilla kouluilla yleisin tapa on, että opettajat valitsevat kummioparit oppilaan tuntemuksen perusteella. Luokanopettajat ovat yhtä mieltä siitä, että kummioparien valinta voi olla haastavaa. Vaikka mielestämme on hyvä antaa myös lapsille mahdollisuus vaikuttaa kummitoiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen, kummitoiminnan toimivuuden kannalta on kuitenkin järkevää, että opettajat valitsevat kummioparit ja tekevät niihin liittyvät päätökset.

Luokanopettajat painottivat haastatteluissaan kummioppilaan roolin tärkeyttä. He kuvaavat kummioppilasta kummitettavan lapsen auttajaksi, tukijaksi, ystäväksi ja hänen vastuutaan kummitoiminnassa korostetaan. Tukioppilastoiminnan toimintakartoituksessa (2008) tukioppilastoiminnan ohjaajatkin nostavat esille, että tukioppilaat oppivat yhteisvastuuta toimiessaan tukioppilaina. Aineistomme perusteella myös kummioppilaat ovat yhtä mieltä siitä, että heidän roolinsa on merkittävä ja siihen kuuluu kummitettavan lapsen tukeminen ja ystäväinä oleminen.

Luokanopettajien näkemys siitä mitä kummioppilaana oleminen vaatii, ovat samankaltaisia. He pitävät tärkeinä ominaisuuksina ja taitoina sosiaalisuutta, vuorovaikutustaitoja sekä ennen kaikkea toisen ihmisen huomioimista eli empatiakykyä. Toisaalta ei ole yllättävää, että opettajat arvostavat juuri kyseisiä ominaisuuksia ja taitoja, koska niitä voidaan pitää perusedellytyksinä onnistuneelle ihmisten väliselle kanssakäymiselle ja siitä

kummitoiminnassakin on kyse. Myös edellä mainitussa tukioppilastoiminnan toimintakartoituksessa (2008) mukana olleiden tukioppilastoiminnan ohjaajien mielestä tukioppilaat oppivat tukioppilastoiminnan kautta vuorovaikutustaitoja ja empatiaa.

Luokanopettajien mukaan kummioppilaat kokevat kummioppilaan roolin myönteisenä ja pitävät sitä tärkeänä. Tämän osoittaa heidän mukaansa se, että kummioppilaat odottavat kummitoimintaa. Pirkko ja Sirkka kuitenkin huomauttavat, että kummioppilas saattaa väsyä kummioppilaana olemiseen, jos kummitettava lapsi vaatii koko ajan huomiota. On tärkeää, että luokanopettajat tiedostavat kyseisen ongelman ja siihen puututaan.

Myös kummioppilaat kertovat kokevansa roolinsa myönteisenä. Kummioppilaiden roolin myönteisyyteen vaikuttaa osaltaan se, että suurin osa kummioppilaista kertoo, että heillä ei ole ollut erimielisyyksiä kummitettavan lapsensa kanssa. Kummioppilaiden käsitykset kummiparien välillä olleista erimielisyyksistä eroavatkin Pirkon ja Martan käsityksistä. Pirkko ja Martta ovat sitä mieltä, että erimielisyyksiä on ollut, mutta kummioppilaista vain Niina ja Iiro mainitsevat erimielisyyksiä olleen. Luokanopettajista Sirkka on muiden kummioppilaiden kanssa samaa mieltä erimielisyyksien määrästä. Pirkko ja Martta eivät kuitenkaan pidä joskus kummiparien välille syntyviä konfliktitilanteita täysin negatiivisina, koska heistä ne ovat mahdollisuus antaa kummiparien yhdessä harjoitella erimielisyyksien selvittämistä.

Aineistomme kautta selvisi, että tavat suunnitella ja toteuttaa kummitoimintaa vaihtelevat kouluittain. Tutkimuksemme mukana olleiden luokanopettajien kouluilla kaikissa on käytössä opettajatyöparit, jotka vastaavat kummitoiminnan järjestämisestä eli kummitoimintaa ei kukaan järjestä yksinään. Kummitoiminta vaatii siis kollegiaalista yhteistyötä. Kummitoiminnan järjestämiseen ja sen sisältöihin ei kouluilla ole tiettyä kaavaa, vaikka haastateltujen luokanopettajien kouluilla on käytössä samanlaisia käytäntöjä. Kaikilla kouluilla kummitoimintaa pyritään järjestämään vähintään kerran kuukaudessa. Se, mitä kummitoiminta pitää sisällään, riippuu kummitoimintaa järjestävien opettajien kiinnostuksesta ja

mielikuvituksesta. Luokanopettajien mukaan kummitoiminnan sisällöissä kuitenkin korostuu yhdessä oleminen ja toiminnallisuus. Luokanopettajien kertoman perusteella he ovat tyytyväisiä oman koulunsa kummitoiminnan sisältöihin ja kokevat ne toimiviksi.

Aineistostamme kävi ilmi, että kummioppilaiden käsitykset kummitoiminnan sisällöistä vahvistavat luokanopettajien käsityksiä. Kummioppilaiden tyytyväisyys kummitoiminnan sisältöihin tukee lisäksi luokanopettajien käsitystä kummitoiminnan sisältöjen toimivuudesta. Huomattavaa oli, että luokanopettajat eivät haastatteluissa ottaneet esille kummioppilaiden jännittämistä. Kuitenkin kummioppilaista Sakari ja Kaarina mainitsevat jännittäneensä kummitoiminnan alkuvaiheessa.

Luokanopettajien mukaan kummioppilaatkin voivat halutessaan vaikuttaa kummitoimintaan. On kuitenkin hyvin koulukohtaista miten oppilaat otetaan mukaan kummitoiminnan suunnitteluun tai siihen liittyvän sisällön ideointiin. Pirkon ja Martan kouluilla vaikuttamismahdollisuudet rajoittuvat kummitoiminnan sisältöjen ideointiin ja opettajat tekevät lopulliset päätökset liittyen kummitoimintaan. Sirkan koululla puolestaan korostetaan kummioppilaiden mahdollisuuksia vaikuttaa kummitoiminnan sisältöjen lisäksi kummitoiminnan suunnitteluun ja käytännön toteutukseen.

Edelleen tukioppilastoiminnan toimintakartoituksessa (2008) käy myös ilmi, että toimintakartoituksessa mukana olleista tukioppilastoiminnan ohjaajista 95 % kokee tukioppilastoiminnan parantavan koulun yhteishenkeä ja 90 % sen ehkäisevän koulukiusaamista. Myös tutkimuksemme luokanopettajat ovat haastattelujen perusteella kokeneet, että kummitoiminta vaikuttaa koulu yhteisöön myönteisesti, oppilaiden keskinäiset suhteet ovat parantuneet ja koulukiusaaminen on vähentynyt. Lisäksi luokanopettajat korostavat kummitoiminnan tuovan vaihtelua niin oppilaiden kuin opettajienkin koulutyöhön.

Vuonna 2000 Smith ja Shu tekivät Iso-Britanniassa laaja-alaisen kiusaamistutkimuksen, jossa kysyttiin esimerkiksi mitä teet, kun joku kiusaa sinua. Yleisin vastaus tähän kysymykseen oli, että jättää huomioimatta kiusaajat (66 %). Toiseksi yleisin vastaus oli, että käskee kiusaajia

lopettamaan (26%). Huomattavaa ja huolestuttavaa oli se, että vain 17 % vastanneista kiusatuista pyysi ystävältä apua kiusaamistilanteessa. Yli 30 prosenttia vastanneista kiusatuista piti kiusaamisen omana tietonaan ja kärsi yksin. (Smith & Shu 2000 193–212.) Mielestämme kummitoiminta voi olla keino lisätä syrjäanvetäytyneiden ja koulukiusattujen lasten mahdollisuuksia saada ystäviä, joille voi kertoa omista huolistaan ja murheistaan. Lisäksi heiltä voisi saada tukea, apua ja ymmärrystä omiin ongelmiin. Tämä voisi vähentää kiusaamistutkimuksessa esille tulleiden yksinään koulukiusaamisesta kärsivien määrää ja lisätä ystäviltä apua saaneiden määrää.

Luokanopettajilla on tarkka käsitys siitä miksi kummitoimintaa järjestetään, mutta mielenkiintoista oli, että myös kummioppilaat osasivat kertoa kummitoiminnan järjestämisen syitä yllättävänkin tarkasti. Kuten olettaa saattoi, luokanopettajat näkivät syyt kummitoiminnan järjestämiselle kokonaisvaltaisempana. Kummioppilaat puolestaan ovat sitä mieltä, että kummitettavan lapsen saama hyöty on pääasiallinen syy kummitoiminnan järjestämiselle.

Luokanopettajien mukaan kummitoiminnalla voidaan saavuttaa monia asioita, jotka hyödyttävät koulu yhteisöä. Heidän mielestään kummitoiminnan avulla eri-ikäisten välinen yhteistyö lisääntyy ja tätä kautta yhteisöllisyyden tunne vahvistuu koko koulu yhteisössä. Lisäksi Pirkon mukaan eri-ikäisten toimiessa yhdessä, he hyötyvät toisiltaan saamasta vertaistuesta eri tavalla kuin samanikäisiltä saadusta, koska he ovat tiedollisesti ja taidollisesti eri tasoilla. Tutkimuksemme vahvistaa Harrisin (1995; 1998) ja yhteiskuntatieteellisten lapsuustutkimusten näkökulmaa siitä, että vertaiset eli toiset lapset vaikuttavat lapsen kehitykseen ja sosialisointiin. Tähän viittaa esimerkiksi se, että kummitettavat lapset voivat kummioppilailtaan saaman esimerkin pohjalta muokata omia asenteitaan ja käyttäytymistään. Emme kuitenkaan voi sanoa, että vertaiset olisivat suurin vaikuttaja. Bolwbyn (1969; 1988) näkemystä vanhempien roolista suurimpana vaikuttajana ja sosiaalistajina emme voi vertailla omaan tutkimukseemme, koska vanhemmat eivät olleet tutkimuksemme mukana. Siihen kummitoiminnan loppujen lopuksi siis vaikuttavat enemmän lapsen kehitykseen ja

sosialisaatioprosessiin, vertaiset vai vanhemmat, ei voi meidän tutkimuksemme pohjalta ottaa kantaa.

Luokanopettajien ja kummioppilaiden haastatteluista saattoi huomata, että molemmat ovat tyytyväisiä kummitoiminnan tämän hetkiseen tilaan. Yllättäen kummioppilaat ovat jopa niin tyytyväisiä, että vain yhdellä kummioppilaalla oli idea kummitoiminnan kehittämiseksi. Kuitenkin luokanopettajat huomauttavat, että kummitoimintaa on hyvä kehittää edelleen. Mielestämme luokanopettajat esittävät varsin varteenotettavia ehdotuksia kummitoiminnan kehittämiseksi. Etenkin Martan ehdotus kummitoimintaa järjestävien koulujen välisestä yhteistyöstä voisi olla toteuttamisen arvoinen ajatus.

Jo aineistoa kerätessämme emme voineet olla huomaamatta kummitoimintaa kohtaan annetun kritiikin vähyyttä. Pohdimmekin voisiko osaksi syynä olla se, että kummitoimintaa järjestetään vapaaehtoisesti? Olisi toisaalta melko erikoista jos luokanopettajat haluaisivat tehdä vapaaehtoisesti jotain, mikä on ongelmallista, ikävää tai siitä ei olisi kenellekään hyötyä tai iloa.

Luokanopettajien positiivista asennetta kummitoimintaa kohtaan vahvistaa se, että ainoa ongelma, joka aineistosta kävi ilmi, oli Sirkkan mainitsema ajan puute. Sirkasta kummitoiminnan järjestämiselle ei ole niin paljon aikaa kuin opettajat toivoisivat sille olevan. Jäimmekin pohtimaan onko koulumaailmassa liian kiire? Varsinkin Sirkkan tarinasta kävi ilmi, että kummitoiminnan aikana voitaisiin tehdä vaikka mitä kivaa, jos aikaa olisi enemmän. Yksi syy sille miksi aikaa ei ole, voi mielestämme olla se, että opetussuunnitelma on liian vaativa ja pitää sisällään paljon erilaisia asioita, jotka on käytävä läpi. Tällöin ei välttämättä jää aikaa sellaisille toimintamuodoille ja asioille, jotka voisivat olla lapsista mieluisia. Onko siis ihme, että suomalaiset lapset eivät viihdy koulussa, jos edetään kiireellä, eikä ole aikaa kivalle? Kiva ei kuitenkaan tarkoita, että kyseessä olisi hyödytön puuhastelu. Kivan kauttakin voi oppia ja sillä voi olla opetussuunnitelmallisia tavoitteita. Tutkimuksemme perusteella voimme sanoa, että kummitoiminta on yksi esimerkki tällaisesta kivasta toimintamuodosta.

Lopuksi

Tutkimusta tehdessämme huomasimme, että kummitoiminnan avulla voidaan saavuttaa monia Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) eri aihekokonaisuuksien sisältämiä tavoitteita. Lisäksi tutkimukseemme osallistuneiden lapsien mielestä kummitoiminta on mieluisaa toimintaa ja luokanopettajatkin pitävät kummitoimintaa selvästi tarpeellisena ja perusteltuna toimintana. Jäimmekin pohtimaan pitäisikö kaikkien koulujen alkaa kirjata kummitoiminta osaksi koulun omaa opetussuunnitelmaa?

Kuten aikaisemmin olemme todenneet, kummitoiminta on prososiaalista toimintaa ja osaltaan altruismia. Tätä vahvistaa se, että kummioppilas on valmis auttamaan kummitettavaa lasta ilman, että odottaa itselleen vastineeksi mitään. Näkemyksemme mukaan yksi nyky-yhteiskunnan suurimpia ongelmia on ihmisten itsekkyyys ja niin sanottu toisista välittämisen kulttuuri ja yhteisöllisyys ovat heikentyneet. Pohdimmekin mitä voisimme kasvattajina tehdä asialle. Olisiko jo päiväkodin ja koulun toimintakulttuureihin syytä sisällyttää enemmän sellaisia toimintamuotoja, joissa korostuu vapaaehtoisuus ja toisista välittäminen?

Tutkimusprosessimme oli pitkä ja työläs, mutta toisaalta antoisa ja opettavainen kokemus. Tutkimusongelmat laajenivat prosessin myötä. Aluksihan tarkoituksemme oli tutkia vain kummioppilaiden käsityksiä ja kokemuksia, mutta toisaalta katsoimme hyödylliseksi laajentaa tutkimuksemme koskemaan myös luokanopettajia. Loppujen lopuksi olikin mielenkiintoista päästä vertaamaan sekä kummioppilaiden että luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kummitoiminnasta. Meillähän ei ollut aikaisempaa kokemusta kummitoimintaan osallistumisesta tai sen järjestämisestä, mutta tämän tutkimusprosessin myötä myös oma tietämyksemme kummitoiminnasta on syventynyt. Tulevina luokanopettajina olemmekin sitä mieltä, että kummitoiminnan monet hyödyt ja lapsilta saatu positiivinen palaute ovat syitä miksi itse haluaisimme toteuttaa kummitoimintaa omassa työssämme. Voisimme helposti nähdä itsemme suunnittelemassa ja toteuttamassa kummitoimintaa tulevassa ammatissamme. Koulussa joskus unohtuu leikkiminen, pelaaminen ja

yhdessä oleminen sekä viihtyminen. Päiväkodissa lapsilla on paljon aikaa ja tilaisuuksia vapaaseen leikkiin, mutta koulun alkaessa leikkiminen vähenee huomattavasti. Kuitenkin vielä kuudesluokkalaisetkin ovat lapsia ja heillä pitäisi olla mahdollisuus leikkiä ja toteuttaa itseään lapsina.

Kummitoiminta on aiheena laaja, joten se antaa mahdollisuuden vielä monille kiinnostaville jatkotutkimuksille. Kummioppilaiden ja kummitettavien lasten vanhempien käsitykset ja kokemukset kummitoiminnasta voisivat olla mielenkiintoinen tutkimuksen aihe. Olisi toisaalta myös mielenkiintoista saada tietoa esimerkiksi siitä, millaisia käsityksiä ja kokemuksia kummitettavilla lapsilla puolestaan on kummitoiminnasta? Kummitettavia lapsia emme sisällyttäneet omaan tutkimukseemme ensinnäkin siitä syystä että, tutkimuksesta olisi tullut liian laaja. Toisekseen meillä ei ole riittävästi kokemusta tutkimuksen tekemisestä, että olisimme kyenneet niin nuoria lapsia tutkimaan. On kuitenkin aivan eri asia tutkia ensimmäisen luokan oppilaita kuin aikuisia tai vanhempia lapsia.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet:

Aaltonen, T. & Leimumäki, A. 2010. Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Teoksessa: J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 119–152.

Abbot H. Porter, 2002. The Cambridge Introduction to Narrative. Cambridge University Press. Cambridge.

Ahola, T. & Hirvihuhta, H. 2002. Vääryydestä vastuuseen: Miten ohjata lapset ja nuoret ottamaan vastuu teoistaan. Helsinki: Painorauma Oy.

Alanko, A. 2010. Osallisuuden paikat koulussa. Teoksessa K. Kallio, A. Ritala-Koskinen & N. Rutanen (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Helsinki: Yliopistopaino, 55–72.

Bandura, A. 2002. Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Helsinki: Unipress.13–82.

Boulton, M., Trueman, M., Chau, C., Whiteland, C. & Amatya, K. 1999. Concurrent and longitudinal links between friendship and peer victimization: implications for befriending interventions. *Journal of Adolescence*, 22(4), 461–466.

Bowlby, J. 1969. Attachment and loss, vol. 1.: Attachment. London: Hogarth.

Bowlby, J. 1988. A secure base: parent-child attachment and healthy human development. New York: Basic Books.

Bruner, J. 1990. Acts of meaning. Cambridge: Harvard University Press.

Bruner, J. 1986. *Actual minds, Possible worlds*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Cantell, H. 2010. *Ratkaiseva vuorovaikutus: Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa*. Erikoispainos varhaiskasvattajille. Juva: WS Bookwell Oy.

Cartwright, N. 2005. Setting up and Sustaining Peer Support Systems in a Range of Schools over 20 Years. *Pastoral Care in Education* 23 (2), 45–50.

Chavis, D. M., Hogge, J.H., McMillan, D.W. & Wandersman, A. 1986. Sense of community through Brunswik's lens: A First look. *Journal of community Psychology*, 14, 24–40.

Cowie, H. & Hutson, N. 2005. Peer Support: A Strategy to Help Bystanders Challenge School Bullying. *Pastoral Care in Education* 23 (2), 40–44.

Cowie, H. & Wallace, P. 2000. *Peer Support in Action: From Bystanding to Standing By*, Publisher: Sage Publications Ltd

Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Fielding, N. 1993. Qualitative interviewing. Teoksessa: N. Gilbert (toim.) *Researching social life*. London. Sage, 135–153.

Gellin, M. 2010. Koulussa sopu sijaa antaa – vertaissovittelun tuloksia. Teoksessa: E. Poikela. (toim.) *Sovittelu: Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Juva: WS Bookwell Oy. 69–89.

Giddens, A. 1989. *Sociology*. Cambridge: Polity Press.

Hamarus, P. 2009. Miten estää koulukiusaamista? Teoksessa: T. Saloviita (toim.) Meidän koulu: Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Juva: WS Bookwell Oy. 129–143.

Harris, J.R. 1998. The nurture assumption: Why children turn out the way they do. New York: Free Press.

Harris, J.R. 1995. Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102, 458-489.

Hay, D.F., Payne, A. & Chadwick, A. 2004. Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (1), 84–108.

Heikkinen, H. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy. 143–159.

Helenius, J. & Salovaara, R. 2006. Koulujen kummitoiminnan opas. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998. Suhteita: Minä, me ja muut. Porvoo: WSOY Kirjapainoyksikkö.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 189–222.

Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajina. Teoksessa: K. Karila, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapainon Oy. 149–165.

Isokangas, J. 1994. Kummittelua Ruukin koululla. Tapaustutkimus kummioppilastoiminnasta ala-asteella. Syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma : Oulun yliopisto, Oulun opettajankoulutuslaitos.

James, A. 1993. Childhood identities. Self and social relationships in the experience of the child. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Juusela, T. Lillia, T. & Rinne, J. 2000. Mentoroinnin monet kasvot: Käytännön esimerkkejä mentoroinnin soveltamisesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kalaoja, E. 2010. Mitä yhdysluokkaopetuksella tarkoitetaan? Teoksessa E. Korpinen (toim.) Eläköön kyläkoulu! Juva: Bookwell Oy, 102–104.

Kalliopuska, M. 1995. Sosiaaliset taidot. Helsinki: Edita.

Kantola, A. 2001. Kohtaamisen aika. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Kauppila, R. A. 2007. Ihmisen tapa oppia. Juva: WS Bookwell Oy.

Kauppila, R. A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.

Kilpeläinen, R. 2010. Kyläkoulun laatu opettajien arvioimana. Teoksessa E. Korpinen (toim.) Eläköön kyläkoulu! Juva: Bookwell Oy, 76–84.

Koppinen, M. & Pollari, J. 1993. Yhteistoiminnallinen oppiminen. Tie tuloksiin: Porvoo: WSOY.

Korpinen, E. 2010. Ilon pedagogiikkaa kaikille. Teoksessa E. Korpinen (toim.) Eläköön kyläkoulu! Juva: Bookwell Oy, 128–148.

Korpinen, E. 2010. Kyläkoulu oppilaan itsetunnon kehittämissympäristönä. Teoksessa E. Korpinen (toim.) Eläköön kyläkoulu! Juva: Bookwell Oy, 84–99.

Kujala, T. 2007. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa E, Syrjäläinen., A, Eskola & V-M, Värri. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kysely tukioppilaille. 2008. Ajattelin sen olevan hieno kokemus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Lahtinen-Leinonen, M. 2009. Tukioppilastoiminta. Teoksessa: T. Saloviita (toim.) Meidän koulu: Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Juva: WS Bookwell Oy. 165–177.

Lahtinen-Salila, I. 2009. Vertaisovittelu. Teoksessa: T. Saloviita (toim.) Meidän koulu: Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Juva: WS Bookwell Oy. 145–159.

Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Lehtinen, A-R. 2003. Lasten kesken: Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Kopijvä Oy.

Lehtinen, A-R. 2001. Vertaissuhteiden merkitys lasten elämässä. Teoksessa: E. Hujala (toim.) Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 79–100.

Lieblich, A. & Tuval-Mashiach, R. & Zilber T. 1998. Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation. London: Sage.

Mead, G. H. 1934. Mind, self, and society. Chicago: University of Chicago Press.

Moilanen, P. 2003. Yksin puurtamisesta yhteistoiminnallisuuteen. Teoksessa: H. Haapaniemi, R. Haapaniemi, P. Moilanen, L. Raina & T. Suojanen-Saari. Karttakepin kuolema: Kokemuksia vuorovaikutteisista kasvatus- ja opetusmenetelmistä. Hämeenlinna: Karisto Oy. 44–92.

Murro, S. & Vanhatalo, S. 1993. Kannattaako kummitella?: ala-asteen kummioppilastoiminta. Pro gradu -työ: Tampereen yliopisto, Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos, kasvatustiede.

Nylund, M. & Yeung, A. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa: M. Nylund & A. Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 13-38.

Peltonen, T. 2010. Yhdysluokkaopetuksen edut – myös esitetty kritiikki. Teoksessa E. Korpinen (toim.) Eläköön kyläkoulu! Juva: Bookwell Oy, 105–116.

Pessi, A. & Saari, J. 2008. Hyvä tahto: Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki : Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Piaget, J. 1926, 1959. The language and thought of the child. New York: Harcourt, Brace, & World.

Polkinghorne, D. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J.A, Hatch & R, Wisniewski. (toim.) Life history and narrative. London: Falmer, 5-23.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Purjo, T. 2009. Nuoren kohtaamisen lähtökohtana on hänen ottamisensa persoonana. Teoksessa: T. Purjo & J. Kuusela (toim.) Tappelusta jutteluun – nuoren kohtaamisen taito. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print. 170–180.

Raina, L. 2003. Kohti uutta koulua. Teoksessa: H. Haapaniemi, R. Haapaniemi, P. Moilanen, L. Raina & T. Suojanen-Saari. Karttakepin kuolema: Kokemuksia vuorovaikutteisista kasvat- ja opetusmenetelmistä. Hämeenlinna: Karisto Oy. 10–43.

Raina, L. & Haapaniemi, R. 2007. Yhteisöllinen pedagogia: ”ettei tarvitse tehdä yksin”. Tallinna: AS Pakett kirjapaino.

Rimmon-Kenan Shlomith, 1991. Kertomuksen poetiikka. Tietolipas 123. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Robson, C. 1995. Real world research. A resource for social scientists and practionerresearchers. Oxford: Blackwell.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Rödström, M. 1992. Lapsen kehitys 7-12 vuotta. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Sahlberg, P. & Sharan, S. 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WSOY.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: WS Bookwell Oy.

Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvat. Juva: WS Bookwell Oy.

Siljander, P. (toim.) 1997. Kasvat. ja sosialisatio. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Smith, P.K. & Shu, S. 2000. What good schools can do about bullying. *Childhood*, 7(2), 193–212

Sullivan, H. 1953. The interpersonal theory of psychiatry. New York: Norton.

Syrjälä, L. 2007 Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metod. valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy. 248–258.

Tuomisto, T., Salmivalli, C. & Poskiparta, E. 2009. KiVassa Koulussa ei kiusata! Teoksessa: A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla: Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WS Bookwell Oy. 173–183.

Vygotsky, L. 1978. Mind in society: the development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Williams, P. 2001. Preschool routines, peer learning and participation. Scandinavian Journal of Educational Research, 45 (4), 317–339.

Verkkolähteet:

Kansilehden kuva. Saatavilla www-muodossa:

http://www.cedunet.fi/cygnaeus/kummi_1.gif (Luettu: 9.6.2010)

Hyvärinen, M. 2006. Kerronnallinen tutkimus. Saatavilla www-muodossa osoitteessa: <URL>: http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. (Luettu:19.8.2011).

KiVa Koulu. Saatavilla www-muodossa <URL> <http://www.kivakoulu.fi/> (Luettu: 17.8.2011)

Perusopetuksen Opetussuunnitelman Perusteet. 2004. Saatavilla www-muodossa <URL> http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf (Luettu: 25.7.2011)

Punainen Risti. Ystävöiminta. Saatavilla www-muodossa <URL> http://www.redcross.fi/aktiivit/piirit/sivut/varsinais-suomi/sosiaali/fi_FLystavatoiminta/ (Luettu: 2.6.2011)

Toimintakartoitus. 2008. Tukioppilastoiminnan toimintakartoitus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Saatavilla www-muodossa <URL> <http://www.mll.fi/@Bin/4069107/out.html> (Luettu: 17.6.2011)

Verso- vertaissovittelu. Saatavilla www-muodossa <URL> <http://www.ssf-fm.com/vertaissovittelu/> (Luettu: 17.8.2011)

LIITTEET

Liite 1: Kummioppilaiden haastattelukysymykset

Alkukartoitus: Omat kokemukset kummitettavana lapsena olemisesta.

Onko ollut omaa kummioppilasta?

Auttoiko/helppotiko hän koulun aloittamista?

Oma rooli kummioppilaana

Millaista kummioppilaana oleminen on? Miksi?

Onko kummioppilaana oleminen sinusta tärkeää? Miksi?

Onko kummioppilaana oleminen mielestäsi vaativaa?

Koetko olevasi roolimallina tai esimerkkinä kummitettavalle lapselle?

Miltä tuntuu ajatus siitä, että olisit roolimallina kummitettavalle lapselle?

Onko kummitoiminta vaikuttanut sinuun jollain tavalla? Muuttanut sinua itseäsi tai suhtautumistasi toisia kohtaan?

Millaisia tehtäviä kummioppilaalle kuuluu?

Kuinka paljon vietät aikaa kummitettavan lapsen kanssa? (välitunneilla, vapaa-aikana)

Miten tulet toimeen kummitettavan lapsen kanssa?

Onko teillä ollut joskus jotain erimielisyyksiä? Miten ne on selvitetty?

Onko helppo mennä oman kummitettavan lapsen luokse ja pyytää esim. leikkimään?

Onko sinusta mukava viettää aikaa kummitettavan lapsen kanssa ja tehdä erilaisia juttuja?

Millaisia asioita tykkäätte tehdä yhdessä?

Millaisia mahdollisuuksia teillä kummioppilailla on vaikuttaa kummitoimintaan?

Onko ideoitasi otettu huomioon kummitoiminnan suunnittelussa?

Millä tavalla haluaisit / Haluaisitko vaikuttaa kummitoimintaan?

Kummitoiminnan sisällöt

Mitä olette tehneet kummitoiminnan aikana?

Millaisia kummitoiminnan ”tekemiset” ovat olleet? Miksi?

Millaista on ollut osallistua kummitoimintaan?

Oletko saanut olla ohjaajana tai apuopettajana kummitettaville lapsille?

Jos olet, niin miltä tuntui?

Jos et ole, olisitko halunnut?

Saitko vaikuttaa kummiparien valintaan?

Jos et saanut vaikuttaa, olisitko halunnut vaikuttaa kummiparien valintaan?

Miten mielestäsi kummiparit tulisi valita?

Oletko oppinut jotain kummioppilaana ollessasi?

Oletko oppinut jotain omalta kummitettavalta lapselta?

Kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys

Miksi kummitoimintaa tehdään?

Mikä on mielestäsi kaikkein tärkeintä kummitoiminnassa?

Onko kummitoiminta mielestäsi tarpeellista?

Mitä hyötyjä kummitoiminnasta on?

Onko kummitoiminnassa sinun mielestäsi jotain huonoja puolia? Jotain mikä on ollut tylsää, ikävää jne.

Jos niin mitä?

Kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen

Oletko saanut koulutusta tai ohjeita kummitoimintaan liittyen?

Millaisia ohjeita?

Onko koulutuksesta tai ohjeista ollut hyötyä?

Jos et saanut ohjeita, olisitko tarvinnut niitä?

Olisitko halunnut / tarvinnut lisää koulutusta tai ohjeita?

Miten kummitoimintaa tulisi kehittää? Tarvitseeko kehittää?

Pitäisikö kummioppilaana oleminen olla vapaaehtoista?

Jos voisit valita, niin haluaisitko olla kummioppilas? Miksi?

Vapaa sana kummitoiminnasta

Liite 2: Luokanopettajien haastattelukysymykset

Alkukartoitus

Kerro mitä sinulle tulee päälimmäisenä mieleen kummitoiminnasta.

Kauanko kummitoimintaa on koulullanne järjestetty?

Onko kummitoiminnan järjestäminen koulullanne vapaaehtoista? Onko merkitty koulun opetussuunnitelmaan?

Mitkä luokat ovat mukana kummitoiminnassa?

Kummioppilaan rooli

Kerro positiivinen esimerkki/kokemus kummioppilaan toiminnasta.

Kerro päinvastainen esimerkki.

Millainen on kummioppilaan rooli koulussa?

Millaisia tehtäviä kummioppilaalle kuuluu?

Millaisena lapset kokevat kummioppilaana olemisen?

Mitä kummioppilaana oleminen vaatii lapselta? esim. millaisia taitoja

Kuinka paljon kummioppilaat viettävät aikaa kummitettavien lasten kanssa kummitoiminnan ulkopuolella? (välitunneilla, vapaa-aikana)

Miten kummioppilaat tulevat toimeen kummitettavien lasten kanssa?

Millä tavalla kummioppilaat voivat vaikuttaa kummitoimintaan?

Onko kummipareille tullut erimielisyyksiä? Miten näitä on selvitetty?

Kummitoiminnan sisällöt

Kerro miten olette suunnitelleet kummitoimintaa.

Kerro kummiparien valinnasta.

Millä tavalla kummioppilaat voivat vaikuttaa kummiparien valintaan?

Kuinka usein kummioppilaat ja kummitettavat lapset tapaavat toisiaan kouluaikana kummitoiminnan puitteissa lukuvuoden aikana?

Kerro mitä olette tehneet kummitoiminnan aikana.

Onko kummitoiminnan sisällöt olleet toimivia? Miksi/miksi ei?

Ovatko kummioppilaat olleet ohjaajina tai apuopettajina kummitettaville lapsille? Miksi/Miksi ei?

Millaisia asioita kummitoiminnan avulla opetellaan?

Millaisia asioita kummioppilaat oppivat kummitoiminnan aikana?

Kummitoiminnan tärkeys ja mielekkyys

Mikä on kummitoiminnan rooli kouluyhteisössä? Miksi?

Miksi kummitoimintaa järjestetään?

Millaisia tavoitteita kummitoiminnalla on?

Mikä on mielestäsi kaikkein tärkeintä kummitoiminnassa?

Onko kummitoiminta mielestäsi tarpeellista? Miksi?

Mitä hyötyjä kummitoiminnasta on? Kummioppilaille, kummitettaville lapsille, opettajille, koululle?

Onko kummitoiminnassa huonoja puolia/ongelmia?

Jos niin mitä?

Kummitoiminnan tämänhetkinen tila ja kehittäminen

Järjestetäänkö kummioppilaille koulutusta kummitoimintaan liittyen? Miksi?

Annetaan ohjeita? Millaisia ohjeita? Missä tilanteissa?

Tarvitseeko kummitoimintaa kehittää? Miten kummitoimintaa tulisi kehittää?

Miksi kummitoiminnan avulla? Onko muita vaihtoehtoja kuin kummitoiminta?

Pitäisikö kummioppilana oleminen olla vapaaehtoista? Miksi? Miksi ei?

Millaista palautetta olet saanut kummioppilailta kummitoiminnasta?

Vapaa sana. Jos on jotain mikä ei ole tullut vielä esille kummitoimintaan liittyen, ole hyvä ja kerro.

Liite 3: (POPS 2004, 38-40 & 42 Luettu: 7.6.2011)

Ihmisenä kasvaminen-aihekokonaisuus

Tavoitteena on luoda kasvuympäristö, joka tukee toisaalta yksilöllisyyden ja terveen itsetunnon ja toisaalta tasa-arvoon ja suvaitsevaisuuteen pohjautuvan yhteisöllisyyden kehitystä.

Oppilas oppii ymmärtämään omaa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvuaan sekä omaa ainutkertaisuuttaan sekä toimimaan ryhmän ja yhteisön jäsenenä.

Viestintä- ja mediataito -aihekokonaisuus

Viestintätaidoista painotetaan osallistuvaa, vuorovaikutuksellista ja yhteisöllistä viestintää.

Oppilas oppii ilmaisemaan itseään monipuolisesti ja vastuullisesti sekä tulkitsemaan muiden viestintää

Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys -aihekokonaisuus

Päämääränä on kehittää oppilaan osallistumisessa tarvittavia valmiuksia. Koulun oppimiskulttuurin ja toimintatapojen tulee tukea oppilaan kehittymistä omatoimiseksi, aloitteelliseksi, päämäärätietoiseksi, yhteistyökykyiseksi ja osallistuvaksi kansalaiseksi sekä tukea oppilasta muodostamaan realistinen kuva omista vaikutusmahdollisuuksistaan.

Oppilas oppii osallistumaan tarkoituksenmukaisella tavalla ja ottamaan vastuuta yhteisten asioiden hoidosta omassa kouluyhteisössä ja paikallisyhteisössä

Turvallisuus ja liikenne –aihekokonaisuus

Päämääränä on auttaa oppilasta ymmärtämään turvallisuuden fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia sekä opastaa vastuulliseen käyttäytymiseen.

Oppilas oppii edistämään väkivallattomuutta ja toimimaan kiusaamistilanteissa rakentavasti.